

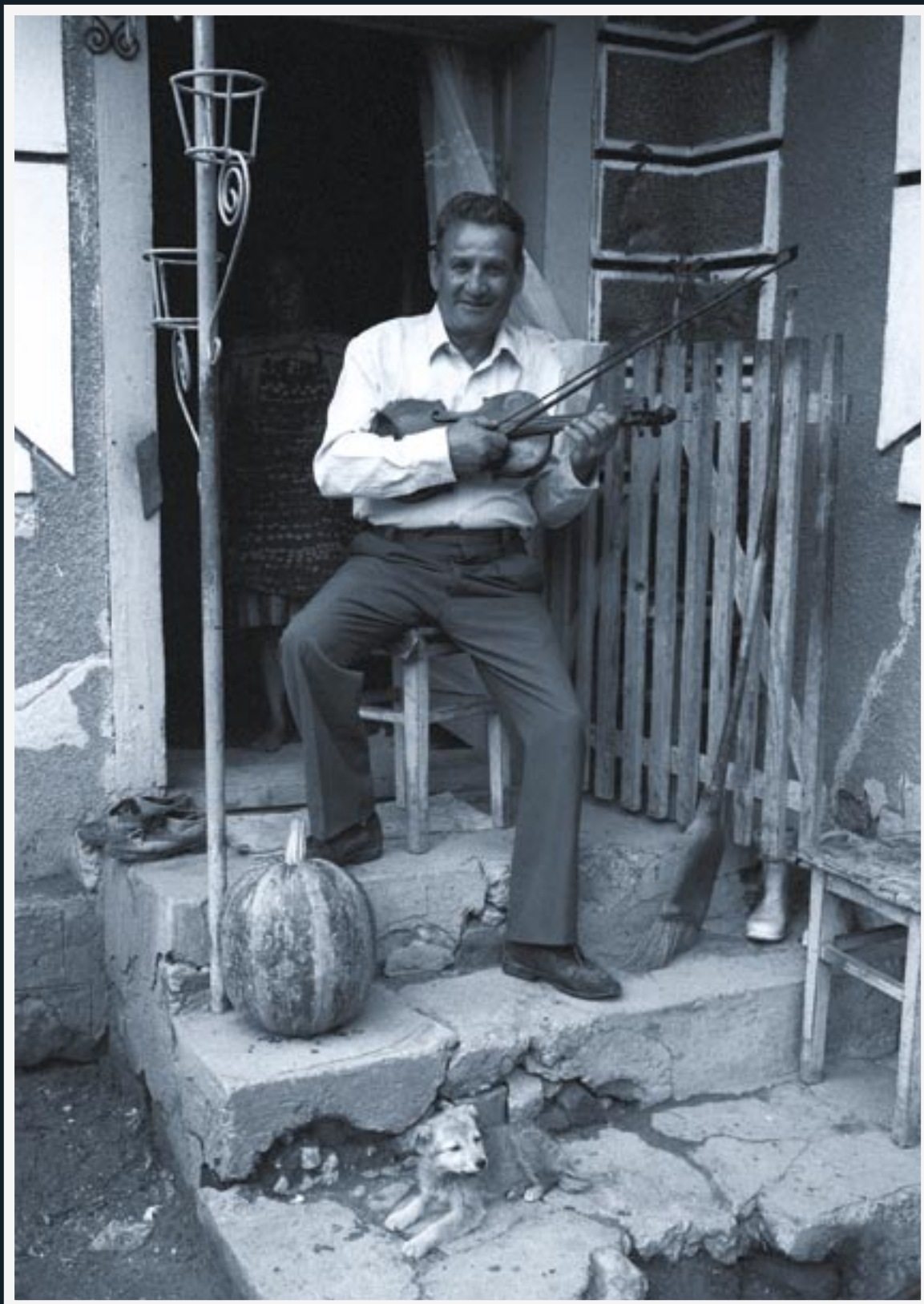
2004 / 6.

Ára: 500 Ft

folkMAGazin

XI. évfolyam, 6. szám

Ötvös Berci prímás, Kispetri, 2002.

Kása Béla

4. „Mig egy gyufaszál...”
Kóka Rozália
7. Hodorog András új CD-je
Bolya Mátyás
9. Álom-álom, kitalálom
Bolya Mátyás
12. Budai László köszöntése
Takács András
13. ÖRÖKSÉGÜNK
Darmos István
14. Somoskai Faluhét
Bolya Mátyás
16. A Vujicsics együttes 30 éve
Abkarovits Endre
22. FOTÓGALÉRIA
Kása Béla
27. A zenét az égiek adták...
Molnár Miklós
28. Halmos Béla emlékei „Icsán”-ról
K. Tóth László
30. Egynapos folklóróra
Raj Rozália
32. Silladri
Raj Rozália
34. „Kijátssza a nóta hímjét”
Juhász Zoltán
36. Ünnepe és emlékezése
Bodi Ildikó
37. Edwin van Schie
Abkarovits Endre
38. Dudafej, dudabőr
Kozák József
40. Húsz éves a Boglya Együttes
Molnár Nándor
43. Hanganyagok digitalizálása II.
ifj. Vitányi Iván
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Rózsasikátor

Abban az esztendőben is, november dereka mintha esküdt ellenségként vont a volna maga köré a falut, sűrű ködburkának fojtásától szenvedett minden. A jóság fogai alatt nem ropogott, csak nyáladzott a széna, a füst aljasul visszakúszott a kéményekbe, és megalázva az amúgy is nyers fától szenvedő tüzet, a kályhák száján ömlött ki.

A nyálkás időjárásból kifolyólag már-már a falu határán kívül is nagy elismerésnek örvendő idős asztalosmester testi fenyítése is kilátásba volt helyezve egy gyászoló gyülekezet részéről, amikor szerettüket egy felhólyagzott festésű koporsóban engedték le a köeres sírgödörbe.

A könnyörtelen idő nyírka beleette magát a műhely minden szegletébe, a simára gyalult deszkába, a festékbe, a nappalokba és az éjszakákba, az ember minden mozdulatába, gondolatába. Tehetetlensége az idős mestert bánatossá tette, és egyre gyakrabban maradozott ki a temetés utáni torokból, ahol rangjának megfelelően a kántor és az egyháziú közé ültették évtizedek óta.

„Az időt nem lehet kimagyarázni, mert félreértésekre adhat okot!” – csapkodta száraz öklével a kocsmá ragacsos bádogasztalát.

– „Éljünk úgy, hogy szeressenek, s haljunk meg úgy, hogy elfelejthessenek!”

A mester intelmeitől zengett az üres kocsmá, mert a férfiak mind visszaportyáztak a toros házhoz, ami rendszerint a halott alsó vagy felső szomszédjánál volt kijelölve. Ilyenkor csak idegenek vetődhetek be egy pohár italra, füstölt szalonnás fuszulykafőzelékre. Leginkább a magurai deszkaárusok fordultak meg itt gyakran, akik az ilyen se nem lát, se nem hall időt kedvelték a legjobban havasi fűrésztelepekről lopott faanyaguk eladására. A falu milicistája csak azért zaklatta őket tolvajlásukért, hogy az ő melléképületei is magurai fenyőből épüljenek... (Azokat 1989 decemberének

zürzavarában a mokánylovasok saját kezűleg lobbantották lánggra, mondván: „meghalt a gyerek, oda a komaság!”) Azóta már nekik sem kell lopni a fát, visszakapták erdőiket, többé már nem alkuszik velük az asztalosmester sem, már régen a túlvilágra költözött nemes lelkű iparos társai mellé, alighanem ott is ő viszi a szót a susztervasárnapra összejöveteleken... Akkoriban kevés szóval és még kevesebb kenyérrrel éltek az emberek. Kimondhatatlan szavaik megcsomósodása egy ideig étvágytalanná, később torkig jóllakottá tette őket.

A porzó üszök is nyúlós penészsé változott, hogy rendre bemaszatolhasson mindenkit, akárcsak a faluban portyázó, janicsárlelkű titkosrendőr.

Lakodalomból hazatérő fiatal párokat kényszerített autójába, hogy a szekupincében némi „puhítás” után írásba adják: „ők a lakodalmakban rendszeresen román-ellenes dalokra mulatnak.”

A koholt vádak aláírásának pillanatától a borkabátosok látogatása egyre gyakoribb lett a faluban. „Rákaptak” a táncházakra is! Ott lábatlankodtak a fiatalok között, és a többnyire írástudatlan muzikásoktól még a táncrend elkezdése előtt követelték az este folyamán éneklésre kerülő dalok románra fordított szövegét.

– „Repertoriu in limba romana!” – ordították a megszeppent hangászoknak. Még szerencse, hogy abban az esztendőben is jól eresztett a szilva, s a tyúkvész is elkerülte a falut... A megmaradást jelentő értékek elleni merénylőket csak a dagasztótálnyi jércesült, a vernycéből kigurított pálinkáshordó gyöngyöző nedűje tudta fékezni.

A Rózsasikátor öreg szilvafáit most nesztelen hópelyhek raja táncolja körül, hogy jövő nyáron is teremjenek, s jókedvükben ringassák a körülöttük nyíló millió pipacsvirágot...

Széki Soós János

„Míg egy gyufaszál lángja ellobban...”

Emlékek, emberek moldvai gyűjtőútjaimról – IV., befejező rész

„Ha minden hallgatóm naponta csak annyit gondolna rájuk,
amíg egy gyufaszál lángja ellobban, már nem éltém hiába...”
Domokos Pál Péter

Télen, a Gyimesi havasok gyönyörű, fenyőkkel borított, hófehér magaslatai közt járva, bármikor Isten templomában érezheti magát az ember. Hát még, ha megadatik, hogy áldott, karácsonyi időben merítkezhetik meg a természet szépségeiben, s együtt ünnepelheti a gyimesi emberekkel a megváltó Jézus születését.

1977 karácsonyát Gyimesben töltöttem egy ifjú zeneakadémistával. Antalok patakán szálltunk meg, Molnár Péter Busulánéknál. Napokig jártunk házról házra hidegségi betlehemesekkel. Míg néztem, hallgattam játékkukat, megerősödött bennem a szándék, hogy minden áron felelevenítsem a mi bukovinai székely betlehemesünket.

Aprószentek napján Lészpedre utaztunk azzal a céllal, hogy a karácsonyi ünnepkör népszokásait gyűjtsük. Házigazdánkat, Jákob Stefán János bácsit és családját változatlanul nagy szegénységben találtam. Nem volt karácsonyfa, nem voltak ajándékok, de a szívekben öröm és békesség lakozott.

A kicsi házacskában jó meleg volt, készítettek egy nagy tekenyő galuskát, sütöttek kalácsot, és cukrozott bor is került az asztalra. Amint híre ment, hogy megérkeztem, sorra jöttek az ismerősök. Mindenki örült az apró ajándékainknak – mosdószappan, kendő, gyöngy, cukorka –, különösen a Szent Annakor készült fényképeknek.

Másnap délelőtt gyűjteni kezdtünk. Nem mertünk járkálni a faluban, mert már itt is, ott is hallottuk, hogy a közelmúltban bevezetett „szállás törvény” miatt többen bajba kerültek. János bácsiék „tyilérjében” gyűltek össze az asszonyok. Egész nap dolgoztunk, szinte nem is ettünk, csak ittuk a cukrozott bort, „faltunk” egy-egy darab kalácsot, s közben gyűltek a szebbnél szebb kará-

csonyi köszöntők, elajánlások. Voltak, akik még emlékeztek arra, hogy valamikor betlehemesek is jártak a faluban. Az idejét senki nem tudta megmondani. „Mikor tátám kicsike volt, akkor!” stb. Szép legendamesék, imádságok jutottak az eszükbe. Világi énekek is sorra kerültek. A hat-nyolc asszonnyal igen jó hangulatban voltunk. Öt óra tájban durva kapuverés állította meg a lélegzetünket. Míg János bácsi a sánta lábával a kapuig bicegett, a magnetofont, a fényképezőgépet az ágy alá hajítottuk. Mire a toronymagas milicista nagybundás kíséreléssel a tyilérbe nyomult, átalakultunk iszogató, mulatozó vendégsereggé. Megkínáltuk a hivatlan vendégeket is. Elfogadták a bort, s azután kérték az útlevelünket. Belekkukkantottak, az asszonyokat hazaparancsolták és elmentek.

Több, mint tíz esztendeje jártam a házhoz mint rokon, s gyermeteg módon azt gondoltam, hogy ez elegendő ahhoz, hogy ne legyen semmi baj. Ezt gondolták János bácsiék is. Fél óra múlva az asszonyok visszaszivárogtak s folytattuk a gyűjtést. Már nem mertünk a tyilérben maradni, hanem a jéghideg, fütetlen „kicsi odályba” húzódtunk be. Nem gyújtottunk villanyt, gyertya mellett üldögéltünk. Az asszonyok tíz óra felé hazamentek, s mi is nyugovóra tértünk. Az a felhőtlen boldogság amiben addig leledztünk, elszállt, szívünkbe aggodalom költözött. A háziakkal együtt voltunk vagy hatan, mégis, mindenkinek jutott egy-egy kicsi meleg zug a tyilérben, de én ragaszkodtam ahhoz, hogy elől hálók, a nagy odályban, ahol nyáron is szoktam. A hideg szinte sütött, s most, először Moldvában, a félelem is hatalmába kerített. Az álom elke-
rült, csak vergődtem a durva szűrős takarók alatt.

Éjfél után nem sokkal újra verik a kaput. Kiugrottam az ágyból, valamit magamra kaptam, s kimentem a kapuhoz. A nagybundás csángó őr állt ott, hatalmas farkósbottal a kezében, hogy János bácsit keresi. Könnyörögtem neki, hogy ne verje fel szegény öregeket éjjel. Mi nem szaladunk el, reggel is itt találnak. Elment, de egy óra múlva újra ott volt, most már a milicistával.

A Nap es gyönyörködött

(Szűz Mária születése)

Mikor Joachim s Szent Anna elvitték
húsvétkor az áldozatot az oltárra a
jeruzsálemi templomba, az ottvaló pap,
a rabbi megnézte, osztá rejik nézett s
megkérdezte:

– Gyermeketek van-e?
– Nincs!

Akkor a rabbi levette az oltárról az
áldozatjikat s azt mondta:

– Tük nem vagytok az Isten előtt elfogadva
s megáldva, mert nincs gyermeketek.

Megbusulta magát Szent Joachim s Szent
Anna es. Kimentek a templomból, s nagy
bánatukban elhatározták, hogy ketten
kétfelé mennek, ki merre lát, a déli nap
felé. Ők nem tudták, hogy az Isten melyen
bűnikétt verte meg őket magtalansággal,
de bűnbánatot tartanak, hogy az Isten
bocsássa meg a bűniket.

Amint elmentek a messzi pusztába,
erdőkön, mezőkön keresztül, egyszer Szent

Annának az Isten angyala megjelent s azt
mondta:

– Eredj vissza, Anna, s légy boldog, s
örvendj, mert a Jóisten meghallgatta
könyörgéseidet, magzatot fogsz szülni. Te
fogod szülni az Isten anyját.

Megörvendett Szent Anna, s visszatért
a messzi pusztából. A templomajtóban,
ott, ahol elváltak, megtalálkozott Szent
Joachimval. Monnya neki, hogy ne, az
angyal neki mit mondott.

– Nekem es pontosan ezt mondta az angyal,
én es ezétt tértem vissza, hogy meg tudjam
mondani neked az örömbírt.

Bémentek a templomba, s ott örömben
tisztá szüüből háláénekeket zengtek az
Istennék. Olyan boldogok voltak mind
a ketten, hogy azon a boldogságon s
gyönyörűségeen még a Nap es három óráig
állott, gyönyörködött s vigadozott.

Este, mikor a Nap hazament, azt kérdezi az
édesanyja:

– Te fiam, te fiam, hol vótál egész nap,
hol késtél így meg? Mennyit átkoztak a

napszamosok, hogy máma ennyi üdeig
fenn vótál s elyen sokat kellett dolgozzanak.

Azt mondja a Nap:

– Édesanyám, azért késtem három órát,
met olyan gyönyörűséget láttam két öreg
között, amelyen boldogságot még nem
láttam, amióta az eget járom s nem es
fogok látni többet sohasem.

– Mit láttál fiam?

Azt mondja a Nap:

– Két öregnek nem vót gyermeke, s a
Jóisten megáldotta őket, hogy az öregasszon
magzatot fog szülni. Az a magzat leánka
lesz, aki meg fogja szülni az Isten fiát,
aki majd megváltja a világot. Ezétt
gyönyörködtem s ezétt késtem. Várni
fogom, hogy ez a jövendölés bételjék, s
kérem az Istent, hogy érjem meg én es azt a
boldogságot.

A Nap megérte az első karácsonyt s együtt
örvendett, gyönyörködött a pásztorokkal
s az angyalokkal, mikor megszületett a
kicsi Jézus.

(Gyimesi népmonda nyomán írta: Kóka Rozália)

Újévköszöntő legények. Lujzikalugár, 1992.
fotó: Csoma Gergely

János bácsit, az útitársamat, s engem bekísértek Gerlénbe, a két-három kilométernyire lévő milíciára. A „kísérők” eltávoztak, s mi ott maradtunk egy pizsamás milicistával, aki nagyon haragudott, hogy felébresztettük. Kanyarintott románul egy nagy káromkodást. Nem bántott, nem kérdezett semmit, hamarosan vissza is feküdt az ágyába, s mi reggelig ott kornyadoztunk az előszobájában, természetesen egy biztonságos rács védelme alatt. Reggel újabb milicisták érkeztek, János bácsi tolmácsolásával kihallgattak, s elengedtek azzal, hogy:

– La multi ani! (Vagyis, hogy Boldog új évet!)

János bácsi lánya, Annuska a reggeli vonattal elvitte Bákóba a csomagjainkat. Amikor elbúcsúztunk tőle, ott álltunk tanácstalanul. Szállodára nem volt pénzünk. A külföldiek számára olyan magas tarifákat állapítottak meg, hogy kifizethetetlen volt. Mit tegyünk? Éhesen, fáradtan, összefagyottan tanakodtunk a buszpályaudvaron.

– Először is együnk! – mondtam, s odamentem egy bodegához, hogy kenyeret vegyek.

– Püine, püine! (Kenyér, kenyér!) – mutogattam a felhalmozott sárszínű cipókra. Az elárúsító fiatal, hetyke nő kajánul hadonászott, hogy:

– Nustyu! Nustyu! (Nem értem!)

Útitársam franciául próbált szót érteni velem. Ő se járt különkülön. Dühösen fordultam el a bodegától, mondom az útitársamnak:

– Gyere, hagyjuk a pokolba! Látod, hogy nem akarja érteni, mit mondunk!

Közvetlen közelünkben egy sárgamellényes takarító ember piszkálgatta a járda mellől lapátjára a csikkeket. Észrevettem, hogy dühöngésemre szélesen elmosolyodik.

– Kend ugye érti? – vettem oda.

– Én igen! – felelte kedvesen.

Vett nekünk kenyeret, Murfatlar bort, s mi elpanaszoltuk neki, hogy jártunk Lészpeden. S, hogy nincs pénzünk szállodára.

– Nem semmi! – vigasztalt. – Jöjjenek nálunk estére, s ott aludhatnak.

Hazaüzent az asszonyának egy szomszédal, hogy megyünk, adott mellénk egy kísérőt is, és egy esti busszal Klézsére utaztunk. Amikor leszálltunk a buszról, a kooperatíva mellett, mintha a pokolba lükkentünk volna. Nem volt az égen egyetlen csillag se, nem világított a Hold. A sötétséget vágni lehetett volna. A falu különböző pontjairól hatalmas kolompolás, dobpergés, „bikabögés”, harmonikaszó, azután időről időre kórusban kiáltott „hőj!” hangzott fel.

– Gyakorolják a gyermekek az urálást – világosított fel kísérőnk. László Dávid bácsi felesége, Erzsébet néni már jó meleg vacsorával várt. Hét kisgyermek ugrándozott körülöttünk. Késő este hazakerült Dávid bácsi is. Sokáig beszélgettünk. Tisztaszívú, értelmes embereket ismertünk meg személyükben.

Másnap reggel a már ismerős hangokra ébredtünk. „Urálók” kérekedtek be a házba. Újabb és újabb hat-nyolc fős csapatok érkeztek egymás után. Mondták a köszöntőt, szóltak a „szültük”, rázták a kolompokat, bögték a „bikák”, táncoltatták a csattogó szájú „kecskéket”. Sajnos, egyik gyermek se tudta elmondani a köszöntőt magyarul. Nagy pénzt ígértem pedig. Egy fiúcska hazaszaladt és elhívta az apját. Ő még tudta. Dél felé elmaradtak az urálók. Asszonyok, emberek gyülekeztek a háznál. Hatalmas mulatást rendeztek, karéjba állva táncoltak saját énekükre, huncut csujogatókat kiabáltak egymásnak. A széles jókedvet táplálta a bőségesen elfogyasztott cukros bor, az idegen vendégek jelenléte.

A hajnali busszal, még mindig teljes sötétségben, eltávoztunk Klézséről. Azóta se tudom, hogy néz ki a falu.

Tavasszal kaptam a hírt, hogy lézpedi házigazdám 15 ezer lei bírsággal sújtották. Sírásos volt, nem volt semmi keresete, kislányai szövőgyári béréből vonták le a pénzt. Később kárpóoltuk őket, legalábbis az anyagiakért. János bácsi arcképét kitették a milicián, hogy „spion” fogadott a házába. Amikor nyáron odautaztam, hogy rendezzem a dolgokat, az addigi jó ismerősök nagy gyűrüben körbeverték a kocsinkat, s akihez szóltam, lehajtotta a fejét s nem válaszolt. S ez még nem volt elég! Itthon nyomozók eredtek a nyomomba, a Román Nagykövetség tiltakozott, amikor egy Zsögödi Nagy Imre-kiállítás megnyitójára szereplőnek kértek fel. Életembe beköltözött a félelem. 1979-ben egy nap összeestem a diósi iskolában a tanítványaim előtt. Súlyosan megbetegedtem. Ezután sok esztendeig nem mertem elmenni Moldvába.

László Dávid bácsiékát még egyszer láttam azóta. A kilencvenes évek végén népzenei tábort rendeztem Egyházasközaron. Moldvai vendégeinket elvittük Pécsre, a székesegyházba. Csángó papnövendékek kísérgettek bennünket. Az egyik klézsei volt. Eldicsekedtem neki, hogy én is jártam egyszer Klézsén. Mindjárt tudakolta, hogy kinél?

– László Dávidéknál.

– Hát itt van a fia! András, ha! Gyere csak!

– Magas, karcsú fiatalember sietett hozzánk. Rámnézett, elmosolyodott.

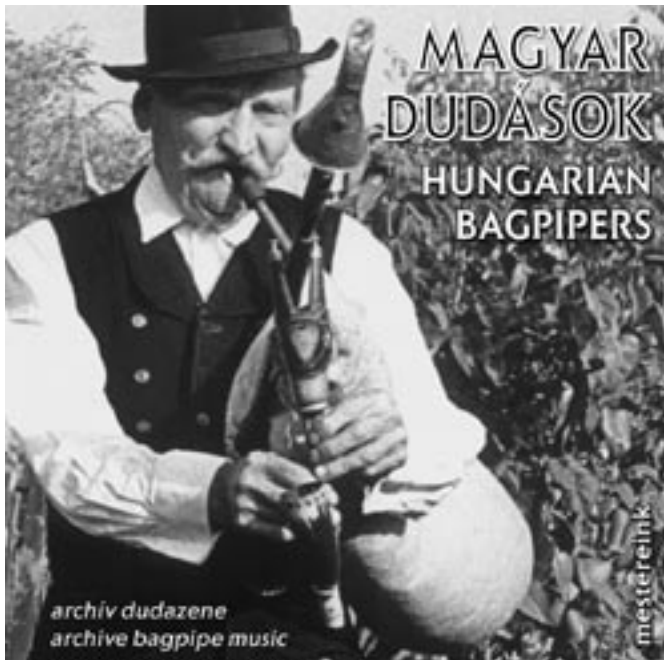
– Hát én kendet ismerem! Ötesztendős vótam, mikor nálunk járt, kűdött csomagot, s pózákat es a szüileimnek.

Jelen voltam László András pappá szentelésén is. László Dávid bácsi feleségével és összes felnőtt gyermekével részt vett a csodálatos szertartáson. Ő volt az első, akinek a frissen felszentelt pap fia átnyújtotta az oltáriszentséget. A fényes székesegyházat alig láttam a könnyeimtől, a fejemben makacsul kavargottak a bákói találkozás emlékképei. Az ünnepség gyönyörű volt, de nagyon fájt, hogy a püspök úr elfelejtette megemlíteni, László Andrást s egy másik papot is, a csángó magyarok számkivetett közössége adta.

Kóka Rozália

MAGYAR DUDÁSOK

Új lemez a Téka Alapítvány »MESTEREINK« sorozatában

Ezt a lemezt az a gondolat hívta életre, hogy lerójuk tiszteletünket a régi dudások előtt, s egyben népszerűsítsük a hagyományos magyar dudamuzsikát. Természetesen egyetlen CD már csak terjedelme folytán sem tud teljes képet adni valamennyi magyar dudásról – akik közel százan vannak az archívumok nyilvánosságában –, ezért egy jellemző keresztmetszetet próbáltunk összeválogatni. Ennek során igyekeztünk elkerülni a legrecseğősebb fonográfhengeres felvételeket, melyek ugyan a mai dudások számára csemegének számítanak, a kor emberének azonban, aki a leg-tökéletesebb hangfelvételekhez szokott, szinte hallgathatatlanok. Egyes darabok hangminősége még így is hagy némi kívánni valót maga után, de egyedülálló voltuk miatt a válogatásnál ezen hibáktól eltekintettünk.

A dallamokat értékelve megfigyelhetjük, hogy a dudánóták mennyire elterjedtek az egész magyar nyelvterületen. Később – a dudahagyomány hanyatlása során – még énekkel vagy hegedűvel is utánozták a duda hangját, mert a falusi népek a duda a kedvenc hangszerei közé tartozott. Sok-sok misztikus történet kelt szárnyra, hogyan táncolt a dudás a szögére akasztott hangszere muzsikájára, vagy hogyan cimborált az ördöggel.

Szerencsére a hagyományt megőrző fiatalok tovább éltetik ezt a hangszert, így elmondhatjuk, hogy a magyar dudazene nem hal ki Magyarországon.

Ezen a lemezen többségében olyan előadók – Bertók Mihály „Hurják”, Jankovics Imre, Kelemen László, Koós József, Kukucska Ernő, Lapáti Antal, Lukács Péter, Seres Imre és a címlapon látható Szikora János – dudálnak és énekelnek, akik már csak felvételtől hallhatóak, de válogatásunkról természetesen nem hiányozhat a hagyományos dudazene utolsó élő képviselője, Pál István sem. Itt ízelítőt adunk mindabból a gazdag zenei anyagból, mely régebben közkedvelt volt egy-egy mulatságon.

Gyönyörködjünk benne mi is!

Hálás szívvel gondolok Seres Imrére, Szikora Jánosra és köszönetet mondok Pál Istvánnak, hiszen a velük való személyes találkozásaim meghatározó élményt nyújtottak számomra, s hozzásegítettek a dudazene mélyebb megértéséhez és műveléséhez.

Lányi György dudás

Ki a hegyen túlhaladtál...

Kis-Küküllő mente, Hegyemegett

Az itt hallható dalok az örök emberi lét lelki szavaiból szőtt palástok, melyeknek fellebbentése arannyá változtatja őket. Létük örök, bár fiziológiailag nincsenek. Olyanok, mint a falevelek... az ős elviszi, de a tavasz újratámasztja őket!

E dalokban megszólaló érzések, történetek elválaszthatatlanok azoktól, akikről Bárdosi Ildikó megtanulta őket. Emberekről szólnak, akik gondolkoznak, éreznek, cselekszenek. A Kis-Küküllő és a Maros menti emberek teremték és teremtették őket a saját képükre és hasonlatosságukra. Óhajaik és hiányosságaik kifejezésére. Annak a közlésére, hogy milyen az ő világuk, vagy milyen nem. Emberi üzeneteket hordoznak, melyekben nem szükségszerűen győzedelmeskedik az igazság. S ha átokszóra is fejeződik be a ballada, megszólaltatóinak az igazságvágját fejezi ki. Önkéntlenül is tanítanak e dalok, tanítanak előadóik, akik e szolgálatból rájuk háruló súlyt nem érzik tehernek, hanem megmentő, nemes feladatnak.

Bárdosi Ildikó azokból az ősi erdélyi népdalokból, siratókból, altatókból, kántáló énekekből, katonadalokból, fogott össze egy csokorral, melyek szülőföldjének tájain szegődtek hozzá. Mondják, hogy már a bölcsőben is a gyermek szívébe, lelkébe ivódik az anyanyelvű dal. Ő ezt megtanulta spontán és tudatosan is rokonaitól, nótafáktól, siratóasszonyoktól, parasztmuzikusoktól. Elmondhatja, hogy ilyen vagyok, így illatozik az én Küküllő-mentém ebben az európai világban, ahonnan a legkeményebb politikai és gazdasági idők és viszonyok sem lophatták ki a simogatást, a becézést, az iszonyt, a haragot. Megmaradt a tiszta és tisztelt dal, akárcsak a szó, az örök emberiség hordozója. Mindez felemeli, vagy megpróbálja az embert és visszaidézi a ragyogva kintlódó örök tulajdonságait.

Így fakad a nyomorúságból, a vereség fájdalomból, a hallgatásból, a keserűségből, a társtalanságból és búcsúból a nemes szenvedés gyöngye, a Küküllő és a magyarság elhervadhatatlan virága.

György-Horváth László

Ki a hegyen túlhaladtál...

Kis-Küküllő mente, Hegyemegett

DISTRIBUTED BY / FORGALMAZZA:
HANGVETŐ ZENEI TERJESZTŐ TÁRSULÁS
(36.20) 222-6378 • hangveto@axelero.hu

HODOROG ANDRÁS

Furulyazene Moldvából – Klézsei énekek és táncok

Örömmel adhatok hírt egy közelmúltban kiadott hangzó gyűjteményről, amely a *DialekTon Népzenei Kiadó* gondozásában jelent meg. Egy újabb lépés afelé, hogy értékes gyűjtéseinkből mindenki számára hozzáférhető és használható kincs váljon. A kiadót – amelynek bejegyzése nemrég történt meg – Balogh Sándor alapította azzal a szándékkal, hogy egyetlen, összefoglaló név alatt jelenhessen meg minden olyan munka, amely egyszerre szolgálja az értékmentés, az ismeretterjesztés, a közművelődés és a népszerűsítés sokszor egymásnak ellentmondó célkitűzéseit.

Jelen kiadvány nem előzmény nélküli. Annak a sorozatnak a folytatása, amely a „*Szeretöm a táncba*” című lemezzel indult 1997-ben. A cél olyan jó minőségű felvételek kiadása, amelyeken moldvai zenészek zenekari kísérettel is játszanak. Mivel eredeti zenésztársaik már nem élnek, vagy – mint Hodorog András esetében is – nem is volt állandó zenekaruk, a kíséretet budapesti zenészek látják el. Ez egyike azon törekvéseknek, amelyek mind a gyűjtések előkészítésében tetteknél érhetőek, mind a lemezek létrehozásában, és túlmutatnak az egyszerű dallamközlésen.

Ilyen a tudatos „hangszerelés” is. Ez persze nem klasszikus értelemben vett hangszerelés, hanem olyan zenei eszközök alkalmazása, melyek segítségével kiemelhető egy-egy dallam sajátossága vagy különlegessége, és nem idegenek a népzenei gyakorlatról sem. Egy jól alkalmazott akkordkíséret például felhívhatja a figyelmet az általánosan ismert variánstól való eltérésre; a tilinkó felhangjai gyönyörűen adódnak össze a hasonló hangrendszerű dorombbal; bőgőszólam használata a harmóniamozgások könnyebb felismerését segítheti; s így tovább. Az így kialakuló kiegyensúlyozott hangzásvilág nem csak a tanítást-tanulást szolgálja, hanem – talán egyfajta rekonstrukciós kísérletként – a szűk szakmán kívüli érdeklődésre is számot tarthat.

A lemez kiadását hosszú, mintegy tízéves gyűjtőmunka előzte meg. Az 1994-

A lemez bemutató koncertjére 2004. december 18-án 18 órától, a Marczibányi Téri Művelődési Központban került sor, a „Csángó karácsony” című rendezvény keretein belül. A lassan hagyománnyá váló „Csángó karácsony” a moldvai magyarok számára fontos ünnepkör felé fordul, a karácsonyi szokásokat dolgozza fel Budapesten működő revival zenekarok és hagyományörzők közreműködésével.

ben készült felvételek kazettán való megjelenítése óta szinte minden évben bővült a dallamok száma. Ehhez minden újabb gyűjtéshez fel kellett dolgozni az addigi, rendelkezésre álló teljes repertoárt. Egy eredményes gyűjtés rengeteg tudatos előtanulmányt kíván. Észre kellett vennünk azt is, hogy akaratlanul is hatunk öreg zenészeinkre. Ha ugyanúgy mosolyogva vesszük fel a román rádiós, modern stílusú, újszerű fúvástechnikával előadott dalt, mint a régi stílusú, magyar éneket, akkor ezzel rossz irányba mozdítjuk belső, gyakran bizonytalanra vált értékrendjüket. Hodorog András esetében általános, hogy szinte csak táncdallamok felől érdeklődnek a lelkes gyűjtők, az énekes hagyomány pedig elsikkad. Pedig ha csak az anyai örökségre gondolunk...

A lemez e tekintetben is hiánypótlásra vállalkozik. A táncok mellett meglepően sok eredetileg énekelt dallam: keserves („*Túl a vizen, Tótország*”), „*Hegyen, földön járogatok vala*”) és guzsalyas („*Ki nyíresbe, bé nyíresbe*”, „*Mikor kedves Laci bátyám*”) hangzik el. Ezek nagy része kétszeresen különleges: egyrészt Hodorog Andrástól még nem hallhattuk őket, másrészt új dallamvariánsok is felbukkannak. A régi stílusú népdalok mellett elhangzanak román hatású énekek és táncok is, de találunk például az erdélyi dallamtípus moldvai előfordulására („*Kelet felől fordult a szél*”, „*Nincsen pénzem, de majd lesz*”), valamint rádióból tanult népszerű román dalra is.

A lemezen szereplő zenészek között üdvözölhetünk néhány moldvai muzsikust is, így Legedi László Istvánt (*furulya*) és Mandache Aurélt (*hegedű*), akiket a magyarországi táncmuzika körökben már jól ismerhetnek, csakúgy, mint a kísérőzenészeket: Bolya Mátyást (*koboz, dob*), Benke Grátzyt (*dob*), Balogh Sándort (*doromb*) és Buzás Attilát (*bőgő*).

Hodorog András furulyás a moldvai magyarok egyik legsokoldalúbb zenésze. Hangszeres tudása nem csak a tánczene korlátozódik, hanem jól ismeri a magyarság legősibb dallamkincséhez tartozó énekes hagyományt is. Hagyományörzésében édesanyja, *Hodorog Luca* néni példáját követi, aki Klézse falu híres nótafája, mesemondója és régi szokások tudója volt.

A moldvai hagyományos tánc- és zenélési alkalmak megszűnése után a magyarországi táncmuzika figyelt fel rá, itt-hon először 1990-ben hallhattuk Jászberényben. A hatvanas éveiben járó furulyás igen virtuóz játéktechnikája és széles repertoárja méltán képezi alapját a csángó muzsikával foglalkozó zenészek ismeretanyagának. Tevékenységének ma már a moldvai hagyományörző csoportok munkájában való részvétel is fontos része.

Fontos tudnunk, hogy Hodorog András nem csak a hagyományok őrzésében vállal nagy szerepet, hanem annak továbbadásában is. Népzenei táborok és fesztiválok állandó vendége Magyarországon és Moldvában egyaránt. Számos fiatal mondhatja el magáról, hogy András bácsi révén ismerte meg ezt a már-már feledésre ítélt muzsikát.

Hodorog András tudása, öröksége szerencsére nem marad csupán néhány gyűjtemény féltett darabja. Zenéjét a rengeteg gyűjtés mellett (*Kallós Zoltán, Pávai István, Kerényi Róbert*) több hanghordozó és kottás kiadvány is őrzi. Ezek közül megemlítendő a Magyarországon elsőként megjelent, moldvai furulyazenét tartalmazó kazetta, mely az Óbudai Népzenei Iskola „Mestereink” sorozatában jelent meg, valamint a „*Serény magyaros*” című CD, amelyen zenekari kísérettel hallhatjuk. A legjelentősebb kottás kiadvány, amelynek törzsanyagát az ő dallamai alkotják, a 2001-ben megjelent és azóta is nagy sikernek örvendő „Moldvai hangszeres dallamok”.

A lemezt kezdő tanuló és tapasztalt táncmuzikusi zenész egyaránt nagy haszonnal hallgathatja; mindenki, aki a moldvai csángók zenei kultúrájának mélyebb megismerésére törekszik. Hodorog András szavaival: „*Mind gyerekeknek és felnőtteknek ajánlom, hogy el ne felejtjük soha ezt a sok szép zenét.*”

Bolya Mátyás

FONÓ BUDAI ZENEHÁZ

www.kolompos.hu

www.fono.hu

www.hungaroton.hu

www.perifericrecords.com

Énekelte mese kicsiknek és nagyoknak

PALYA BEA: ÁLOM-ÁLOM, KITALÁLOM

Hova lett a rózsá? Elrabolta a Boszorkány! Gyertek, keressük meg! Ezek a szavak Palya Bea szájából hangzottak először a Marczibányi téri gyerektáncházban. A rózsakeresésre induló több tucat apróság útját spontán zenei ötletekkel szegélyeztet, igen kacskaringós út vitte a megoldáshoz. Miután átkeltek a Hatalmas Szakadékon, átugrottak a Nagy Tüzet, leszaladtak a Dombról és meglovagolták az Óriás Sasokat, találkoztak a Francia Táncmesterrel és útbaigazította őket a Mesélő Cigányasszony, na akkor, éppen akkor értek el a Boszorkányhoz. Görcsösen ölelte magához a rózsát, semmilyen praktika nem fogott ki rajta, pedig néhány kisfiú még a verést is kilátásba helyezte. Végül egy kislány állt elő és csillogó szemmel suttogetta: Énekeljünk neki! A Boszorkány hatalma ezzel szertefoszlott...

Ennek közel tíz éve. Azóta számtalan rózsakereső utazásban volt részünk. Újra és újra kiderült, hogy a gyerekek képzelete hართalan, mindig szívesen repülnek velünk új, ismeretlen tájak felé, kifogyhatatlan jártékosságukkal ajándékozva meg mindent és mindenkit. Nincs szükség szélsőségesen túlkonkretizált, waltdisney-mosolyú rózsaszín hősökre, a „szenzomotoros mozgásokat fejlesztő” kutyukra vagy fogszabályozós cumikra. Ezek csak egy meg nem értett világról tett vallomások.

Aztán, úgy két évvel ezelőtt megjelent a felbujtó, Gryllus Dani. Arra próbálta rávenni Beát, álmolja lemezre mindezt. Innen még hosszú út vezetett a szöveggönyv megírásáig, mely majdnem hat hónapos munka volt, majd az alkotótársak, Gryl-

lus Samu és Bolya Mátyás, az illusztrátor, Vogronics Zsuzsa, a zenésztársak, a Francia Táncmester, a hangmérnök megtalálásáig, és akkor még el sem indultunk a rózsáért! De az eredmény csodálatos lett: az élet és a zene különböző területein tevékenykedő emberek olyan alkotóközösséggé álltak össze, hogy szinte nem lehetett felvenni az állandó új ötletek miatt véglegessé sosem váló lemezt. Végül elkészült, annak dacára, hogy szándéka – miszerint egyszerre szóljon „kicsiknek és nagyoknak” – igen nehezen megvalósítható célkitűzés. Hogy sikerült-e, majd eldönti a népes publikum, de az biztos, nem egy szokványos gyereklemez készült.

Étvágygerjesztőül álljanak itt a mese szereplői: Mira, a rózsáját kereső lány; Mira Madara, segítő tünde lény; A Szeretetlen Boszorkány; A Kastély Énekmondója; Gregoire Potier, Francia Táncmester; Panaszos Nők (Szüzek és Vénlányok); Balassi Bálint és Szindbád; Boris Vian, a Koktélzongorista és a Jazzklub vendégei; A Pokol Dudása; Mesélő Cigányasszony; Imruska; Aranyszörű Táltosparipa. Továbbá a kastély udvari zenészei és táncosai, szakácsok, kukták, konyhai dorbézolók, jazzkedvelők, ördögfiókák, a szekértábor cigányai, násznép, tücsökbogár, táncoló kiskakas és sokan mások.

• *Konceptió, szövegek, feldolgozás, valamint Mira szerepében (ének, tanpura): Palya Bea; hangszerezés, feldolgozás, dramaturgiai ötletek: Gryllus Samu és Bolya Mátyás; Boszorkány, Panaszos Nők: Füri Anna; a Kastély Énekmondója: Sebő Ferenc; Francia Táncmester: Fazekas Gergely (Gregoire Potier);*

Imruska: Szabó Dániel; Mesélő: Daróczi Ágnes; illusztráció: Vogronics Zsuzsanna

• *Bolya Mátyás - koboz, citera, doromb, dob; Szokolay Dongó Balázs - szaxofon, dudu, furulya, tilinkó, dorombének, basszusklarinét, ének; Novák Csaba - nagybőgő, szájbőgő, ének; Dész András - ütőhangszerek, ének; Fassang László - csembaló, „koktélzongora”; Nyíri László - hegedű*

Végül lássuk, hogy vall a meséről az alkotó, Palya Bea: „Ez egy énekelte mese: dalai önállóak, de együtt – mint a gyöngyszemek

fizére – mesévé válnak. Születésében sokat segítettek a gyerekek, akikkel az óvodákban, táncházokban éveken át játszottam rózsakereső utazást. Ám az itteni változat sok más, felnőtteket is érdeklő kérdést hozott, így a lemez hallgatása bizonyára sok váratlan pillanatot tartogat majd.

Az alapötletet a magyar népdalok szimbólumai sugallták. Ezt folytattam tovább, különféle mesék, versek, álmok, és főként a saját lelki útjaim és élményeim alapján. Nem az a fő célom, hogy a gyerekek – és felnőttek – logikusan kövessék a történetet, inkább az, hogy találkozzanak a mese egyes karaktereivel, kérdéseivel: ki is az a Szindbád, Balassi, Boris Vian, hogy is van ez a Szeretlem és a Szeretetlen Boszorkány, milyen a ritmusnyelv, mire jó nekünk, s meddig ér az álmom...

Vagy egyszerűen csak mozogjon a képzeletük ebben a fura világban, miközben a dalokat, hangokat hallgatják.

Ehhez kívánok alkotótársaimmal, Gryllus Samuval és Bolya Mátyással együtt sok hosszú, meghitt estét, amikor kicsik és nagyok összebújnak, hallgatják a zenét, nézegetik a rajzokat, és közösen szönek csoda-szönyeget...

A mese pedig kezdődhetne akár így: Egy virágos kiskertben hosszú hajú, piros arcú lány sétálgat: ő Mira. Jókedvűen dudorászik, virágait nézegeti, öntözgeti. Kertjének díszje a rózsá, melynek szirmjai közt a Szeretlem lakik. De egy napon a Boszorkány ellopja a rózsát! A síró Mirát madara vigasztalja, majd együtt a rózsá keresésére indulnak. A kacskaringós út egy folyóparthoz vezet, ahol Mira fáradtan álomra hajtja fejét. S álmában leli meg, amit keres... (Bolya Mátyás)

In memoriam Vavrincz Béla

Tíz nappal 79-ik születésnapja előtt, 2004. november 8-án elhunyt Vavrincz Béla. Testvére, Olsvai Imre az alábbiakban foglalja össze a zeneszerző, karmester és etnomuzikológus életművét.

Gyermek- és ifjúkorának kétféle élményanyaga döntő hatással volt életére. Egyik a somogyi környezet a kaposvári szülői házzal, itt kapta első komolyzenei indíttatását zongorán és orgonán. Az esztergomi Ferencs Gimnáziumban pedig a népzene iránították figyelmét, nagybőgőzni is megtanult, s lelki-szellemi fejlődése mellett rendszeres sportolóvá vált. Tizenhét évesen vitorlázórepülő-kiképzésen vett részt, letette az „A”-vizsgát, a sízést pedig a legutóbbi időig folytatta a Kárpátok és az Alpok havas bércei között.

Felnőttkori pályája négyhúrú hangszerhez, négyszólamú szerzeményhez hasonló.

Zeneszerző- és karmesterképző szakot végzett a Zeneművészeti Főiskolán, mint Kókai Rezső, Ferencsik János és Somogyi László tanítványa, s népzenehatározó indíttatást kapott Kodály Zoltán, Szabolcsi Benec és Bárdos Lajos hallgatójaként.

A zeneszerzésen belül kétféle alkotói eljárást folytatott: egyfelől nyitányt, szimfóniát, operát, oratóriumot, orgonaműveket, misét írt, költők verseit zenésítette dalokká, kóruművekké; másfelől pedig népzenei témákat dolgozott fel énekszólókra, énekkarra hangszerkísérettel, vagy hangszeres együttesre. Molnár István, Vadasi Tibor, Vásárhelyi László, Galambos Tibor, Simon Antal és más koreográfusok alkotótársaként pedig tánckísérő zenedarabok sorát komponálta.

Vokális műveinek ihletői között találjuk többek közt a középkori perzsa Háfízt, a mi Arany Jánosunkat és Takáts Gyulánkat. Három oratóriumában Boldog Gizella első magyar királyné életét, Bosco Szent Jánost, a XIX. századi olasz lelkipáztort, illetve Somogyország ezer esztendejét állította elének dr. Szántó Konrád ferences atya, Lukin László és Fodor András szövegére.

Karmesterként szimfonikus- és kamarazenekarokkal, kórusokkal foglalkozott, oratóriumainak bemutatóit mindig maga vezényelte. Zenei és művészeti vezetőként táncegyüttesek zenekaraival, népzenei együttesekkel dolgozott, közel öt évtizeden át.

Népzenehatározó kérdések is érdekelték. Zeneakadémista korában a bolgár ritmusokról írt tanulmánya nyomtatásban is megjelent. Nyugdíjas éveiben kezdett foglalkozni östörténetünk zenei vonatkozásaival. Kutatásaiba bevonta a nyelvészet, a régészet, a néprajz és a csillagászat legújabb eredményeit is. E témában több előadás-sorozatot is tartott. Fájdalom, ebbéli kutatásait már nem fejezheti be.

Hetvenötödik születésnapja alkalmából a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjével tüntették ki, elismerve munkásságának felbecsülhetetlen értékét, amellyel a XX. század második felének magyar zenekultúráját szolgálta és gazdagította. Tevékenységéről 28 hanglez is tanúskodik, alkotott két operát, daljátékot, két balettet,

112 táncjátékot, 12 színpadi kísérőzenét, 26 zenekari művet, három oratóriumot, orgona-sorozatot, misét, 18 kórust, 26 zenekari művet, hét versenyművet, 42 kamaraművet, 30 dalt, 33 kamarakórust, nyolc pedagógiai művet, több mint 500 néptánc-kísérettel, 160 népdalfeldolgozást, hét filmzenét és 13 fúvószenekari művet.

Hisszük, reméljük és valljuk, hogy az az örökség, amit munkássága révén hátrahagyott, követésre készíti az Őt felváltó fiatalabbakat, miképpen Ő is tovább folytatta, kiszélesítette Vavrincz Mórnak, zeneszerző, karmester, zenetanár nagypapjának, a Mátyás-templom hajdani zenei igazgatójának örökségét.

Vavrincz Béla életműve szervesen gazdagítja jelenünket és jövőnket is. Adja Isten, hogy minél több zenekedvelő örömeire!

Olsvai Imre

A festő-író kingyesi uraság

Feszty Árpád: „Kárvallottak”

Sok művész érdeklődött a tanya és a falu népének élete iránt a XIX. század végén. A festők közül Feszty Árpád (1856–1914) tűnt ki különösen a tanyasi nép iránti szeretetével. A „Körkép”, a „Bányaszerecséltenség” és a „Golgota” című alkotások ismert festője, 1897-ben „Az én parasztjaim” címmel paraszttörténeteket tartalmazó könyvet írt, melyből láthatóvá vált vonzódása az egyszerű emberekhez. Az írással kacérkodó, vidéki születésű Feszty, Kingyes nevű tanyáján festette le parasztjait. Akkori képei általában kisméretűek és jórészt vázlatosan megfestett magányos alakokat ábrázolnak. Ezek a „tanulmányok” jelentősen különböznek az ismertebb alkotásaitól, a nagyméretű történelmi és bibliai képeitől. A parasztlakó életét bemutató festményeinek csupán mellékszerepet szánt munkásságában, mert mindig is jobban vonzódott a pesti nagyvilági élethez. A falu, a tanya lakóival együtt érző festő érdeklődése fokozatosan „elvárosiasodott” és a vonzóbb, pezsgőbb nagyvárosi élet felé fordult. Parasztlakó képei közé sorolható az 1886-ban készült „Kárvallottak” című nagyméretű, középpontos kompozíciójú olajfestménye is, amelyen félkörívben, térben helyezte el szereplőit. Középen egy vá-

rosi öltözetű úr áll, aki előtt levetett kalappal és nagy tisztelettel egy parasztember mesél a tragédiáról. A figyelem középre szegeződik, a tekintetek rájuk összpontosulnak. A körülöttük álló alakok egyszerű paraszti viseletben láthatók, az asszonyok kendőjének színe életkorukat jelzi, és ez szintén a hű ábrázolásmódra vall. Az embereken látszik a szegénység; teljes reménytelenségüket összekulcsolt kezük és lehajtott fejük jelzi. Az összes megmaradt vagyonuk, egyedüli értékük egy díszes láda, amelyen a fedetlen fejű, ősz öregember ül. A festő érzeti a nézővel az élet keménységét, s együtt érez a kárvallottakkal, akik földönfutóvá lettek, koldusbotra jutottak. A komor hangulatú képen megjelenik az egyszerű emberek világa, a hagyományos népi viselet és építészet, de legfőképpen az együttérzés a nép tragédiájával.

Feszty azonos című novellájában így írt a képről: „Nincs már ami égen: a láng nem ég, ha tápja nincs. Elcsöndesült a szél is, hogy a kétségbeesés tompa nyögését meg lehessen hallani. Tépett, füstös alakok járnak föl és alá; ami könnye volt embernek, asszonynak, azt már mind kisírta. Annál keservesebb, nincs amivel enyhítsen magán.” A 90 éve elhunyt Feszty Árpád „Kárvallottak” című alkotása a budapesti Tüzoltó Múzeum (1105 Budapest, Martinovics tér 12.) állandó kiállításán látható. (Benkő András)

FELHÍVÁS

Legyen Ön is keresztapa, keresztanya!

Moldvai falvakban nagyon gyakori, hogy falutársakat, ismerősöket, keresztapának szólítanak – még akkor is, ha valójában semmiféle rokonsági, komasági szál nem fűzi össze az embereket. A kapuban álló vendég is így „rikótja”, azaz szólítja a házigazdát: „Keresztapa, keresztanya!”

Legyen Ön is ismerőse, keresztapja vagy keresztanyja a moldvai magyaroknak!

Az 1955-ben megszüntetett magyar oktatást 2001-ben sikerült részben feléleszteni moldvai falvakban. Első tanévben két faluban egy-egy csoport gyerek tanult magyarul, majd 2002-től már hét faluban kilenc csoport tanulhatta a magyar nyelvet a hivatalos állami iskolában is. 2004 őszétől összesen 21 ilyen csoport működik tíz faluban. A nyolcadik osztály elvégzése után azonban már nem tudjuk biztosítani a magyar nyelvű oktatást Csángóföldön a tanítványaink számára. Ők már Székelyföldön tanulhatnak tovább az Oktatási Minisztérium támogatásával, magyar tannyelvű iskolákban. Számukra az étkezési és elszállásolási költségeket, a nevelési programot szövetségünknek kell biztosítania.

A Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége és a Moldvai Csángómagyarok Szövetsége közös oktatási programjában ily módon közel 800 gyerek érintett. Jelenleg 12 faluban dolgozunk a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatásával e programon, összesen 24 tanár, tanító, tánc- és énekkortató segítségével. Még legkevesebb 15-20 olyan falu van Moldvában, ahol még nem sikerült az 1950-es években megszüntetett magyar oktatás után semmiféle tevékenységet beindítani. Ha az elkövetkező években ezt nem tesszük meg, akkor örökre letehetünk e szándékról, mert egy-két évtized elteltével már nem fogunk magyar szót hallani e falvak utcáin, házaiban.

Ezért kérjük, hogy lehetőségei szerint Ön is járuljon hozzá az oktatási program sikeréhez, további fennmaradásához, bővítéséhez. Legyen Ön is keresztapa, keresztanya!

Ha vállalni tudja, az otthon – vagyis Moldvában – tanuló keresztgyerekeire eső költség tanévenként 4,5 millió lej, azaz 30.000 Ft. Az összeg tartalmazza a tanárok bérét és annak járulékait, a tanterem bérleti- és rezsi költségét, a tanszereket, a kirándulások költségét, a karácsonyi és év végi ajándékozás költségét. Székelyföldön – líceumi osztályban – tanuló keresztgyereke tanítási költsége pedig évente 18 millió lej, azaz 120.000 Ft. Ez az összeg tartalmazza a napi három étkezést és szállást, illetve a nevelők bérét.

Ha Ön is úgy akarja, akkor ez a támogatás – keresztapa, keresztanya – túlmutatathat pénzösszegeken, és személyes kapcsolattá is válhat. Megismerheti az egyszerűen szép, de gazdag csángó kultúrát, amit mind a mai napig egy kicsit a misztifikáció köde leng körül. Személyes kapcsolata keresztgyerekeivel és „nyámjaival” (azaz rokonaival) elősegíti nemzeti tudatuk erősödését, nyelvi fejlődésüket, s nem utolsósorban Ön is gazdagabb lesz általa. Az Ön támogatása közvetetten jut el a gyerekekhez, semmiképpen sem jelent számukra pénzbeli juttatást. Ha nagyobb összeggel támogatná – mert pl. cége anyagi helyzete ezt megengedi –, természetesen hivatalos szerződést kötünk, amely által elszámolhatóvá válik támogatása.

Amennyiben magyarországi számlára szívesebben utalná támogatását (mert így adójából leírhatja), kérjük küldje ezt a Magyarországon e célra létrehozott bankszámlára, amelyet a Dévai Szent Ferenc Alapítvány kezel: 10300002-20145639-70073285. Romániai számlára való utaláshoz, kérjük, jelentkezzen e-mailben, hogy megadhassuk annak adatait. (Tel.: 0040-722-627-656; keresztapa@csango.ro)

Róka Szilvia
a Moldvai Csángómagyarok Szövetségének elnöke

Hegyeli Artila
az oktatási program vezetője

Régizenei koncertek a Tabulatúra zenekarral

2000-ben alakultunk, zenekarunk a középkori, reneszánsz, és kora barokk zene széles körben történő megismertetését, koncerteken, rendezvényeken, kulturális eseményeken való bemutatását tűzte ki célul. Műsorainkban kiemelt fontosságot tulajdonítunk nemzeti hagyományaink és történelmi múltunk zenei emlékeinek, ezért historikus hangszereken, lehetőség szerint korból hangszerelésben játszunk a középkortól a korai barokkig terjedő időszak zenei terméséből. Különösen érdekes ez a régi magyar zene esetében, hiszen az előadás során a ma élő magyar népzene archaikusabb elemei is megjelennek.

Klubunk a Marczibányi Téri Művelődési Központban 2004 óta működik, itt havonta egy hétfőn egy csésze tea mellett a régi korok zenéje elérhető közelségbe kerülhet mindenki számára. Gyakran hívunk vendégelőadókat is, hogy a klub minél átfogóbb képet nyújtson a historikus zene egyes területeiről. Ezeken az összejöveteleken a hagyományos koncertekhez képest kötetlenebb a műsor, a közönséggel is talán csatlósabb kapcsolat, ugyanakkor sok olyasmi

is elhangzik, ami más koncertek programjából idő hiányában kimarad.

Együttesünknek három állandó tagja és – a műsorok egyéni sajátosságaitól függően – több állandó közreműködője van. Az alapítók, Huber Henriett (tekerő, furulyák, ritmushangszere-

rek), Rossa Levente Bors (rebek, barokk és mai hegedű) és Bencze Balázs (lantok, koboz, barokk és klasszikus gitár) mellett énekesként leggyakrabban Lénárd Kata, Heim Teodóra, Szabó Enikő és Pálmai Árpád, historikus fafúvósokon pedig Pászti György szokott fellépni velünk.

A hitelesség érdekében meg kellett tanulnunk érdekesebb, különleges régi hangszereken is játszani; a szólamokat általában furulya vagy más, korabeli fafúvós hangszer, valamint a rebek (középkori vonós hangszer) és a hegedű képviselik, a lant, a barokk gitár vagy a koboz, illetve a tekerőlant pedig kíséri, bár szólódarabokat azért ezeken is játszunk. Rendszeresen tartunk hangszerbemutatókat, a tavalyi Rákóczi-, valamint az idei Balassi-év tiszteletére emlékműsorokkal léptünk fel, de régi korok karácsonyát idéző műsoraink is vannak. A Felvidéken évente több alkalommal szervezünk koncerteket, karácsonyi műsoraink is rendszeresen elhangzanak az ottani magyarlakta falvak kis református templomaiban.

Rossa Levente Bors
www.tabulatura.hu

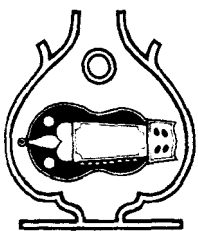
Köszöntöm a Népművészet Mesterét!

Az újbelyjókai születésű Budai Lászlót, a jókai „Malmo” Hagyományörző Folklorcsoport tancosát a Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség minisztere 2004 őszén nagy megtiszteltetésben, a Népművészet Mestere kitüntetésben részesítette.

Bizony, Laci bácsi, hát ide táncoltad magad. Gondoltad volna, amikor jó 25 évvel ezelőtt Szakál Mária, Júlia, meg Görföl Jenő arról győzködött, hogy úgy, ahogyan Te tudod a jókai hagyományos táncokat, úgy azt Jókán talán senki nem tudja. A rábeszélésnek eredménye lett – beléptél az akkor éppen formálódó, alakuló Jókai Hagyományörző Folklorcsoportba. Aztán, az élet folyását, a szorgalmas csoport mind feljebb és feljebb jutását már nem lehetett megállítani. Táncoddal, remek szép férfias kiállásoddal vitted őket – és ők is vittek Tégedet.

Laci bácsi, emlékszel, a múlt évben, amikor a jókai hagyományos táncokat igyekeztem könyvbe formálni, sokat és sokszor beszélgettünk. Azt mondtad... „Jókán a 'Bertóké' verbunkot a legjobban a Budaiak tudták, nagybátyám, meg az apám. Ezekről illetve, hogy hogyan is táncolják. Én is azoktól 'loptam' el, tanultam el a táncokat: a Bertókét, a Bársony verbunkot, a Hogy a csibe, hogy..., a négyes táncot, a padegattát, a dudacsárdást, a seprűst, az üvegest, a gólyatáncot, a páros csárdásokat, a bögötemetést, meg a többieket, de a kozáktáncot azt a második világháborúból hazajött Horváth Györgytől tanultam, Ő a fogságból, Ukrajnából hozta magával. Ezt ma már csak én tudom Jókán, illetve tudtam, mert azt guggolva kell táncolni, a derekam pedig már nem engedi.”

No lám, a „lopott” kincs segítségével, meg a jókai „Malmo” szorgalmas „világjáró” munkája nyomán az egész magyar nemzeti kultúra közkinccse lett. Ti ezekkel a kincsekkel szorgalmasan jártátok az országunkat, Magyarországot, és további európai országokat is. Azt a sok helyet, ahol megfordultatok, ahol szerepeltetek a 25 táncos évad alatt, nem tudom felsorolni, hát csak a nagyobbakat említem. Otthon, Jókán és a galántai járásban számtalanszor felléptetek, s ez nagyon fontos, mert ez erősíti a műsor igazát, tisztaságát, nemzeti és helyi hűségét. Nem kerültétek el szűkebb hazátokat, a Mátyusföldet és a Csallóközt sem. Mindehívtak, vittek Benneteket. Ez az út aztán egyenesen Zselizre, az Országos Népművészeti Fesztiválunkra vezetett, majd onnan Gombaszögre, az országos kulturális ünnepélyre, Myjavára, a nyugat-szlovákiai kerületi folklorfesztiváljára és Vychodnára, Szlovákia Országos Folklorfesztiváljára jutottatok. Közben pedig televíziós és néprajzi filmek készültek veletek. Az általatok feltárt, felújított hagyománykincs így bekerült a nemzet akadémiai adattárába, meg iskolai tananyag lett a csoportvezetők, a koreográfusok, a zenészek számára, tanítási táncanyag a táncházakban. A „Bertóké” verbunkot úgy is tanítják, hogy a jókai Budai László tánca.

SZERÉNYI BÉLA

**hangszerkészítő mester, népi iparművész,
a Magyar Hangszerész Szövetség elnöke**

**KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ
TEKERŐK
RÖVID HATÁRIDŐRE!**

**1039 Budapest, Barátpatak u. 6/B.
T: 06-20/ 438-9145; T/F: 250-7988
E-mail: bela@szerenyi.hu
Honlap: www.szerenyi.hu**

Aztán szűk lett az ország és eljutottatok Kalocsára, Szekszárdra, a Duna Menti Népek Nemzetközi Folklorfesztiváljára. Volt ott vagy 1200 táncos, főleg a Duna menti államokból, de Európa és a világ más részeiről is. Persze, hogy ott is nagy sikert arattatok, helyt álltatok a Jókáról hozott táncokkal, muzsikával. Szekszárdon a parkban, egy szobor előtt szerepeltetek. Ott kérdeztem, hogy tudod-e, kit ábrázol a szobor. Prométheuszt – mondtam –, a görög mitológia titánját, aki lehozta az emberek közé a tüzet, hogy melegedjenek mellette. Hát Laci bácsi, Ti jókai hagyományörzők is ilyen prométheuszai vagytok a felvidéki magyar tánc- és zenekultúrának. Ti is elvisszitek az emberek közé a jókai táncokat, nem sajnáljátok, megmutatjátok nekik, hogy gyönyörköd-hessenek benne, átadjátok nekik, tanítjátok őket, nem félve, hogy elfogy. Tudjátok, hogy minél többen élnek majd velem, vesznek bir-tokukba, annál nagyobb értéke lesz a kincseknek.

Eljutottatok vele Spanyolországba is, ha nem tévedek a Kalo-csán szövődött barátság eredményeként – viszonzották is a spanyolok a Ti látogatásotokat. Ők is megismerték Jókát, a nagy kiterjedésű mátyusföldi falut. Még nem árultátok el nekem, hogy közülük nem járt-e úgy valaki, mint annak idején a Jókán keresztül hazafelé tartó obsitos huszár, aki annyira eltévedt Jókán akkor még nagyon kacskaringós, minden lápot és tavat-tavacska kikerülő útvesztőjében, hogy nagyszakállú öregemberként talán még mindig ott bolyong valahol. Kár, ha a lányok nem voltak ügyesek, mert egy spanyol családi rokonság sem válna kárára a folklorcsoport sikerének.

Szóval, Budai úr, általam, hogy hagyta magad színpadra csá-bítani, úgy beleszeretél az apádtól, nagybátyáidtól és a töltük még öregebbektől örökölt táncokba, hogy annak mestere lettél – világjáróvá és világlátóvá váltál. Gondoltad volna ezt fiatal sü-völvény legényke korodban, abban a háború utáni zűrzavaros, ma-gyart üldözött években? Gondoltad, amikor Neked „csak” kőmű-veskanál jutott a kezvedbe, hogy a szorgalom, a falu szeretete, az öregek, a nemzet, a fajta tisztelete, megbecsülése valamikor azt is eredményezi, hogy ország-világ előtt, becsületos kultúraépítő munkád megbecsülése jeléül, ilyen magas állami kitüntetésben lesz részed?! Talán nem gondoltad, ahogyan ismerlek, szerénységgednél fogva most sem számítottál rá. De nekem minden találkozásunk alkalmával azt mondtad: „Te Bandi bácsi – mert így kölcsönösen bácsizzuk egymást –, én olyan jól érzem magam ebben a csoport-ban, olyan jó barátaim ők mindannyian, ... igen mindannyian, és úgy szeretek táncolni, velük együtt mulatni, hogy e nélkül az életem na-gyon szegény lenne.” Most pedig megtoldanád: Ez a kitüntetés is, ... nem az enyém, hanem a miénk. Az együttes munkánk eredménye. A fénykép másolatát berámáztatva kitesszük a kultúrház falára. Ebben benne van a ti munkátok is: a Quittner Jancsié, a Takács Bandié, a Czingel Lacié, meg a többi, név szerint fel nem soroltaké, akik biztat-tatok, tanítottatok bennünket, no meg a mindenkori zenészeké. A ki-tüntetés annyiból az enyém, hogy a nevemre állították ki a „passzust”. Annyiból az enyém, hogy hagyta magam a társakkal erre a jó útra elragadni. Én a táncom eredményeként láttam a világot, legalábbis annak egy európai részét, én lelkileg nagyon gazdag lettem, nincs az a földi jó, ami ezt helyettesíteni tudná. Ezt kaptam én a táncból, ezt örököltam én apámtól, meg azok elődjektől.

Engedd meg, kedves Laci bácsi, hogy gratuláljak a felvidéki Magyar, ifjú és idősb táncosok nevében is a magas kitünteté-sedhez, kívánva Neked: viseld még hosszú ideig büszkén, erőben, egészségben. Magunknak meg azt kívánom, hogy e tény is segítsen tudatosítanunk: mi, Kárpát-medence magyarjai szellemi egysé-gben élünk, a kultúránk közös, és ápolói azonos értékű elismerés-ben részesülhetnek, részesülnek.

Takács András

ÖRÖKSÉGÜNK

Visszatekintés

Az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület nyári táborairól

Az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület 2004-ben társszervek segítségével, és számos kollégánk önzetlen szervezőmunkájával nyolc helyszínen rendezte meg regionális szaktáborait. A helyszínek (Kalocsa, Abádszalók, Galgahévíz, Mezőhegyes, Rőszke, Csupak, Hollókő, Újhuta) Magyarország különböző vidékein találhatóak – talán a Dunántúl van egy kicsit kedvezőtlenebb helyzetben –, változatos természeti környezetben. A kézműves, zenei és tánc-hagyományok terén is változatos a kép, hiszen több helyszínen a saját területük népművészeti hagyományai voltak meghatározóak, s a tánc-tanítást hagyományörzők bemutatásával, helyi mesteremberek kézműves foglalkozásaival, a tárgyi kultúrát bemutató faluházak meg látogatásával tudták színesíteni. Más táborokban egy-egy távolabbi tájegységgel foglalkoztak kiemelten, olyan oktatók segítségével, akik az adott terület „szakértőinek” számíthatnak.

Az idén több táborban is tanították a Mezőföld és a Dél-Alföld táncait, ezek mellett érsekcsanádi, kalocsai, moldvai, rábaközi, jászági, csíkménasági, széki, marosárpataki, mezőszéki, felcsíki, szásznagyveszői, magyarszentbenedeki, sárközi, domaházi, kazári, felső-Tisza-vidéki és eszközös pásztortáncok szerepeltek a táborok kínálatában – természetesen mindenki a korosztályának megfelelő táncokat tanulhatta. A táborokban összesen 826 fő vett részt, s en-

nek a létszámnak körülbelül a 80 százaléka olyan táncsoportból érkezett, amely tagja az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesületnek.

Három táborba határon túli magyar gyermekek is jelentkeztek a Vajdaságból, Romániából, Svájcban, Franciaországból, Ománból, az Amerikai Egyesült Államokból és Kanadából.

A számos kézműves és néprajzos kolléga mellett a táborok munkájában táncoktatóként részt vettek: Cselik Márta, Lukács László, Haránt Eszter, Tóth Zoltán, Mihó Erika, Perityné Farkas Éva, Illésné Koszta Krisztina, Árvai Zsigmond, Bakonyi István, Nagy Csaba, Bódi Tamás, Bagi Éva, Galát Péter, Hajdú Sarolta, Cserepes Gyula, Zámbo István, Balla Tímea, Balla Zoltán, Kovács Henrik, Markó Ágnes, Jazimiczky Éva, Tóth Gábor, László Csaba, Vastagh Richárd, Szabó János, Gyebnár László, Bartáné Ruskó Zsuzsanna, és Jelinek Eszter.

A 826 táborozó nevében ezúton is megköszönjük a táborok szervezőinek, az oktatóknak, kézműves, énekes és zenész kollégáknak munkájukat, s a táborokat anyagiilag támogatóknak segítségüket.

Aki pedig ebben az évben nem jutott el az Örökség táborába, azoknak üzenjük: jövő nyáron is lesz lehetőség táborozni, terveink szerint legalább ilyen gazdag kínálatból választhatnak majd.

Darmos István

Gyermek Néptáncosok IX. Országos Szólótáncfesztiválja Szarvas, 2005. június 3–5.

Az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület valamint Szarvas Város Önkormányzata Vajda Péter Művelődési Központja meghirdeti a Gyermek Néptáncosok IX. Országos Szólótáncfesztiválját, versenyét.

A táncosok az alábbi korosztályokban jelentkezhetnek a „Pántlikás” és a „Kisbokrétás” cím elnyerésére:

Lányok - 1990–1994-es évfolyamok

Fiúk - 1989–1993-as évfolyamok

Kötelező táncok:

1992–1994-es születésűeknek: mezőföldi ugrós vagy ugrós és friss csárdás improvizáció maximum 2 percben.

1989–1991-es születésűeknek: mezőföldi lassú és friss csárdás vagy ugrós és friss csárdás improvizáció maximum 2 percben.

Szólista fiúknak: ugrós vagy eszközös ugrós (Alap, Perkáta) improvizáció (kb. 1,5 perc).

Szabadon választott táncok:

A mezőföldön kívül bármely más tájegység anyagából 1,5-2 perces improvizáció.

A nevezés határideje: 2005. február 15.

Információ:

*Vajda Péter Művelődési Központ
5540 Szarvas, Kossuth tér 3.*

Eredményes felkészülést kívánunk!

Az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület rendezvénynaplója a 2005-ös év I. félévre

Január 15.: Közgyűlés (Százhalombatta)

Január 30.: Gyermektánc Antológia (Erkel Színház, Budapest)

Április 2.: Aprók bálja – XXIV. Országos Táncszínház Találkozó és Kirakodóvásár (Papp László Budapest Sportaréna)

Április 8-10.: Szegedi Gyermek és Ifjúsági Fesztivál (Szeged)

Április 15-24.: A Gyermek Szólótáncverseny előválogatói: Békéscsaba (április 15.), Debrecen (április 16.), Nyíregyháza (április 17.), Szekszárd (április 22.), Százhalombatta (április 23.), Győr (április 24.)

Április 30 - május 1.: III. Sziget Fesztivál (Csepel)

Május 14-15.: Pünkösödölő (Szekszárd)

Május 27-29.: Szomszédolás (Debrecen)

Május 27-29.: Művészeti Iskolák Országos Kamaracsoportos Versenye

Június: 3-5.: Gyermek Szólótáncverseny (Szarvas)

SOMOSKAI FALUHÉT

Săptămâna satului Somușca

Az itt következő sorokat értsük úgy, mint híradást a múltból vagy akár a jövőből, így mondhatni időtlen, mert történeteket erőszakkal az idő mércéjéhez kötni nem mindig kell. Olvashatja, aki még nem járt ott, mert bizonyosan kedvet kap, de az is, aki mindezt már megélte, mert tűzre fűjni sem haszontalan.

Minden év augusztusának első hetében kerül sor Csángóföldön a Somoskai Faluhét elnevezésű táncos-zenés táborra. A rendezvény a sok éves múltra visszatekintő Tatros Táborból nőtte ki magát. Ma már nem csupán egy zenekarhoz kötődik, hanem a műfaj élvonalában valóban tevékenykedő zenészek, táncosok, kézművesek együttes munkájának, egyfajta szellemi kálának az eredménye.

Erre a körre mindig is jellemző volt, hogy nem alkotott hermetikusan zárt közösséget, mindig is átjárást engedett egyéb műfajok képviselőinek. Szívesen és sokszor látott vendégei lettek a Tatros táncosok, jazz zenészek, vásári mutatványosok, gólyalásosok, alternatív zenészek, más dialektus népzenei, filmek, színházak, képzőművészek valamint egyéb érdekesebbnél érdekesebb emberek. Az így kialakult „szellemi holdudvar” igen tágasnak és termékenynek bizonyult és bizonyul a mai napig is. Az ezeket az együtteleket uraló állandó pezsgés a Somoskai Faluhét sajátja is.

A helyszín sem véletlen. A rokonai és baráti szálakra épülő, élő kapcsolatot a falubeli és a magyarországi szervezők között a ma már Magyarországon élő, de Somoskán született Benke Grátzy kezdeményezte és alakította ki.

Az ötlet, hogy egy dialektus zenéjét, táncát felölelő tábort a helyszínen rendezzenek meg, már régi, de csak a '89-es romániai rendszerváltás után valósulhatott meg. A moldvai helyszín sok új megoldandó kérdést vet fel az erdélyi helyszínekkel szemben. Itt a magyarság kisebbség. A pap, a rendőrfőnök és a polgármester hatalmi háromszögében úgy lavírozni, hogy senki ne szenvedjen sérelmet, nem lebecsülendő politikusi képességeket igényel.

A tábor sajátossága, hogy a résztvevő magyarországiak házaknál vannak elszállásolva. A háziak természetesen végzik a nyári teendőiket, de közben barátságok kötődnek és testközelben élmények szerezhetők a csángók középkort idéző életmódjáról, szokásairól, nyelvéről.

Fontos sajátosság még, hogy mind az előzetes szervezésben, mind a bonyolításban, mind a tábori eseményekben rengeteg helybeli vesz részt. Ez olyan egyhetes ünneppé varázsolja a tábort, amit nem csupán magyarországiak vagy csángók csinálnak, hanem közösen, egymásnak, mindnyájunk épülésére.

A kézműves foglalkozások, táncos-zenés játszóházak délelőttönként főleg a helyi gyerekeknek szólnak. Mivel év közben általában kevés idő jut arra, hogy ezekkel

a gyerekekkel így foglalkozzanak szüleik, tanítóik, olthatatlan szomjjal fordulnak a gyöngyfüzés, az agyagozás, a gyertyamártás és a játszóházak adta új élmények felé. Sok tehetség vesz el, ha nem kezdünk idejében foglalkozni velük.

Az egész tábora jellemző, hogy nem csak vizünk, hozunk is. Kölcsönösen tanulunk, „visszat tanulunk” egymástól. A helyi zenészek nem feltétlenül pedagógusok, ezért kezdők oktatása nem mindig bízható rájuk. Ezt a lépcsőfokot, amikor a tanulók már alkalmasak közvetlenül a mesterektől ellesni a szakmát, magyarországi zenészek segítenek meglépni. Máskor a „hozott” tanárok mintegy tolmácsként fordítják le a falusi táncosok lépéseit, alapelemekre bontva, de nem élve boncolva.

A közös ebédek és vacsorák falubeli gazdák vermeiből, kamráiból és óljaiból előkerült elegendőből, helyi főzőasszonyok segítségével készülnek. A mindennapi élet a bál helyszínéül szolgáló focipálya, a „Kultúr” és a kocsmák körül zajlik.

A hajnalig tartó bál után ébredező táborlakók álmosan botladoznak a falu utcáin, ki kávémérő helyet, ki tánctanárt, ki csak társaságot keres. Aztán beindulnak a műhelymunkák, amit csak az ebéd szakít meg.

Vannak rendszeres elfoglaltságok és vannak egyszeri alkalmak. Az utóbbiakhoz tartoznak a kocsmában zajló folk-koncertek, a gólyalásos rikkancs vezette, síppal-dobbal kísért felvonulások, a bábjátékok és színdarabok.

Ezek mindegyike olyan produkció, amelyek nem csupán külsőségekkel és díszletekkel terelik el a figyelmet a lényegről, hanem valódi értékeket mutatnak fel. Együtt lélegeznek a közönséggel, elvárásolják, viszik az embert. Hasonlatos ez ahhoz, amikor a kisgyermek egy egyszerű csontdarabbal óráig eljátszik. Ez a játék nem alábbvaló

korunk egyetlen csicsás műanyagóriásánál sem. Ha ezt az önfeledt játékot felnőttként újra átélhetjük, akkor ez olyan ajándék, ami örökké elkísér.

Ezt az élményt láthatjuk, élhetjük át magunk is, amikor az egész falu egy emberként kiabál Vitéz László bábfigurájának: „Ott van az ördög a hátad mögött!”, vagy amikor együtt kacagnak A helység kalapácsa vagy a János vitéz helyi bemutatóján, ahol falubeli fiatalok együtt játszanak a táborlakókkal, saját emberi hibáinkat és eredményeinket felnagyítva, majd kinevetve.

Tábori hagyománnyá vált már a pénteki egész napos kirándulás. Az átmulatott első négy nap után testnek és léleknek egyaránt jót tesz egy kis gyaloglás. A Somoskát körülölelő dombok finom íveiről szép kilátás nyílik a Szeret völgyére. A falu feletti sziklás ormon, az Esztenkán három kereszt vigyázza az alatta elterülő apró falvakat, tövüknél mindig van friss vadvirág.

A domboldalakra rendezett kukoricások, gyümölcsösök kapaszkodnak fel, a köztük méltóságteljesen kanyargó utakon

kedvünkre poroszkálhatunk. Ismerősként üdvözöl bennünket minden útonjáró szerkesztő, kapás-kaszás dologra igyekvő, néhány tréfás szóra mindig kapható csángó ember.

A völgyben juhnyáját őrző pásztor magyarul hívja a kutyáját. Budapesttől ezer kilométerre a 2000-es évek elején... Az idő lelassul, az érzékek kitágulnak. Végtelen nyugalom kísért végig minket.

Az egyik útbaeső esztenán ebéd vár ránk; sajt, túró, friss zöldség, puha kenyér. A megsétáltatott táborlakók egy morzsát sem hagynak a finom eleségből.

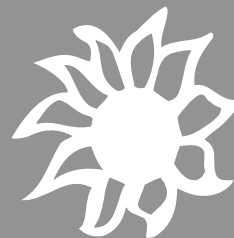
A szép út következő állomása az egyik domb északi lejtőjének teteje, ahol egy kereszt fogad. A bükkös szürke fatörzsei kékes fénybe vonják a környéket, gótikus katedrálissá varázsolják a domboldalt, oltárrá az egyszerű feszületet. Német kereszt, így hívják a helyiek. A második világháború idején ezen a helyen gyilkoltak meg igaztalanul nyolc német katonát az oroszok. Nem harcban, – vacsora közben, orvul.

A nép őrzi az értelmetlen mészárlás áldozatainak emlékét, pedig még csak nem is egy nyelvet beszéltek. Tanulhatnánk tőlük...

A kereszt, mely határt is jelent a somoskai és rekecsini földek között, a búcsújárók fontos állomásává vált. Aki arra jár, zöld ágacska tesz a keresztfa tövébe. Így tettünk mi is.

Az út innen a Hideg forráshoz visz. A völgyhajlatban megbúvó kút forrása egy kis patakat táplál. A forrást minden oldalról magas partfalak és sűrű erdő veszi körül. Itt már zenészek és készülő bográcsos vacsora várt ránk.

Késő este van, mire elfogy a vacsora, s a táncos kedv is alábbhagy. A néhány kilométernyi hazaút után a nap fáradalmait elsősorban nem az ágyukban, hanem a kocsmában próbálják kiheverni a táborlakók.

PRO FOLK

HANGSZEREK, TOKOK,
KELLÉKEK, JAVÍTÁS

Népzenei CD-k teljes választéka

ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY

Cím: 1074 Budapest, Dohány u. 84.
(bejárat az Almássy utcából)

Nyitva: 10-17h, pénteken 10-14h

Tel.: 06.30.9549-903

Tel./fax: 351-3341

E-mail: profolk@tla.hu

Honlap: www.datanet.hu/profolk-bt

Minden este bál zárja a napot, melyet nemcsak Somoska népe és a táborozók, hanem a környék falvainak lakói is számon tartanak. Sőt, a sok külföldön – Magyarországon, Olaszországban – dolgozó csángó fiatal, ha teheti, erre a hétre jön haza szabadságát tölteni.

A foci pályányi kavargó tömeg csöppnyi kis durva deszkából ácsolt színpadot vesz körül, ahol hajnalig játszanak a megfogadott muzsikuskok. A tömeg közel sem arctalan csoportot jelent. A sok-sok egyéniség körtáncban forr eggyé. A dobogó lábak által felvert porból hol egy félreismerhetetlenül „magyarországi gúnya” hol egy gyönyörű katrinca tűnik elő. Színes kavalkád, ahol mindenki saját figurát táncol, mégis együtt forog a serény magyaros.

Olyan világ ez, amit korunk konzumidiotizáló világában egyre többen keresnek. Kik ösztönösen, kik tudatosan.

Zárásként idézem néhány somoskai ember gondolatát a táborral kapcsolatban.

Egy öreg néni úgy tartja, hogy „... a falu egy ünneppel lett gazdagabb”.

A 40-45 éves korosztály sok meghatározó tagja fogalmazott úgy, hogy „... visszatért a gyerekkoruk, ahogy a zeneszóra több száz ember ropja, körülöttük gyerekek rohanganak, és az éppen nem táncolók kis csoportokba gyűlve beszélnek meg ügyes-bajos dolgukat, haragosok békülnek össze, mert torzsalkodásuk eltörpül az egész falut megmozgató esemény mellett, fiatalok kapják el egymás sokatmondó tekintetét.”

Bolya Mátyás

A VUJICSICS EGYÜTTES 30 ÉVE

Beszélgetés Eredics Gáborral

2004 nyarának egy csendes estéjén, Szentendre egy hangulatos pontján, az egyik szerb templom és a Vujicsics-emlékkút között található Söndörgő Café teraszán ültem le Eredics Gáborral, a Vujicsics együttes vezetőjével, hogy elbeszélgessünk a harmincadik évforduló kapcsán történetükről, terveikről.

– *Kérlek, meséld először arról, hogy mennyire vannak délszláv gyökerei akár az Eredics fivéreknek, akár a zenekar más tagjainak.*

– Apai ágon az Eredics Vas megyei származásúak, egy burgenlandi horvát család, amelyik már régen elmagyarosodott. Csak a név őrizte meg az eredetet, az Eredicssek vallásos, katolikus emberek voltak. Édesanyám Krachler, egy grazi építész lánya. A Krachlerék olyan építőmesterek voltak, akik a kiegyezés után érkeztek Magyarországra, s itt ragadtak. Szentendrén, de Csobánkán is több épület fűződik a nevükhöz. Végül Csobánkán telepedtek le, ami a továbbiak szempontjából azért érdekes, mert ott volt szerb pópa a szépapánk. Dimitrije Milosevics nős pap volt, ami lehetséges az ortodoxoknál. Az ő fia már katolikus lányt vett feleségül. Tehát az Eredics család horvát, német és szerb gyökerekkel rendelkezik. Nagymamám, Milosevics Júlia még jól tudott szerbül, de a további generációk már nem beszélték ezeket a nyelveket. Otthon a szerb és osztrák ősök már magyarul beszéltek, bár néha elhangzott egy-két szerb szó. Mi Pomázon nevelkedtünk, ott a szerb közösség nagyon hagyományörző, s amikor egy fúvószenekari próbán hallottuk Nyári Ivántól, hogy zenészeket keresnek a pomázi táncegyüttes zenekarába, többen azonnal mentünk, jóllehet a fúvószenekar nem szerb zenét játszott, a táncegyüttesé viszont igen. Ott elsősorban szerb táncokat kellett kísérni, bár voltak magyar, német, román táncok is. Eredetileg a négy Eredics testvér is, de a későbbi Vujicsics együttes többi tagja is mind zeneiskolás volt, tehát klasszikus zenével kezdtük. A zeneiskola mellett a pomázi művelődési ház fúvószenekarában viszont német és szlovák fúvószenekari anyag volt a törzsanyag, de játszottunk klasszikus zenekari átiratokat is. Papp Tibor volt az, aki jóllehet elsősorban fúvós hangszereket tanított nekünk, felhívta a figyelmünket, hogy mivel Pomázon gazdag szerb hagyomány található, játszhatnánk szerb zenét is a fúvós együttesrel. Akkor még sokkal furcsábban hatott fúvósokkal szerb zenét játszani, manapság viszont milyen népszerű ebben a műfajban Boban Markovics! Én magam eredetileg zongorista voltam a zeneiskolában, a konzervatóriumban viszont már orgona szakra felvételiztem, s azon is végeztem. A fúvószenekarban ezért, mint billentyűs, a harmonika jutott nekem. Amikor a nemzetiségi együttesben elkezdtünk zenélni, akkor jöttek elő a különböző tamburák.

– *Az akkortájt induló táncházmozgalommal mikor kerülnétek kapcsolatba?*

– Nagyon korán. Figyeltük, mit csinál Halmos Béla és Sebő Feri. Nagyon izgalmas hangszereket láttunk a kezükben. Még azok a hangszerek is, amiket jól ismertünk, mint például a hegedű vagy a kontra, egészen másképpen szóltak náluk. Ha nem is rendszeresen, de bejártunk a Kassákba. Sebő Feritől tudtuk meg Bársony Mihály tiszalpäri címét, akivel aztán felvettük a kapcsolatot, hangszert rendeltünk tőle. Én mindig nagyon érdeklődtem a hangszerek, a különleges hangzások iránt, ez vitt el az orgonához, ez ébresztette fel a tekerő iránti érdeklődésemet is. De ugyanígy érdekelt, hogy miért van a szitárnak az a semmi máshoz nem hasonlítható különleges hangszíne. Kezdtünk gyűjteni hangszereket a környezetünkben is. Majd elmentünk Székre is és megismerkedtünk Ádám Ist-

ván „Icsán”-nal. Akkor ugyanis még nem dőlt el, hogy mi délszláv népzene fogunk játszani. Csak megéreztük annak a fontosságát, hogy ezek feledésbe merülő dolgok, s annyira szíven ütött minket Sárosi Bálintnak az a megállapítása, hogy a duda a magyar néphagyományból kiveszettek tekinthető hangszer, hogy azt kérdeztük magunktól, hogy ha a mi nemzedékünk nem tanul meg dudálni, akkor eddig volt, és most már nincsen? El is mentünk Nógrádba Krausz Gábor tolmácsi dudáshoz, aki ugyan már nem dudált, de sokat mesélt nekünk. Egyébként a korábban már említett fúvószenekar dobosa, Bárdosi József vitt minket oda. Utána egy húsvéti locsolókor még nejlön tömlőjű dudát fújtam.

– *Hol dőlt el végleg, hogy a délszláv zene mellett állapodtok meg?*

– Végül beláttuk, hogy az furcsa lenne, hogy mi Pomázon élünk, ahol olyan szép szerb táncokat és hangszereket látni, mi meg közben Székre és Tiszalpärra járunk, úgyhogy mégiscsak a helyi hagyományokat kellene ápolnunk. Az is hozzájárult a döntéshez, hogy a környezetünkben nem találtunk olyan magyar hangszereket, ami hasonlítható lett volna más, gazdagabb vidékekhez. Viszont volt egy tamburazenekar és sok hangszer. Furcsa lett volna, hogy mi, pomázi fiatalok csak székít játszunk. Azt is megszólaltattunk, de elsősorban helyi anyagot kell! Ekkor az is tudatosult bennünk, hogy milyen őseink vannak az Eredics családban, Borbély Misinek szlovákok voltak a felmenői, Győri Karcsié horvát-dalmátok, Szendrői Ferinek szintén. Tehát egyrészt úgy éreztük, hogy a hagyományok megszakadása rajtunk is múlhat, mert nem vesszük át a stafétabotot, de előjöttek ezek a családi kötelékek is. És hát Papp Tibor bácsi – szeretett és tisztelt mesterünk – volt az, aki, amikor észrevette bennünk az ilyen irányú érdeklődést, nagyon bátorított minket.

– *Vujicsics Tihamérral mennyi kapcsolatotok volt életében? Hiszen a nevét a hamarosan bekövetkező tragikus halála után veszíték fel.*

„Papp Tibor bácsi - szeretett és tisztelt mesterünk” – 1973.

– 1974 körül már mi játszottunk a helyi szerb ünnepeken. Tihamér ezekre általában hazajött, főleg a templombúcsúra. De ugyanígy Szentendrre, Csobánkára, Budakalászra is. Akkor már mi számítottunk szerb zenészeknek, gyűjtöttünk az öregektől, Nyári Iván szerb származású volt, ő otthonról hozta az anyagot. (Ő a hetvenes évek végéig volt tagja az együttesnek. 1977-ben, amikor a Ki mit tud?-ot megnyertük, még velünk volt.) A kezdeti találkozók közös zenélések voltak, ahol Tihamér elővette a furulyáját, intett, hogy „kóló!”, s mi kísértük. A legkomolyabb beszélgetés, amikor már szakmai tanácsokat is adott Tihamér, sajnos egyben az utolsó is volt. Ez a budakalászi szerb búcsúban történt, ahol mi a dudáról érdeklődtünk, s ő mindenféle hangszereken – furulyán, hegedűn, harmonikán – dudát utáztott.

Mondta, hogy nemsokára megjelenik a könyve: „A hazai délszlávok zenei hagyományai”, s abban nagyon sok dudás anyag lesz. Újságolta, hogy készül Damaszkuszba, s ígérte, hogy ha majd megjön, felvesszük a kapcsolatot. Láttam, hogy komolyabban akarunk foglalkozni ezzel a zenével. De aztán 1975-ben, ezen az úton meghalt légi szerencsétlenségben, s csak mostanában hallani, hogy azt a gépet valószínűleg lelőtték. Pont a templomunk búcsújának az éjszakáján! Egy évre rá vettük fel a nevét. Azt akartuk, hogy ez a zene ne csak a kisebbség között legyen népszerű, hanem a többségi nemzet is barátkozzon meg vele, s ne csak mint kuriózzummal. Ehhez persze kicsit át kellett alakítanunk. Azt a kólót, amit egy pomázi lagziban húsz percig játszottunk, nem biztos, hogy egy koncerten is olyan sokáig adhatjuk elő.

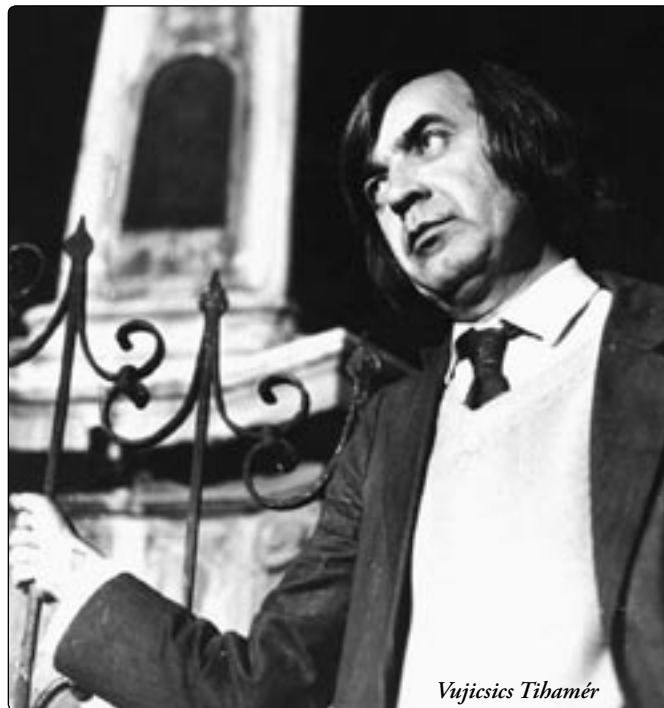
– *Mielőtt tovább folytatnánk a zenekar történetét, tisztázzuk már, hogy a különböző együttesekben található Eredicsek között mi a rokoni kapcsolat. Négyen vagytok testvérek, mind tanulatok zenélni, de csak ketten, Kálmánnal vagytok a Vujicsics együttes tagjai. Hát a másik két testvéred? És melyikötök gyermekei zenélnék még a Söndörgőben?*

– Családunkban van egy zenész és egy képzőművész vonulat. Apám, nagyapám is kitűnően rajzolt. József bátyám restaurátor és aranyozó lett. Tibor bátyám néptánc tanár lett, a pomázi együttest is vezette egy ideig. Mi ketten, fiatalabbak maradtunk meg zenészeknek. Kálmán harsonán tanult a konzervatóriumban, de a Vujicsicsban bőgős lett. Ő nagyon könnyen elsajátított minden hangszert. Én, mint említettem, orgonát tanultam. Az én gyerekeim közül még egyik se lett népzeneész, de a kisebbek még lehetnek, Tibor és Kálmán gyerekei között viszont máris van. Tibor fia, Dávid a Söndörgő klarinétosa, furulyása, de tamburázik is. Kálmán fiai, Áron és Benjámín különböző tamburákon játszanak a Söndörgőben, és Salamon is igen ígéretes tehetség; furulyán, harmonikán, basszprímtamburán is játszik.

– *Folytatva a zenekar történetét, mikor voltak rendszeres táncházaitok?*

– A kezdeti időszakban vagy tíz éven keresztül heti rendszerességgel volt Budapesten táncházunk. A közgazdasági egyetem aulájában is, meg a Kinizsi utcai klubban is játszottunk. Az utóbbiban kezdődött, ahová Nyikos István a közgazdasági egyetem táncegyüttesének vezetője hívott meg minket, miután

Vujicsics Tihamér

egy pomázi szerb búcsúban hallotta a játékunkat, s maga is megpróbálkozott a kólóval. A pomázi táncegyüttest is meghívta. A széki táncház vendégeiként léptünk fel először. Akkor a Szíjártó Csaba által vezetett Mákvirág együttes volt ennek a klubnak a zenekara, s tagjai voltak Nagymarosy András és Dövényi Péter. Nagy sikere volt a pesti fiatalok között, hogy a széki táncok mellett összefogóva kólókat is járhattak.

Később maga Nyikos Pisti tanította a táncokat, minket meg mindig biztattak, ha van kedvünk, menjünk zenélni. De mi is beálltunk székit táncolni, sőt játszani is, én Dövényi Pétertől tanultam a kontrázás alapfogásait. Később fölfogadott zenekar lettünk, s állandósult a szereplésünk, miközben a magyar népzenei játszó együttesek állandóan cserélődtek. A legnagyobb időszaka ennek a táncháznak az volt, amikor az aulában került megrendezésre. Itt görög, szerb, magyar táncok voltak, amik jól kiegészítették egymást. Aki nem érzett elég önbizalmat magában, hogy beálljon egy széki sűrűt megtanulni, az hamarabb beállt egy kólóba, de néhány tánc házzal később ettől talán megjött a bátorsága, hogy megpróbálkozzon a páros táncal. Később bejöttek a moldvai és gyimesi lánc táncok is, de mivel nem volt mindig görög zenekar, a tamburazenekarral megtanultunk görög táncokat is.

– *Nem volt feltékenység a magyar zenét játszó zenekarok részéről? Hiszen valóban sokak számára egyszerűbb megtanulni a lánc táncokat.*

– Nem, mert valóban szinte mindenki járta mindkettőt. Nem volt az, hogy a magyar táncok alatt a többség leült volna. Sőt ennek a táncháznak ezáltal talán nyitottabbak is voltak a látogatói, könnyebb volt újabb dialektusokat vagy más népek táncait bevezetni. Aztán azért ért véget, mert ott is anyagi nehézségek voltak, nem tudtak annyi zenekart fogadni, mi meg egyre többet koncertztünk, már nem tudtuk vállalni, hogy minden vasárnap táncházat tartunk.

– *Más rendszeres táncházatok volt-e?*

– Ezzel párhuzamosan és ezt követően is volt a Dagály utcában. De sokat jártunk más magyar táncházakba is, még a Kassákba is, meg vidékre is, Szegedre, Pécsre.

– *A koncertezés mikor kezdődött?*

– Az is mindjárt az elején. Amikor a táncegyüttest kísértük, ott zenekari blokkokra is szükség volt, elsősorban azért, mert a táncosoknak át kellett öltözni. Ez elég furcsa érzést keltett a zenészek-

*Radics Ibolya - Gyenis Katalin -
Sebestyén Márta, énekesek – 1979.*

ben, még a legnagyobb együttesekben is, hogy igazából ez csak a táncról szól, a zenekar csak azért játszik, hogy a táncosok öltözhessenek. Ezt méltatlannak éreztük. Úgy gondoltuk, hogy a zenekari blokknak koncertszerűnek kell lennie, ugyanolyan figyelmet, energiát követel meg, ugyanolyan hatást kell gyakorolnia a közönségre, mint a táncnak. Kezdtünk komolyan foglalkozni ezzel, s aztán kezdett is megfordulni a dolog, már volt olyan előadás, ahol a közönség jobban vette a zenekari részt, mint a táncot.

– *Ehhez már kellett egy repertoár...*

– Igen, de 1976 környékére már elég összegyűlt. Tanultunk az idősektől is, figyeltük a belgrádi Rádiót. Már volt szalagos magánó, de sok gyűjtőtünk nem volt. Később aztán az archívumokat kezdtük el tanulmányozni, például amit Tihámér gyűjtött. Azt is megtudtuk, hogy ha igazán jó tamburazenét akarunk megtanulni, akkor Pécs és Mohács környékére kell mennünk. Sokat segített a pécsi Rádió nemzetiségi műsorának szerkesztője, Branko Filakovic, akinek igen gazdag zenei archívumra volt rálátása. A tőle kapott anyag átformálta a repertoárunkat. Ebből tudtuk meg, hogy aki igazán jól akar tamburázni, annak azt Mohácsra kell eltanulnia, illetve a Dráva mentére kell mennie, a hegedülés pedig Pécsudvardon sajátítható el. Amikor mi indultunk, hegedűs már alig volt, sőt tamburás se sok, hanem leginkább harmonikás. Mi főleg a féltlenivaló hangszereket, a dudát, a frulicát, a tamburicát akaruk megmenteni a kihalástól.

– *Amikor „Duna menti” tamburazenéről beszéltek, akkor pontosan mit értetek alatta?*

– Újvidéktől mondhatni Komáromig, sőt Pozsonyig lehetett tamburaszót hallani. Nem csak a szerbeknél, hanem több helyen a magyar hagyománynak is része lett a tamburazenekar. Persze el-

sősorban ott, ahol szerbek és magyarok együtt éltek. A zenekarok összetételén is meglátszott ez, mert egyszerre voltak jelen a vonós hangszerek és a tambura fajtái. De még olyan helyeken is voltak tamburazenekarok, mint Kiskunfélegyháza, ahol pedig nem sok délszláv volt. Mégis a háború előtt szinte valamennyi kiskunfélegyházi kiskocsmában tamburazenekar szólt, sőt színmagyar tamburakészítő is élt ott, pedig nincs is olyan közel a Dunához. Persze a Duna segítette az elterjedését, de onnan szét is ágazott. Egyes tájakon a tambura és a citera elnevezések felcserélődnek. Ma már lehet hallani a nyugati végeken is tamburazenét, a horvát vidékeken, de korábban Magyarországon elsősorban Baranya és Bácska voltak a tipikus előfordulási helyek. Míg a baranyai horvát hagyománynak fontos része a tambura, ez a nyugati határmenti területekre korábban nem volt jellemző, ott inkább mostanában kezd megjelenni.

– *Mennyire nagy az átfedés a horvát és a szerb zenei anyag között. Kezdetből tudatuk különbséget tenni a kettő között?*

– Igen, erre törekedtünk. Mindig is tudtuk, hogy az, hogy „délszláv”, az a Jugoszlávia léte által politikai megfontolásból létrehozott fogalom, de más vallásról, más hagyományokról van szó. Persze a két nyelvben sok hasonlóság van.

– *És a zenei nyelvben nincsenek hasonlóságok?*

– Természetesen ott is van ilyen, például a baranyai dallamanyag egy nagyon különleges rétegződést mutat. Például bizonyos dal-
lamok, amik a Vajdaságban a szerb közösség hagyományához tartoznak, a szerb katonaság baranyai jelenléte idején érdekes módon a horvát lakosság hagyományába is beépültek. Amit ma tehát egy mohácsi sokác dallamként gyűjthetünk fel, azt egy szerbiai kutató szerb dallamként ismerheti. Bartók nyomán Vujicsics Tihámér hívta fel arra a figyelmünket, hogy a Mura menti horvátok sok magyar dallamot vettek át.

– *Ti természetes könnyedséggel bivatkoztok például bunyevácokra, sokácokra, dalmátokra, rácokra, de valószínűleg sok ember nincs tisztában azzal, hogy ezek milyen népcsoportokat takarnak. El tudnád ezt röviden mondani?*

– A szerbeket a horvátoktól elsődlegesen a vallás különbözteti meg. A szerbség az ortodoxiához kötődik, a horvátok katolikusok és latin betűket használnak. A horvátok között további népcsoportokat találunk. A bunyevácok Bácskában élnek, ők vannak legközelebb a szerbekhez, városlakók, különlegesen szép a viseletük. A sokácok közül is sokan élnek Bácskában. A hercegszántói horvátok magukat sokácoknak hívják. Ott sok szerb is lakik. A mohácsi sokácok közismertek. A Dráva mentén élők hívják magukat horvátoknak. Pécs környékén bosnyákok is vannak, ők is nyugati szertartású keresztények, nem a boszniai muzulmánokra kell gondolnunk. Az eltérő nyelvjárások mellett valószínűleg más eredet is meghú-

*Térzene Szentendre főterén – 1973.
A Pomázi Művelődési Ház Fúvószenekara,
vezényel Papp Tibor karnagy.*

zódik a háttérben. Ilyesmi még a szerbek között is fellelhető. Itt a környékünkön egymás mellett van Szentendre, Budakalász, Csobánka, Pomáz, de mindegyik falunak kicsit más a hagyománya. A nagy áttelepülés, a „Velika seoba” idején 1690-ben több helyről indultak el a menekülők, s akik például montenegróiak voltak, – a hagyomány szerint – a hegyes részre, Csobánkára mentek, akik Sumadia környékéről jöttek, azok inkább Pomázon telepedtek le. Ezek még nincsenek tökéletesen kikutatva, s a néprajzosok között van is vita. Három helységben csak szerbek voltak, viszont Szentendrén nem csak szerbek laktak, hanem dalmátok is, akik szintén horvátok, s szőlőművelők, iparosok voltak. Tihamér, bár pomázi szerb volt, ugyanolyan szeretettel gyűjtötte a horvát dallamokat is, sőt a magyarországi horvát népzene legnagyobb gyűjtőjének őt tekinthetjük.

– *Egerben valamikor rácok is éltek, a „Rác templom” a város egyik értékes műemléke. Legalábbis a helyiek így hívják, de idegen nyelvre gyakran szerb templomként fordítják.*

– Igen, de valójában rácok Érden, Ercsiben, a Csepel-szigeten Tökölön, valamint két Kalocsa melletti településen, Bátyán és Dusnokon élnek. Érdekes módon őket, bár horvátok, mégis rácoknak hívják. Ez hasonló ahhoz, hogy az ország sok részében a tót szlovákok jelent, de Baranyában horvátot. Lehet, hogy valamikor csak egyszerűen szlávot jelentett a szó a magyarok között. De azt hiszem, nem volt következetes a nyelvhasználat. Lehet, hogy szerbet használtak a szerbiaiakra, rácot pedig minden hozzájuk hasonlóra. Egerben tulajdonképpen szerb templom van, a tököli rácok viszont katolikus templomba járnak. Jogos feltenni ugyanakkor egy érdekes kérdést, hogy létezik-e katolikus szerb, illetve ortodox horvát. Hercegszántó erre egy különleges példa, ahol nagyon egybefolyik a szerb és sokác hagyomány, még valláscsere is előfordult azért, hogy egy népesség anyanyelvén hallgathassa a liturgiát. Népzene kutató kell legyen a talpán, aki ott kutat! Tihamér magabiztosan járhatott e vidékeken is.

– *Eme kis nyelvészeti és néprajzi kitérő után folytassuk beszélgetésünket a lemezeitekkel! Ha csak az önálló lemezeket nézem, akkor a harminc évhez képest nem túl sok van! Mondanál mindegyikről néhány szót?*

– 1981-ben jelent meg az első, amit mostanában a Hungaroton CD-n is kiadott. Ennek még „Délszláv népzene” a címe, de az egyik oldalon szerb, a másikon horvát zene van, a végén egy-két makedónnal. A politikai egybemosást így igyekeztünk a lehetőségeinkhez mérten tisztázni. Az első lemezen még nincsen duda, de a későbbiekben – mert fontos hordozója a zenei hagyománynak – már mindig igyekeztük szerepeltetni, Juhász Zoltán, Szabó Zoltán, Vizin Antus, Szokolay Dongó Balázs dudás barátaink közreműködésével.

– *Mai füllel milyen nek találjátok az első lemezeket?*

– Meglepően frissenek. A legtöbb zenesz nem szívesen hallgatja saját felvételeit, de van olyan szituáció, mint például az LP CD-változatának elkészítése, amikor ez elkerülhetetlen. A mastering során van lehetőség a hangszínek felfrissítésére, a dinamika és bizonyos fokig az egyes hangszerek hangerő-arányainak megváltoztatására is. Ez az első, úgynevezett „fekete lemez” elnyerte „Az év hanglemeze”-díjat, közel ötvenezer példány fogyott el belőle. Ma egy CD-ből ilyen nagyságrendű eladás ebben a műfajban aligha elképzelhető.

– *Míg az első a „fekete” lemez a borító alapszíne miatt, a második a „fehér”. Tudtommal ez a Fonográf stúdiójában készült.*

– Igen. Ekkorra az együttes hangszer-technikailag már beérett, s ezért ez a lemez a virtuozitást hangsúlyozza. E kiadvány nyugat-európai terjesztésének jogát megvette egy angol-amerikai cég, s e tény is hozzájárult a lemez nagy sikeréhez.

– *A következő önálló lemez, a „Samo sviraj” jó hosszú kihagyás után jelent meg. Mi ennek az oka? A koncertezésben is volt szünet?*

– Nem. De voltak időszakok, például amikor katonáskodtunk vagy amikor a gyerekeink születtek, hogy időnként csak hárman-négyen játszottak az együttesben. Azonkívül mindig kivártuk, amíg beérett egy zenei anyag, csak azért nem csináltunk CD-t, mert már ideje volt.

– *Még így is soknak tűnik a második lemez 1985-ben és a Samo sviraj 1998-ban történt megjelenése között eltelt tizenhárom év.*

– Több dolog is közrejátszott ebben. Egyrészt a Hungaroton megroppanása a rendszerváltás után. Tulajdonképpen csak a Vujicsics Egyesület megalakulásával lett kiadója a következő lemezeknek. Külföldi cégeknek nem akartuk eladni a kiadás jogát, sőt a második lemezét is csak nehézségek árán sikerült megszerezni a Hungarontól, hogy idehaza is megjelenhessen CD-n, ne csak külföldön. Ilyesmivel ment el az idő. Aztán persze ne feledkezzünk meg a délszláv háborúról sem.

– *Ezt akartam is kérdezni, hogy milyen hatással volt a háború a tevékenységetekre, mikor ti mindkét nép zenéjét játszottátok.*

– Hát először is hirtelen óvatosakká váltak meghívásunkkal nyugaton, mert nem mindig tudták, hogy a vendégmunkásaik horvátok-e vagy szerbek. Később Magyarországon is kezdtek olyan megrendelések jönni, hogy tisztán horvát, vagy tisztán szerb műsort kértek, ami korábban nem volt. De ezek a kérések általában nem a falvak lakosságától származtak, hanem politikai vezetőiktől. A Samo sviraj, ami a háború után született, hangsúlyozottan vegyesen szerb és horvát zene. Nem akartunk belemenni abba, hogy csak szerb zenét játszunk, mert mondjuk az együttes névadója szerb volt, vagy csak horvátot, mert a repertoárunk nagyobbik része horvát zene volt. Azt mondtuk, hogy az évszázadok óta kiérlelt zenei hagyomány nem láthatja kárát annak, hogy ezek a népek most hirtelen hadban álló felek lettek. Még akkor is, ha két külön kultúráról van szó, egymást évszázadokig gazdagították például nyelvileg, zeneileg. Addig mindig igyekeztünk vidám zenét játszani, s most ezt egy háborúval a háttérben tettük. Nem véletlenül újítottuk fel a Rastanak című darabunkat, ami a mi felfogásunkban, feldolgo-

„Tanultunk az idősektől is.”
Pandúr Ružica néni,
Gábor, Kálmán – 1978, Pomáz

zásunkban békéért mondott fohász.

A zenészeknek csak ez lehet a feladata, mármint hogy: Samo sviraj! (Azaz: Te csak zenélj!)

– *Tartalmaz-e a 25. Jubileumi koncertről készített lemezek új anyagot?*

– Nyilván egy ilyen koncerten az addigi időszak felelevenítése dominál. A többltet egy élő és felejtethetlen hangulatú koncert adja, s különösen azoknak adhat nagy élményt, akik ott jelen voltak a Zeneakadémián. A zsúfolásig megtelt teremnek azért is nagy volt a jelentősége, mert valamilyen véletlen folytán kimaradt a koncertnaptárból, jóllehet időben lekötöttük. Végül sikerült megtölteni az egész Zeneakadémiát. Igyekeztünk keresztmetszetét adni a 25 évek, s nem csak zenész és énekes barátaink segítettek ebben, hanem olyan meghívott vendégek is, mint a szerb ortodox egyházközség tagjaiból alakult férfikar, a Jávör Kórus.

– *A Podravina vizont már horvát anyag.*

– Így van. Ez Dráva menti horvát táncokat tartalmaz. Az önálló lemezek mellett azonban nem szabad elfelejteni, hogy mi számos más lemezen is közreműködtünk, így például a Vents d'Est együttesén. Aztán szerkesztettem a Harmonia Mundinak egy horvát adatközlői lemezt, ami azon archívumban történt kutatásaim eredménye, ami számunkra is forrásanyagot jelentett.

– *Jön a 30. jubileum...*

– Igen. Ez most az év vége felé húzódik. Az idei első félévben éreztünk első ízben a koncertjeinkben egy kis ritkulást, ami korábban sosem volt jellemző. Nekünk általában sohasem kellett szervezőket igénybe vennünk ahhoz, hogy muzsikálhassunk. Ráadásul a zenekarban többen nem is főállású zenészek, így sokkal több koncertet nem is tudtunk volna vállalni. Más autentikus népzenei játékos kollégáinktól is hallottuk mostanában, hogy hasonló hullámvölgyet tapasztaltak. Szerencsére nyáron ez már visszaállt, volt olyan hétvége, hogy négy koncertet is adtunk. Sajnos, ami a 30. jubileum koncertjét illeti, olyan rossz anyagi kondíciók mellett tudtuk volna csak megkapni a Zeneakadémia nagytermét, hogy el kellett állnunk eredeti elképzelésünktől. Azt, hogy korábbi zenész barátaink szívességből jöjjenek haza Párizsból, Lisszabonból és más helyekről, ezt nem tartottuk elvárhatónak. Az éppen egzisztáló együttes fellépése pedig önmagában nem tükrözné ezt a három évtizedet, nem reprezentálná a 30 év zenei kapcsolatait. Volt például egy időszak, amikor rendszeresen léptünk fel énekesekkel. Sebestyén Márta, Gyenis Kati, Radics Ibolya, Greges Marica visszatérő közreműködői voltak a Vujicsics koncerteknek. Aztán a rendezők hirtelen olyan anyagi feltételek között találták magukat, hogy egy 3-5 tagú magyar zenét játszó együtteshez képest egy 10-11 tagú Vujicsics mozgathatatlan volt. Tehát nem azért szűnt meg az állandó közreműködésük, mert úgy találtuk, hogy az énekesek nélkül jobb a Vujicsics együttes, hanem a piaci alapokon működő rendezők egyszerűen meghatározták a kereteket.

– *Akkor végül hol lesz a Jubileumi koncert helyszíne?*

– A Vígszínházra gondoltunk először, amikor a Zeneakadémia meghíúsult, mert az utóbbi időben több emlékezetes színházi produkcióban is részt vettünk. Valamikor Szentendre főterén a Téve-

dések vígjátéka volt az első darab, amelyben muzsikáltunk, évekig.

Később éveken át ugyanebben a színházban, de már az akkori Nemzeti Színházban működöttünk közre. Sajnos Sinkovits Imre halálát követően lekerült a műsorról.

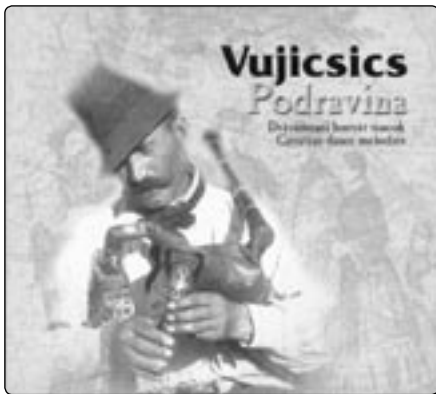
De a Madách Színházban is játszottunk a Beszterce ostromában, Tolcsy László zenés darabjában. Mivel tudta, hogy valamikor fúvós hangszereken is játszottunk, ilyeneket is belekomponált, sőt egyes részeket kifejezetten a mi hangszereinkre írt. Mi voltunk a lapusnyai banda. Az utolsó két színházi munkánk pedig a Vígszínházhoz kötődik; Tolsztoj „Legenda a lóról” című darabjának megzenésítése szláv karaktert hordoz, ezért közel áll hozzánk. Most egy Gogol-darabban, „A revizor”-ban működünk közre. Végül is a Vígszínház kibérlése is elérhetetlen maradt a számunkra, így változatlanul keressük a megfelelő helyszínt. Szentendrén, egy városi koncerten már volt jubileumi ünneplés, és az évad valamennyi koncertje egy kicsit magán hordozza az évforduló ünnepélyességét. Ennek ellenére továbbra is keressük a fővárosi helyszínt és a támogatókat egy igazi jubileumi koncerthez.

– *Úgy tudom, dolgoztok gyűjtések kiadásán is.*

– Van egy Forrás (Izvor) nevű sorozat. Ebben igyekszünk közreadni azokat a gyűjtéseket, amelyekből mi is, a Söndörgő is, és még sokan mások is merítettek, illetve meríthetnek, akik délszláv zenével foglalkoznak. Tulajdonképpen Tihamér kottagyűjteményének hangzó fedezetét kerestük, ugyanis kottából meg lehet tanulni ezeket a darabokat, de igazi stílusbiztonságot a személyes „beavatás” mellett talán a hangfelvételek jelentik. A pécsi Rádió archívumában nagyon eredményesen sikerült kutatóm. Ennek gyümölcse lett a már említett, Harmonia Mundi által kiadott horvát lemez.

„Az új nemzedék” – a Söndörgő együttes

Most az egyesületünk is megjelentette ezt az anyagot, mert az egész világon kapható volt, csak épp Magyarországon és Horvátországban nem. A mi kiadásunk ki egészült anyanyelvi és magyar ismertetővel, s a szövegek közlésével.

Szeretnénk a horvát anyag közreadását is folytatni, s ugyanezt megtenni a szerb anyag esetében is. A www.vujicsics.hu című honlapunkon tájékoztatni akarjuk a szakmai köröket, hogy a kottanyagot hol találhatják meg, s hol kerültek már feldolgozásra, akár Tihamér által, akár általunk. Megemlíteném az egyesület egy másik vállalkozását, amikor a Szerb Országos Önkormányzattal közösen adtuk ki a szentendrei búcsú liturgiáját egy dupla CD-n „Sentandrejska slava” címen. Mellékletként megjelentettük a liturgia teljes szövegét. Az ilyesmi sokszor pénzkérdés is. Mi ugyan mindig törekedtünk arra, hogy minél gazdagabbak legyenek a lemez-mellékleteink, de volt olyan eset, amikor erre a pénzből már nem futotta. Ezt úgy próbáljuk ellensúlyozni, hogy a honlapunkon szerepeltetjük az együttessel kapcsolatos legfontosabb adatokat, a dal-szövegeket viszont igyekszünk továbbra is lemez-mellékletként közreadni. Talán furcsa is lenne, ha minden lemeznél leírnánk újra az együttes történetét. Így viszont talán késztetést érez az, aki megvesz egy lemezt, hogy megnézze a honlapunkat is.

- *Úgy hallottam, hogy Bartók-gyűjtéseket is közreadtok.*
- Igen, a források egyik legbecsesebb része Bartók 1912-es szerb gyűjtése. Már a hetvenes évek végén felhívta a figyelmünket Vujicsics Sztoján erre az anyagra, sőt megkaptuk tőle a bartóki lejegyzések másolatát, s ezekből már a legelső lemezünkön is játszottunk. Azóta is szinte minden lemezünkön csipegettünk belőle. A Bartók-évfordulók kapcsán mindenki lázasan keresi a kontaktust a bartóki életművel, akár a gyűjtések, akár a kompozíciók vonatkozásában. Így mi is megéreltük a teljes anyag közreadásának tervét.
- *Felhasználta ő maga szerb gyűjtéseit kompozícióiban?*
- Ha nem is nagy számban, de az egyik hegedűduóban megjelenik a gyűjtés egy darabja, s egy közismert szerb kólóra is ráismerhetünk a Szonatina III. tételében. Maga a gyűjtés se nagy, csak néhány dallam, de később, amerikai tartózkodása alatt délszláv hősénekekből az ő munkája nyomán születhetett egy vaskos kötet. Tehát a szerb zenei folklór és Bartók kapcsolata mégis jelentékenynek mondható. Ezt a bartóki gyűjtést, mármint az 1912-es bányait, most mi kompletten közreadjuk. Egyszerre lesz ez audio és multimédiás CD-kiadvány. A CD-lejátszóban meg lehet hallgatni a tisztított Bartók-gyűjtést. A számítógépben viszont a kottaképek, a gyűjtéssel kapcsolatos fényképek, térképek is láthatók, olvashatók a hangszerekkel kapcsolatos információk, a szüretlen zenei anyagot is elő lehet hívni, megtalálható a gyűjtés továbbélése is, részben a mi előadásunkban, melyben tölcseres hegedű, tárogató, harmonika szólal meg a tamburák mellett, de rajta van a 39. hegedűduó is. Mire ez az interjú megjelenik, valószínűleg a lemez is kész lesz. Egyébként a zajszerűs rendkívül kényes feladat. A fonográf-felvételeket eléggé meg kell tisztítani ahhoz, hogy ne csak a szűk szakma érdeklődését keltsük fel, ugyanakkor ne vigyük ezt túlzásba, ne legyen túl steril hangzása, ne legyen műanyag a végtermék. Kíváncsian várjuk az eredményt!

Abkarovits Endre

Bubik István – élt 46 évet

1983-84 telén ismertem meg. A Várszínházban kettős Elektra készült, egy prózai és egy táncjáték. A korkülönbség ellenére rövid idő alatt barátok, lelki rokonok lettünk. A szoros barátság kitartott húsz évig, míg az értelmetlen, de rohanó, néha önpusztító életét ismerve – kétségbe esve mondom –, a majdnem törvénytörő szörnyűség bekövetkezett.

Nem mindennapi tehetségén kívül, sugárzó, szuggesztív egyénisége is hozzájárult ahhoz, hogy a XX. század magyar színészetének felejthetetlen személyisége legyen. Azon kevesek közé tartozott, akiket nem lehetett egy kizárólagos szerepkörbe préselni. Nagyszerű volt Hány Jánosként, István királyként, lakodalmi vőlegényként, de parádés szerepei voltak Molière-, Shakespeare- és kortárs darabokban is.

Életét végigkísérte forró vonzódása a népművészet minden ágához. Szívesen énekelt, táncolt vagy mondott balladát.

Nyugtalan természete nem ismert megalkuvást. Sokaknak kellemetlenül igazmondó volt. Színházromboló funkcionáriusnak nyaklevest adott. Mikor megcsömörlött az itthoni színházi marakodásoktól, elment Londonba fizikai munkára, hogy nyelvet tanuljon.

Egy éjszaka felhívtam. Mondtam, jöjjön haza, eleget rakodott már egy kietlen raktárban. Azt mondta, jól érzi magát, de azért küldjem el a forgatókönyvet. (Gallai Péter–Fábr Péter Kolumbusz című musicaljéről volt szó.)

Tetszett neki a különleges szerep. Hazajött. Megkezdődött színészi pályájának második fényes, sikeres szakasza.

Főszerepek, színészenekar, öttusázók fergeteges „örült” drukker dobosa, kiemelkedő szerepek. Táncos lányt vett el feleségül, gyönyörű kislányát rajongással imádta. Sokszor, amikor az édesanya a színpadon táncolt, a csöppséget a nézőtérben egyetlen hatalmas tenyerében tartotta. „Hadd szokja a gyerek a színházat és a népzene-t”.

Sokszínű szerepei mellett vissza-visszatért a népművészetbe. Utolsó, saját maga által szerkesztett és rendezett nagyszerű műsora a „Ritka magyar” is nagyrészt erre a kultúrára épült. ...aztán egy rémes, értelmetlen ütközés, és mindennek kegyetlenül véget vetett. Ritka magyar színész hagyott itt minket.

Novák Ferenc

A Marczibányi Téri
Művelődési Központ
zenei programjai

Tücsök zeneóvoda hétfőnként

Ének-zenei készségfejlesztő foglalkozás
három korcsoportban

Fenyvesi Szilvia vezetésével.

Kezdesi időpontok:

16.00: kiscsoport – a gyermekek szülővel
vesznek részt a foglalkozáson

16.40: középső csoport

17.20: nagycsoport

Részvételi díj: 5000,- Ft /10 alkalom

(szülők, kísérők részére ingyenes)

Folyamatosan lehet bekapcsolódni.

Felvilágosítást Gál Gabriella ad

a 30/999-4945 telefonszámon.

Tabulatúra régizenei együttes klubja

December 21-én kedden 19 órától:

Magyar és európai régizenei érdekességek

Belépő: 500,- Ft

Karácsonyi Kalács koncert

December 25-én szombaton, 19 órától

Csángó szilveszter

December 31-én pénteken

Információ: Benke Grátsy 20/209-9543

A muzsika világa

Hangversenybérlet általános iskolás csoportoknak hétköznap délelőtt 10 órakor

Február 17. csütörtök

„Süssmayr: A nagypapa névnapja”

Budapesti Énekes Iskola

Hermann László Vonószeneekar

Információ Hajdú Zsófia Csengénél:

438-1027, 70/335-6284

Marczibányi Téri Művelődési Központ

1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.

Tel.: 212-0803, 212-2820, Fax: 212-4885

marczi@marczi.hu; www.marczi.hu

FOTÓGALÉRIA

Az agyban, a lélekben és a szívben történik meg az expozíció

„Mit jelent nekem a fotózás? Nem szoktam ilyeneken sokat gondolkodni, inkább csinálom. Nagy feladatom az életben: magamnak, a gyerekeimnek és az utókornak megörökíteni azt a világot, melynek már én is csak csodálója lehettem, részese nem igazán, mert későn születtem. De azt szeretném, hogy még az utánunk következő nemzedékek is lássanak belőle valamit. Ezért járom a falvakat, főleg Erdély eldugott vidékeit. A „zenészeimet” 20 éve kezdtem el fényképezni, de tudom, hogy befejezni soha sem fogom, mert mindig lesz még egy, meg még egy kép, amit meg kell csinálni, hogy a tabló teljes legyen.”

Kása Béla

Kása Béla fotográfus (Pécs, 1952. június 20.)

1979-ben diplomázik a Kölni Művészet Szakfőiskolán, művészeti fotográfusként. A főiskola idején fotókat készít Erdélyről és Budapestről a Stern magazin felkérésére, a Geonak pedig képriportot nagyszebeni és macedóniai cigányokról. Remek portréfotóinak titka az egyénnel való kapcsolatteremtés.

1983-ban, amikor sokan úgy érezték, el kell menniük hazájukból, ő 31 évesen már visszafelé tart Nyugat-Németországból, ahová 13 évesen szüleiivel költözött. Azt hitte: „itthonról közelebb lesz neki mindennél kedvesebb erdélyi muzikusaihoz és így többet tud fényképezni majd.”

1993-ban Somogyi Győző alföldi festőművész környékén készít fotókat.

1994–1998-ig a folkMAGazin fotósa és képszerkesztője.

1995-től a letelepedni nem akaró vándorcigányok útját rendszeresen követi gépével.

1996-ban az „Ikerkönyvek” sorozat publikál róla „Kása Béla fotográfus” címen egy kötetet.

1996-tól tagja a Magyar Fotóművészek Szövetségének.

1997-ben jelent meg az „Erdélyi zenészek” című fotóalbuma magyar és angol nyelven, mely az erdélyi cigány- és parasztnépzés öröklétig tartó panteonját alkotta meg.

1997-től két éven keresztül 45 erdélyi zenekart fényképez le az Utolsó óra című népzenei gyűjtés részére. A népi kultúra elkötelezett kutatója, megőrzője és továbbadója.

Zenél, népzene gyűjt és fényképez Erdélyben, Moldvában és Gyimesben, de járt Indiában, a félnomad életmódot folytató tevépásztor rabari törzsekénél is. A fotózással mindig az volt a célja, hogy érdekes egyéniségeket, arcokat örökítsen meg a maguk természetes környezetében. Bemutatni azon őszinte érzéseket, amik minden emberben élnek.

KÖSZÖNTÉS

Legények, testvérek! Idehallgassatok!

Amit én beszélek, jól meghallgassatok!

Az ostorval nagyot csattantsatok,

a szájatokval vig áldást mondjatok! Höööj!

Már búzakalácsik legyen elégséges!

Minden családijk legyen egészséges!

Mikor újra eljövünk, kapjuk vig örömmel,

Maradjanak áldással s békességgel!

Az ostorval nagyot csattantsatok,

a szájatokval vig áldást mondjatok! Höööj!

(Klézse)

Minden kedves olvasónknak

békés karácsonyt és boldog

új esztendőt kívánunk!

A Közép-Európa Táncszínház 2005. januári műsora

Január 14. (péntek) 19.30: BARBÁROK

Koreográfus: Horváth Csaba; Bethlen Kortárs Táncműhely

(A KET és a Nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház közös produkciója)

Január 15. (szombat) 18.00: KÁLMÁN BÉLA FOTÓI

Kiállítás megnyitó; Bethlen Galéria

Január 19. (szerda) 19.00: A NÉGY ÉVSZAK

Koreográfus: Horváth Csaba; Nemzeti Táncszínház

(A KET és a Nemzeti Táncszínház közös produkciója)

Január 21. (péntek) 19.30: SZINDBÁD

Koreográfus: Horváth Csaba; Bethlen Kortárs Táncműhely

(A KET és a Nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház közös produkciója)

Január 28. (péntek) 19.30: NAGYVÁROSI IKONOK

Koreográfus: Horváth Csaba; Bethlen Kortárs Táncműhely

Jegyrendelés: Közép-Európa Táncszínház Egyesület; 1071 Budapest, Bethlen Gábor tér 3.

Tel. /Fax: 342-7163; 30/456- 3885; e-mail: cedt@chello.hu; honlap: www.cedt.hu

Kodoba Florin és Radák Rémusz, Magyarpalatka, 1990.

Kovács Márton „Puki”, Kodoba Márton, Moldován Stefán, Visa, 2001.

Kása Béla

Gheorghita harmonikás, Radoaia, 1996.

Alexandru Iancu, Antin Iouan, Pusztina, 2001.

Mezei Ferenc „Pikili”, Ördögösfüzes, 2002.

Lőrincz Albert brácsás és felesége, Váralmás, 2002.

Kása Béla

Sipos Márton kontrás és Pali Marci primás, Szék, 2002.

Kása Béla

Mácsingó Sándor és „Nácika”, Kovács Márton „Puki”, Radák Rémusz, Mácsingó Líviu, Magyarpalatka, 2002.

Sanyi bácsival nagy darab szakadt le a régi világból. Eredetiben hordozta azt magában, és hozta közénk, amikor már átjöhett a Királyhágón keresztül a tavaszul megrajzolt partiumi államhatáron.

Nem csak zenét hozott, sejtette velünk annak bölcsőjét is. Többet ér a zene, ha tudjuk, honnan jön, de ezt az eretneknek számító gondolatot csak az érti meg, aki ott is volt a muzsika fogantatásának helyén. Aki nem érezte egy keresztelő vagy lakodalmi hangulatát, nem volt részese esti házi muzsikálásoknak, az csupán egy tetszetős hangzón hallgatója. Nem tudja, vajon mi ösztönözte a zenészt, miért játszott akkor úgy, s mi az, amitől elindult a vonó.

Sanyi bácsi áthozta ezt a titkot. Nem hozhatta magával egész Szucságot, Bodonkútot, Mérát, ahol kitanulta a mesterséget. Aki teljes élményre vágyik, annak oda kell menni. Ott máshogy zajlik az élet, az emberek több szállal kötődnek egymáshoz.

Amit viszont át lehetett hozni, ő maradéktalanul áthozta. Nehéz dolga volt – elég, ha arra gondolunk, micsoda különbség a mérai utcán a mulatságba tartani, mint a pesti villamoson a Fonóba!

A hegedülést nagybátyjától kezdte tanulni. Nem volt könnyű kezdés.

– Ejnye fiam, össze-vissza kezded a nótákat, egyiket A-ban, másikat D-ben, belőled sohasem lesz jó muzsikus.

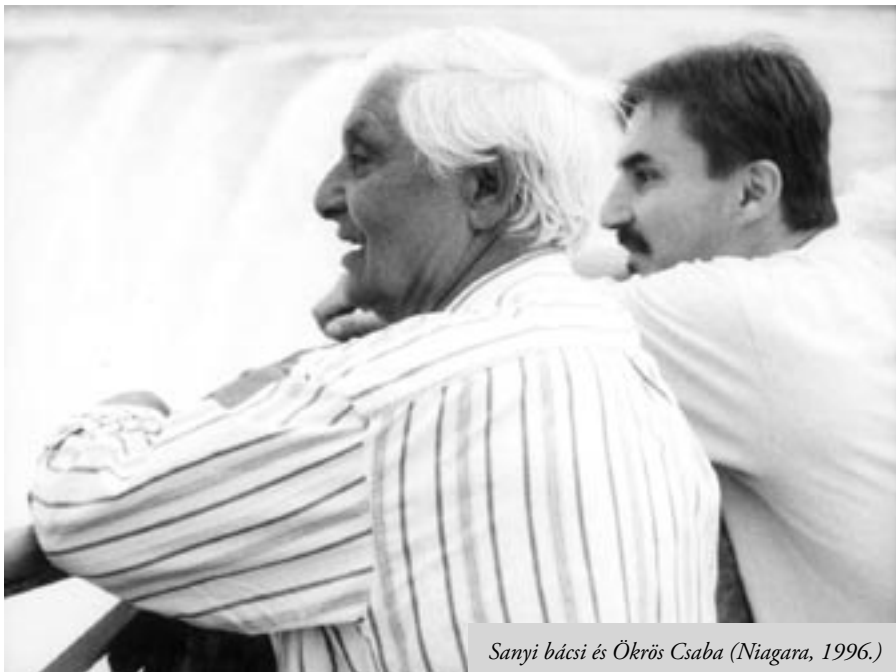
Édesanyja, mikor látta, hogy a fia egyre csak lógatja az orrát, kifaggatta, mi baja. Szólt a rokonnak, ne tegye tönkre szegény gyereket. Ő ezután így vigasztalta:

(Kálifornia, 2000.)

A zenét az égiek adták, a földiek hordozzák

Fodor Neti Sándor primás emlékére

Sanyi bácsi és Ökrös Csaba (Niagara, 1996.)

– Na ide figyelj Sanyika, jól van, lehetsz te még jó primás. De amit múltkor mondtam, ne feledd!

Ő is tudott vigasztalni. Egyszer egy fiatal pesti zenész bemutatkozott neki:

– Sanyi bácsi, én böggös vagyok!

– Nem baj, fiam.

Előfordult, hogy látszólag minden ok nélkül összevonta a szemöldökét:

– Ejnye, Miki, haragszom rád!

Rövidesen rájöttem, valahonnan pálinkát kell keríteni. Azután jött az enyhülés.

– Na, béküljünk!

Néha egészen jól „bebékültünk”.

Egy igen jó városi primás mondta neki egyszer Kolozsváron: „Te Sanyi, te mindig csűrös muzsikus maradsz” – a csűrös muzsikus mégis világot járt ember lett. A sors – mint Ábelt – őt sem kerülte el: kijutott Amerikába, nem is egyszer.

Jól bírta a hosszú utakat. Hát ha még beleszámítjuk, hogy az ő kortársai az élet lassuló szakaszába lépve már csak odahaza tesznek-vesznek. Hamarabb fáradnak, hamarabb fáznak. Ha fázott útközben a kocsiiban, odaszólt a vezetőnek:

– Légy szíves, a szárazabbik fából tegyél rá!

Egy eladó hegedűje aztán évtizedeket fiatalított rajta. Hetekig tartó küzdelem után talált vevőjére: egy román hegedűs lányra, aki jó pénzt fizetett érte. Örültünk, hogy végre sikerült – és jól – az üzlet, lapogattuk a hátát: „Na Sanyi bácsi, most már mi is megnyugodtunk”. Ő egykedvűen ült. Akkor jöttem rá: számára a vadászatból a becserkészés jelentette az igazi örömet.

Az út nehezebb szakaszaiban vigasztalta magát:

– Ha Isten megsegít és hazaérünk, megyek Mérába, veszek egy borjút!

Minden évben vett egyet, mi is ettünk belőle.

Egyre inkább fájlalta a lábát, ahogy teltek az évek. Egyszer a Niagara vízesésnél – ahol mindig megálltunk – mondta nekünk:

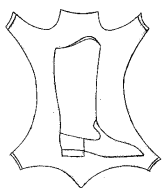
– Menjetek fiaim, én már láttam.

Eljött az idő, hogy belátta: a cigarettát fel kell cserélnie fogpiszkálóra, mindig rágcált. Élteni akart, éveket nyert vele.

Most már be kell érjünk azzal, amit ránk hagyott. Isten nyugosztalja!

Molnár Miklós

Néptáncosok, néptáncsoportok és bármely táncműfaj kedvelők!

Különböző táncokhoz készítünk méretre is:

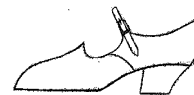
NŐI ILLETVE FÉRFI PUHA- ÉS KEMÉNYSZÁRÚ CSIZMÁT
MENYECSEKE CSIZMÁT • NÉPTÁNC BAKANCSOT • KARAKTERCIPŐT

Műhelyünk címe: 8300 Tapolca, Sümegi út 20. (a gimnázium mellett)

Telefon: 06-87/321-304; mobil: 06-30/286-9517, 06-30/224-2105

TANKA TAMÁS ÉS BÁRÁNY SZILVESZTER Népi Iparművészek, a Népművészet Ifjú Mesterei

Modelljeink megtekinthetők és megrendelhetők, árlistánk és méretlapunk letölthető a honlapunkról: www.tankabarany.hu

Előkerült a Juhait kereső pásztor

Halmos Béla emlékei Ádám István „Icsán” széki primásról (III. rész)

Sokan gondolták úgy a hetvenes években, hogy már nemigen van mit gyűjteni, hiszen Bartókék és követőik már mindent felgyűjtöttek. Ám a hangszeres népzene rögzítése, dokumentálása akkoriban még igen sok munkát adott a népzene kutatóknak. A tudomány számára ismeretlen dallamot, műfajt viszont már csak ritkán lehetett találni, de Halmos Bélának Ádám István segítségével ez is sikerült.

Úgy mentem ki gyűjteni – évente egyszer, esetleg kétszer –, hogy amit Icsántól korábban mások (Novák Ferenc, Martin György, Kallós Zoltán stb.) gyűjtöttek, azt lejegyeztem, aztán amit már én vettem föl, azt is feldolgoztam, s az így felmerülő kérdéseket tettem fel a következő gyűjtéskor. Így – jól felkészülve és Martin segítségére támaszkodva – egyre mélyebbre áshattam bele magam a széki muzsika rejtelmeibe.

A gyűjtés nem nyaralás volt, komoly lelki és anyagi teherrel járt – említettem már például a határon való átjutás körülményeit –, s az ember nem önkínzó fakír, hogy keresse az ilyen helyzeteket, de a várható eredmények és az élmények miatt vállalta a nehézségeket, kellemetlenségeket. Fantasztikus dolgokat éltem meg Ádám Istvánékhöz járva. Későbbi gyűjtői tapasztalataim alapján azt is elmondhatom, hogy még abban is szerencsém volt, hogy Icsánhoz minden különös szervezés, értesítés nélkül mehettem gyűjteni, ő mindig otthon volt.

A kiutazás előtt sohasem írtam vagy telefonáltam neki – telefon nem is volt –, nehogy a szekusok megtudják, mire készülök. Sosem aludtam nála, mert 1974 után a nem elsőfokú rokonnak tilos volt például magánszemélyeknél megszállnia. Vakrepülés volt minden utam, hiszen amikor elindultam Székre, nem tudhattam, hogy mi vár odakinn. Rendszerint azzal a vonat-

tal indultam el, amelyik hajnalban futott be Kolozsvárra, onnan egy másik vonattal utaztam Szamosújvárig, ott buszra szálltam, s azzal érkeztem meg Székre. Manapság persze könnyen előfordulhatna, hogy kimegyek gyűjteni mondjuk Zerkula Jánoshoz Gyimesközéplekora, s kiderül, hogy éppen Hollandiában vendégzerepel, igaz, ma már telefonálni sem veszélyes, ráadásul akár mobilon is hívható a gyimesi primás.

Annak idején, a hetvenes években, gyakorta kérdezték, hogy mit lehet még gyűjteni, hiszen Bartók, Kodály és követőik mindent felgyűjtöttek. Nos, a hangszeres népzene, a vonószenekeari muzsika, a tánczene rögzítése, dokumentálása akkoriban még igen sok munkát adott a gyűjtőknek. A széki hangszeres népi muzsika gyűjtését Lajtha László kezdte el a harmincas években, először fonográffal a helyszínen, majd a rádióban, felhozott muzsikusokkal, de Székről például ez csak húsz-harminc dallamot jelentett, miközben Ádám István „Icsántól” 280 dallamot őrzünk. Akadtak olyanok is, akik a gyűjtést úgy képzelték el, hogy ismeretlen dallamokra bukkan az ember – ilyesmi ma már alig fordul elő. Az már gyakoribb eset, hogy más helyről felgyűjtött muzsikára Széken is rátaláltam. Olyan is előfordult, hogy egy Székről már ismert dallamot Icsántól még nem vette fel senki, hát akkor én felvettem.

Az egyik, mégis efféle újdonságnak számító anyag – amit én gyűjtöttem először Széken – az a „Juhait kereső pásztor” története volt, illetve annak a zenéje. Martin György hívta fel a figyelmemet arra, hogy Erdélyből kevés botos táncra utaló adat van. Elmondta, hogy Széken nem sokkal korábban élhetett még az a szokás, hogy a Juhait kereső pásztor táncos történetét előadták juhéréskor, mert egy Elekes Dénes nevű kolozsvári kutató le is írta, hogy ezt a táncot bottal – laskanyújtóval – járták. „Tinka” mindig kérte, hogy kérdezzek rá Icsánnál, ismeri-e ezt, játszott-e már ilyet, s mit látott táncolni. Ráadásul Pesovár Ferenc jóvoltából – aki összegyűjtötte a Juhait kereső pásztor zenéit, s tudtam, hogy Erdélyben szinte mindenütt élt ez a szokás – hallottam ilyen zenét, de Székről még nem volt ilyen felvétel.

Ezért valahányszor Icsánnál jártam, mindig megkérdeztem, hogy nem ismeri-e azt, amikor a juhász elveszíti a juhait, s keservest játszik, s amikor megtalálja, frisset, ám kiderül, hogy mégsem, akkor megint keservest, de végül valóban rájuk talál, s akkor ismét frisset.

Icsán mindig azt mondta, hogy nem ismeri, nem tudja. Éreztem, hogy nem titkolni akarja, hiszen jó kapcsolatban voltunk, hanem tényleg fogalma sincs róla, miről van szó. S az egyik ilyen alkalommal, amikor

már vagy négyszer-öttször megkérdeztem, de mindig azt felelte, hogy nem ismeri, majd ismét megkérdeztem, s valahogy egyszer csak eszébe jutott, és elkezdte játszani a keservest. Ráadásul c-mollban, tehát egy Széken ritkán használt hangnemben. Ez olyan gyűjtés alkalmával történt, amikor Icsánnak mindkét fia otthon volt, Pityu bácsi kontrázott, Sanyi pedig bőgözött. Ez volt Ádám István „Icsán” bandájának a „csúcs-felállása”. Segíthetett abban, hogy eszébe jutott a dallam, hogy a fiai kísérték, akikkel harminc éve játszott már, tehát az összezokott banda muzsikált. S nagyon kihallatszik a felvételen, hogy ezt a dallamot tényleg már jó ideje nem játszották. A bőgős

Ádám István „Icsán” primás, Ádám Sándor kontrás, ifj. Moldován György bőgős
Hetvenes évek vége, Szék (fotó: Kása Béla - FO 2537)

például elsöre nem találta a megfelelő hangot, de aztán tercugrásokkal rátalált. Pityu bácsi egyből kísérte apját a kontrán, s miután kétszer eljátszották a keservest, Icsán átváltott a frissre, amit Széken „zsebkendős tempónak” hívnak. Ennek a dallama az „Elvesztettem zsebkendőmet, megver anyám érte” kezdetű ének kvintváltós változata. A kíséret esztamos, mint a csárdásé, de tempót, legényest táncolnak rá.

S ahogy kell, utána megint játszották a keservest, majd a zsebkendős tempót, de Icsán ekkor már ebben mindenféle közjátékokat is elkezdett muzsikálni, sőt, a vonóval elkezdte ütni a húrokat a fogólapnál, mint a gardont, közben a húrokat pengette is a bal kezével, s jobbal ütött. S akkor meg is szólalt, elmesélte a történetet is, hogy most megkeresi a juhokat, mert elkódrogtak, aztán megtalálja, stb. Ezt zenében úgy fejezte ki, hogy ütni kezdte a húrokat, mert hogy a botjával ütötte-verte a juhokat a juhász, amikor megtalálta őket. El lehet képzelni, mennyire megörültem, hogy a köztünk kialakult jó viszonynak és a csökönyösségemnek köszönhetően előkerült a Juhait kereső pásztor története. Örömeimet fokozta, hogy Martinnak meg tudtam hálalni a rengeteg segítséget azzal, hogy az általa áhított botos táncos adatot fel tudtam gyűjteni szövegestől, zenéstől. Székről én gyűjtöttem fel ezt először.

Mikor Icsának befejezték a játékot, beszélgettünk erről a történetről, s az öreg elmondta, hogy ezt gyerekkorában az apjától hallotta, de ő már nem tanulta meg. 1909-ben született, az apja 1926-ban halt meg, tehát legkésőbb ebben az évben hallhatta. S nem azért felejtette el, mert feledékeny, hanem azért, mert a szokás Széken kiment a divatból, s így kiveszett. Pedig például Mérán és jó néhány más erdélyi faluban ma is él.

Pityu bácsit is kérdeztem erről, s elmondta – nem vettem magnóra, hanem lejegyeztem –, hogy gyerekkorában még látott ilyet, de már nem eredetiben, csak egy öreg széki mesélte a táncházban, mielőtt muzsikálni kezdtek a zenészek, s mutatta, hogy laskanyújtóval miként táncolták. A Juhait kereső pásztor széki esete azt példázta, hogy a dallammegőrzés egy primás részéről nem csak egyéni, hanem közösségi dolog is, mert ha valamit kérnek, s játszani kell, azt megőrzi a zenész, de ha már nem, akkor előbb-utóbb elfelejti. S ha újat kérnek, megtanulja, és játssza.

Az Icsánnal végzett gyűjtőmunkámhoz kapcsolódik egy másik „felfedezés” is: az ún. „szapora lassú” felgyűjtése, s ezzel létezésének bizonyítása is. Azon a hangosfilmen, amelyet Martin készített 1969-ben a széki templomdombon, szintén Icsán mu-

szikál a fraival. Ott a lassú után játszanak egy lassú csárdást – a Mezőségen „ritka csárdásnak” nevezik –, s éneklük is a táncosok, hogy „Nem loptam én életemben”. S ez furcsa és egyedi esetnek tűnő dolog volt, hiszen lassú csárdás nem volt a széki zenében, akkori tudomásunk szerint sem előtte, sem utána. Martin azt mondta, lehet, hogy csak a gyűjtés kedvéért táncoltak ilyen táncot, s énekeltek a feltehetően Magyarországról „importált” dallamot, mert ez a tánc addig nem fordult elő a széki táncrendben. Sem előtte, sem utána nem vett fel ilyet senki.

A gyűjtések során természetesen megkérdeztem Icsántól, hogy a magyar zenén kívül tud-e mást is. Kiderült, hogy ismer némi román anyagot, néhány zsidó dallamot, s a cigány népzeneből is egy keveset, amiket maguknak játszottak. Martin György is említette, hogy a bukaresti Népzene Kutatási Intézetben látta, hogy vannak ott Ádám Istvántól is felvételek, amelyeken román dallamokat is játszik. Én erről mindig kérdeztem Icsánt, de folyton azt válaszolta, hogy nem tud ilyet muzsikálni. Csak egy, a palatkaiaktól hallható szökös cifrát mutatott nekem, mint román zenét. Ebben az is lehetett, hogy mivel Magyarországról jöttem, s főként magyar zenét gyűjtöttem, nem akart nekem románót mutatni, de az is igaz, hogy nemigen forgott románok között.

A szapora lassú megtalálásához a végső lökést az adta meg nekem, hogy ekkoriban Csorba János bácsival – az egyik híres széki énekesrel – is beszélgettem a régi zenészekről, szokásokról stb., s hogy például mikor és honnan jött ez a „Nem loptam én életemben”, egyáltalán micsoda ez. S akkor ő elfütyült, s énekelt is nekem néhány ilyen dalt – ő nevezte ezeket szapora lassúnak –, s elmondta, hogy ilyeneket Ferenczi Márton „Zsuki” is játszott 1945 előtt is. (Lajtha László készített vele és bandájával felvételeket a rádióban, melyek a Pátria sorozatban jelentek meg.) Csorba János bácsi elbeszélése szerint a táncrendben benne volt ez a tánc is, úgy, hogy a lassú után a szapora lassú (lassú csárdás) következett dűvővel kísérve, majd a rendes széki csárdás (friss csárdás) esztammal kísérve. Ám ezt Lajtháék sem vették fel, csak egyszer készült róla felvétel, az említett film készítésekor. Gondoltuk, csak akkor volt divatban.

Amikor János bácsitól ezt megtudtam, Icsánnál megint könyörgőre fogtam, hogy kell ilyen lassú csárdás-félének lennie, s a film szerint játszott is már ilyesmit, próbáljon meg visszaemlékezni. S akkor meguntam már a kérdezősködést – egyébként sem a szavak embere volt –, s hogy ne faggasam már annyit, azt mondta, hogy „Na jó, játszok egyet”. A fiai nem voltak otthon,

egyedül kezdett muzsikálni egy ilyen szapora lassút, s rögtön belefogott egy hosszú, nagyon terjedelmes közjátékba. S pontosan éreztem, hogy ezt nem az én kedvéért találta ki most, hanem érett, egykor sokat használt nagyszerű muzsikáról van szó, ami eddig nem jött elő. Nem egy töredékes, vázlatos elem villant be neki, hanem egy élő, igen jó zene.

S ez megint egy nagy pillanat volt, mert éreztem, hogy valami olyat találtam, amit sohasem dokumentáltak. S tudjuk, hogy Szék különleges község a Mezőségen – máshol játszottak lassú csárdást közjátékokkal, s aztán frisset, de itt korábban azt hittük, nem – most kiderült, hogy egy időben a széki táncrendnek is szerves alkotórésze volt ez a tánc is. Később ezt a szapora lassút Icsán és fiai nevezték sebes lassúnak, gyors lassúnak, román lassúnak is.

Alig történt olyan, hogy újabb, addig teljesen ismeretlen dallamra bukkantam a gyűjtés során, de még az is ritka eset volt, hogy máshonnan ismert, de Székről még fel nem gyűjtött változatot sikerült találni. Ám néha mégis előfordult, hogy nem a lelkiismeretes, alapos felkészülés és a csökönyösségem miatt, hanem szinte a véletlennek köszönhetően került elő egy-egy új dallam. Ilyen esetekről is vannak szép élményeim, amelyek feledtetni tudták az utazás fáradalmait, megpróbáltatásait – határátlépés, vám, milícia éjszakázás, szállás-ellátás gondok, stb. –, mert mindezek a kellemetlenségek elpárologtak a sikeres gyűjtés örömeit érezve és a gyűjtés során kialakuló együtt muzsikálás élményében.

Az egyik nyáron irgalmatlan nagy vihar csapott le Székre, akkora eső esett, hogy a legelőn egy tó keletkezett. A faluban kikapcsolták a villanyt, a milicista meg a besúgókat sem mászkáltak, teljes biztonságban ültünk a sötét konyhában, s gyűjtéssel egybekötött, nagyon jó hangulatú beszélgetést folytattunk. S az egyik „cigarettaszünetben” Ádám Sanyi, aki akkor éppen kontrázott, valami furcsa akkordmenetet próbálgatott. Ezt meghallva az apja, elkezdett játszani egy „magyar”-t – egy, a „négyes”-nek is nevezett tánchoz való dallamot, amit addig soha, sehol sem hallottam, ráadásul egy Széken nemigen használatos hangnemben, f-mollban szólt az első rész. S bármennyire föl-készült gyűjtőnek számítottam, erre a dallamra nem tudtam volna rákérdezni, mert semmiféle előzetes ismeretem nem lehetett felőle. Itt az történt, amit Szabó Pista mondott, aki akkor éppen bőgőzött: „Látod Béla, ezt a dallamot a Sanyi kontrázása hozta ki az öregből. Mi minden van abban a hegedűben, csak elő kell szedni!”

Lejegyezte: K. Tóth László

Egynapos folklóróra

IX. VAJDASÁGI TÁNCHÁZTALÁLKOZÓ ÉS KIRAKODÓVÁSÁR

Ez év október 9-én immár kilencedik alkalommal került megrendezésre a Vajdasági Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár, melynek újraindítását, több éves kimaradás után 1995-től, az akkor még alakulófélben lévő Vajdasági Magyar Folklorközpont (VMF) kezdeményezte. 1996-tól már folyamatosan szervezetünk vállalta fel a rendezvény évenkénti megszervezésének kezdeményezését. A kivitelezés helyszínéről is a VMF elnöksége dönt évenként, miután az általa megjelentetett pályázati felhívás alapján, a kivitelezést vállaló művelődési egyesületek jelentkezése megtörténik. Sikeres együttműködés esetén több éven keresztül azonos helyszínen maradhat a találkozó, így került sor a megrendezésére október második szombatján Csókán, s társszervezőként a Móra Ferenc Művelődési Egyesület segített bennünket az esemény megvalósításában.

Az ez év tavaszán kiírt pályázati felhívásra jelentkező négy művelődési egyesület kérelme közül a VMF elnöksége ezúttal az újvidéki Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesület kérelmének tett eleget, s e döntést több körülmény is indokolta:

- Az újvidéki egyesület, már korábban is pályázott a rendezvény kivitelezésére, ám ezt a jogot akkor más nyerte el.
- Az egyesületben működő Csüddögölő Táncegyüttes és Guszalyas Leánykórus, aki a rendezvény lebonyolítását vállalta, vidékünk néptáncmozgalma iránt nem csupán érdeklődést mutat a vegyes nemzetiségű nagyvárosban, hanem igen eredményesen is működik már több éven keresztül.
- A Tartományi Székváros, Újvidék könnyen megközelíthető mind a Bácska, a Bánát, a közeli Szerémség felől, mind a határon túlról.

A táncegyüttes vezetője, Kis Zselykó (mindenki Zsigája) – a budapesti Magyar Táncművészeti Főiskola nyíregyházi tagozatának harmadéves hallgatója – átgondolt koncepcióval építette fel a rendezvény programját két társával, Kovács Zsuzsannával és Takács Gyulával, a rendezvény főszervezőivel.

A téma: a hagyományörzők. A rendezvény célja vidékünk hagyományörző együttesének és a határon túli rokon, illetve azon vidékek hagyományörző együttesének párhuzamos bemutatásabemutatója volt, ahonnan vidékünk hagyományörző közösségei lakosságának ősei származnak. Hogy ez a téma hány oldalról közelíthető meg, járható körül, annak részletezését itt most nem tartom szükségesnek, inkább azokról a kiemelkedő szempontokról szólnék, melyeket Zsigáékkal fontosnak tartottunk.

Úgy gondoljuk, találó volt egyik barátunknak a program átböngészése után megjegyzése: akár egynapos népzenei és néptánc történelem órának is nevezhető az idei táncháztalálkozó. Bár legelőször elsősorban a mozgalom iránt vonzódom, érdeklődök, az azonosan gondolkodók kulturált szórakozásának alkalma kívánt lenni a rendezvény, mindenképpen külön színfoltja volt a rokon együttesek bemutatkozása. Érzékelni lehetett a régebbi és újabb irányzatot, az azonosság mellett a különbözőséget is. Elemezhető volt a látottakból, hallottakból az is, hogy mi maradt a hagyományos kultúrából, mi változott a határon túl, illetve vidékünkön az idetelepedéstől napjainkig, mozgásban, hangzásban, látványban,

akár az öltözet elemeit vagy egyéb részleteket tanulmányozva, miután mára felbomlottak azok a közösségek, amelyek teremtői, alkotói voltak egykori tárgyi és szellemi kultúránknak.

Alkalom kínálkozott ugyanakkor a kötetlen szórakozásra, a szakmai berkeken belül történtek megbeszélésére, a népi kézművesség mai termékeinek kézbevitelére-megvásárlására, tárgyakotó népművészetünk mai irányvonalának érzékelésére a csak a muzsika és tánc adta gyönyörűség gyűjűjében, a sajátos öltözetek tarkaságában, a tájjellegű nyelvezet hangzása mellett.

Történt mindez azért, mert a vidékünkön létező, a Sárközöböl települt lakosú Doroszló és Gombos, a sárközi Ócsényből az alduvai székelységet képviselő Hertelendyfalva táncegyüttese, a magyarországi Tével falu hagyományörző együttese, s a főként Nyitra megyéből vidékünkre települt Kupuszina együttese mellett a Felvidékről Kalász falujának együttese volt a rendezvény vendége.

Valamennyi együttes egy-egy műsorszámmal az esti gálaműsoron is bemutatkozott, de valójában az egész nap különböző módon a hagyományörzés jegyében telt, hiszen a délelőtti gyermek-táncházban, s a délutáni felnőtt és ifjúsági táncházban is a hagyományörző falvak táncainak oktatását látták el a szervezők, főként az említett közösségek táncosainak vezetésével.

Érdemes néhány szót szólni a rendezvény helyszínéről is. Az újvidéki szervezők – többszöri megfontolás után – a helyi József Attila Általános Iskolát tartották a legmegfelelőbbnek, s úgy tűnik, hogy még az utólagosan megmutatkozott hiányosságok mellett is jó döntés volt. Tágas, világos termek, folyosók, előcsarnok, udvar állt a rendezvény résztvevőinek rendelkezésére. A tornateremben (melynek akusztikája és színpada ugyan kívánivalókat hagyott maga után) az oktatás, a kirakodóvásár, a kézműves foglalkozás, az esti gála kapott helyet, egyik sarkában pedig a kocsmá. Az iskola termeiben, folyosóján, előcsarnokában tehát egymáshoz viszonylag közel, az egyéb, előre látott programok váltották egymást.

Új színfoltja volt a rendezvénynek a Nagy István által kezdeményezett Etno-mozi, ahol a nap folyamán olyan alkotásokat tekinthettek meg az érdeklődők, mint például a „Tinka” (Martin György-portré).

Új tartalommal gazdagodott a rendezvény abból a szempontból is, hogy nyolc év eltelte után a szervezők módot találtak egy újabb

hanghordozó kiadásához. A rendezvény alkalmával került sor az új CD bemutatójára is. A CD-n szereplő együttesek és szolisták bemutatkozása által ismét keresztmetszetet kaphat az érdeklődő a vidék népzenei mozgalmáról. A felkért előadók között a Népművészet Ifjú Mesterei is szerepeltek. Így Ivánovics Tünde, Micsik Béla, Polgár Lilla és Tényi Edit felkérése természetesen a címet elnyert előadói kategóriára vonatkozott. Ezen kívül a Csókai Férfikórus, a Dobradói Asszonykórus, a Guzsalyas Énekegyüttes, a Juhászok zenekar, a Pancsovai Férfikórus, a Szelence Énekegyüttes, a Szökös és a Torontál Zenekar szerepel a CD-n. A kirakodóvásár ez évben volt talán a leggazdagabb. Egyre népesedő kézműveseink köréből több alkotó – Kollár Ilus csuhés, Lindeman Éva gyékénykötő, Lukács Valéria nemezelő, Seregély Endre kosárfonó, Dimény Ibolya gyöngyfüző, Lócz Hajnalka és Szuhanó Ruzsena szövők, Sram Tibor cserepes – mesterség-bemutatót is tartott.

A Raj Rozália rendezésében bemutatott kiállításon Bajsai szöttek címmel a Bácsstopolya tőszomszédságában található három nemzet (magyar, szerb, szlovák) alkotta kis település magyarsága által egykor készített hímes vásznak is a nagyközönség elé kerültek, párhuzamosan a VMF által a 2003-2004-es tanév folyamán szervezett 120 órás szövőtanfolyam hallgatói által készített, főként rongy- és gyapjúszöttekkel.

Tehát aki a már több éve egyazon időpontban (október második szombatján) megszervezett találkozózt számon tartotta és részese kívánt lenni, azon kívül, hogy kedvére szórakozhatott, több módon és szinten gazdagodhatott is, hiszen a program igen változatos és gazdag volt. A szervezők igyekezetének köszönhetően a szakma tekintetében még soha nem volt ennyi lehetőség a tájékozódásra. Ugyanis itt, most egy időben négy hazai és számos határon túli hagyományörző közösség együttese volt jelen. A rendezvényre felfigyelt a média is. Az újvidéki TV munkatársai jelenlétének köszönhetően az esti gálaműsort – örömről – ezúttal élő adásban követhették a nézők!

Az esti gálát természetesen hajnalig tartó multság követte.

Szólnék a tényről is, hogy – az újvidéki kivitelező lelkes csapatának széles látókörűsége, igyekezete és kiváló propagandája ellenére is – az idei rendezvény látogatottsága a szervezők elvárásán alul maradt. Természetesen nem várható el, hogy közösségeinkben mindenki imádja a népzene és néptáncot. Viszont, akinek ügye a mozgalom, s részeseinek tartja magát, attól mégis csak elvárható, hogy az évenként megrendezésre kerülő rendezvényen megjelenjen akkor is, ha nem kap színpadi fellépésre lehetőséget. Az a néptáncos, de a népi kultúra iránt általában érdeklődő is, aki ilyen vagy olyan okból mégis távol maradt vagy eleve nem tartotta érdemesnek, hogy a rendezvényen ott legyen, jóval szegényebb ma azoknál, akik a nap folyamán az idősektől – akár zenészekről, akár táncosoktól – a régi falusi értékrendről, táncalkalmakról, azok szo-

kasairól vagy az öltözetek elemeiről órákon át kérdezősködtek, a zenét és táncot szinte eredeti környezetbe – (nem színpadon!), természetesen egy-egy adott közösség eredeti szórakozási funkciójába – helyezve élvezték. Ők tudtak meg többet első kézből, hiszen tudvalevő, hogy a kisebbségben élők őrzik meg leghatékonyabban az örökséget.

A sok élmény mellett elszomorító volt, hogy a Székelykevényt megrendezett Dél-bánati Művelődési Egyesületek Találkozóját, s a bácsfeketehelyi Művelődési Egyesületben a szervezők a Szeremégi Találkozót éppen erre az időpontra tették, kötelezve az együtteseket az otthoni fellépésre, tehát megakadályozva őket abban, hogy a szakmában ismerős társaikkal kötetlenül szórakozhassanak, miközben szakmai tudásuk is gyarapodhat. A legmeglepőbb mégis az volt, hogy az éppen induló néptáncoktató tanfolyam szabadkai és topolyai szervezői sem tartották számon a rendezvényt vagy „elfelejtették”, s vagy húsz-harminc társuk éppen ezért kényszerült iskolapadba, éppen ezen a napon. Sajnálattalunkra bizonyára az anyaországi előadót-előadókat sem értesítették az eseményről, aki-akik reméljük, hogy minden bizonnyal fontosnak tartották volna, hogy tanítványaik, a jövőbeli néptáncoktatók a rendezvényen akár tanulóként (is) legyenek jelen, hiszen egy helyen juthattak volna olyan szakmai információkhoz, melyek megszerzéséhez hasonló alkalma csak ritkán vagy sosem kínálkozik az életben az embernek. Főként az utóbbi év vízumkényszere miatt egyre nehezebbnek bizonyul fiataljaink külföldre való utazása –, például terepen történő (néprajzi) gyűjtés céljából, – mondjuk a szlovákiai vagy romániai magyar közösségekhez...

Közben egy 2002-es közvélemény-kutatás jut eszembe, amely a budapesti Táncszínházról készült. Az értékelés szerint a felnőtt látogatók körében a diplomások aránya igen magas volt. Közülük háromnegyedük rendelkezett főiskolai vagy egyetemi diplomával. Hát... A mi esetünkben a hazai fiatal értelmiség is bizony távol maradt. Sőt! A vidékünkön néptáncot oktató együttesvezetők többsége sem tartotta fontosnak a rendezvényen való részvételt csoportjukkal, mint ahogyan a gyermekcsoport-vezetők és pedagógusok többsége sem. Elképzelhető, hogy a népzenei műveltség és az oktatás általános hiányosságával magyarázható távolmaradásuk? Talán végig sem gondolták, felmérni sem képesek, milyen élménytől, illetve ismeretszerzési lehetőségtől fosztották meg tanítványaikat.

Mindennek ellenére, a résztvevők visszajelzéseiből ítélve – a rendezvény egyéves (2003) kihagyása után is – a találkozó sikeresnek mondható, hiszen tartalmában nem csak hozta az eddigi színvonalat, hanem a folyamatos fejlődést is megtartotta.

Szabadka, 2004 novemberében

Raj Rozália

Lehangoló felhangok

Október 9-én tartották az újvidéki József Attila iskolában a IX. Vajdasági Táncháztalálkozót. A rendezvényt a Vajdasági Magyar Folk-lórközpont – melynek Szabadkán van a székhelye – és az újvidéki Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesület szervezte. A program nagyon attraktívnak ígérkezett. Igényes reklámanyag készült, csak kicsit későn lehetett hozzájutni. Gyönyörűen megtervezett plakát, műsorfüzet, CD, s mindez minőségi kivitelben. A hanghordozón vajdasági népzenei előadók, zenekarok és hagyományörző csoportok is szerepelnek. A tartalmas CD-bemutatóra sajnos nagyon kevesen voltak kíváncsiak. Ez jellemezte az egész rendezvényt, igen kevesen érdeklődtek iránta, pedig látszott, hogy a szervezők nagyon igyekeztek. A magyarországi Táncháztalálkozó mintájára több helyszínen zajlottak párhuzamosan az események. Dél előtt gyermekprogramokat tartottak, csak épp alig láttunk gyerekeket. Hasonlót tapasztalhattunk a délután 1 órakor kezdődő folyamatos tánc tanítás alatt. Az Etno-mozi sajnos szintén nem örvendett nagy népszerűségnek, pedig jó filmeket hoztak a szervezők. De talán nem is ez a legjobb alkalom, hogy az ember nyugodtan beüljön mozizni. A CD-bemutatóra is délután került sor, az esti gálaműsort pedig hajnalig tartó táncház követte.

Felléptek és a CD-n is szerepel a felvételük: Polgár Lilla, Ivánovics Tünde és Fábri Géza, Micsik Béla és Lele Józsi bácsi, a topolyai Csálóka együttes, a Juhász-banda, a Szökös együttes, a Torontál zenekar, a becsei Szelence és az újvidéki Guzsalyas Énekcsoport, a Csókai Férfikórus, a Dobradói Asszonykórus. (A CD-n szerepel még Tényi Edit és a Pancsovai Férfikórus.) A *Sűrű sötét felhők vándorolnak az égen* című gálaműsort a doroszlói Móricz Zsigmond Magyar Művelődési Egyesület, a gombosi Arany János Magyar Művelődési Egyesület, a kupuszina Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesület, a hertelendyalvi Tamási Áron Székely Magyar Művelődési Egyesület hagyományörző tánc csoportjai, a felvidéki Kalász falujából a Párta hagyományörző tánc csoport, Magyarországról a Teveli fiatalok egyesületének bukovinai székely hagyományörző tánc csoportja és az öcsényi Bogár István Hagyományörző Egyesület tánc csoportja, az újvidéki Vila szerb néptánc együttes, és a Pavel Jozef Safarik Művelődési Egyesület néptánc együttese adták.

A gálaműsoron többen is hiányoltuk az élvonalbeli tánc csoportjainkat. Jó volt az elképzelés, hogy az itteni hagyományörző falvak képviselői lépjenek föl, de azért felüldülést jelentett volna egy-két komolyabb színpadi koreográfia is. Így egy kicsit egysíkúvá vált a gálaműsor, mert sok-sok lakodalmi szokást láttunk, hiszen azt a legkönnyebb színpadra állítani, s a hagyományörző csoportoknak az a leglátványosabb produkciója, ami rendjén is van.

Mindenestre nagyon jó volt az egész rendezvény, az elképzelés, az esti órákban már népesebb lett a közönség is, a táncházra is maradtak bulizós hangulatú fiatalok. A kirakodóvásáron szép, értékes darabokat lehetett látni, venni. Sajnos, a pénztelenség miatt a vásárosok nem biztos, hogy jól kerestek, de legalább láthattuk őket, tudjuk, hogy erre fel is vannak kézművesek, iparművészek. A délutáni tánc tanítás alatt a gyerekek, illetve az érdeklődők nemezlehtettek, gyöngyöt fűztek, szőttek, sőt még a korongot is kipróbálhatták a gölöncséresnél.

Valóban nagy élmény látni, hogy azért itt is megvannak a lehetőségek egy ilyen nagyszabású rendezvényhez. Ami elszomorító, csupán annyi, hogy nem volt kinek megmutatni ezeket az értékeket. Mindenestre bízom benne, hogy kitartó munkával, sok-sok – szelmalomharcnak tűnő – igyekezettel sikerül kialakítani ezeknek a rendezvényeknek a látogatói tábort. A szervezőknek további kitartást kívánok. A helyszín kitűnő, csak egy kicsit ismeretlen a közönség számára, de idővel vélhetően mindenki megtalálná. Épp ezért lenne jó, ha az elkövetkező években maradna ez a helyszín.

Szabó Gabriella

Silladri

I. VAJDASÁGI MAGYAR KAMARA NÉPTÁNCFESZTIVÁL

Újabb mérföldkö letételére került sor a vajdasági magyar néptáncos életben mindazok örömeire, akiknek szíviügye e mozgalom. A címben említett esemény egy éves előkészület után, november 6-án, az előrelátottak szerint, a vártnak megfelelő szinten és módon zajlott. Ez egyben ünnep is volt Pancsován! Hiszen a szakma szintjének emelése érdekében útjára indított rendezvényt éppen itt, a főváros árnyékában, a 120 évvel ezelőtt megtelepült, kultúráját napjainkig megőrizni képes maroknyi székelység birodalmában szervezték meg, bizonyosságul arra, hogy létező, számon tartott része a vidék magyarságának.

A fesztivál a VMF elnöke, Nagy István ötlete alapján és kezdeményezésére jött létre, s ezáltal egy, a szervezet eddigi munkája során is megmutatózó törekvés valósult meg. A VMF tevékenységén belül felvállalt számos feladat között ugyanis fontos szerepet játszik a magyar néphagyomány folyamatos továbbéléte, ennek érdekében indult útjára – új formával és tartalommal, a mai néptánc tudomány szemléletét szem előtt tartva – egy, ezen a vidéken eddig nem létezett, ám hosszú távra tervezett rendezvény, a Kamara Néptáncfesztivál.

A fesztivál célja:

- A Vajdaságban működő magyar néptánc együttesek számára, egy új, versenyjellegű, szakmai bemutatkozási lehetőség biztosítása kamaracsoportok létrehozásával, amelyek a Kárpát-medence magyar néptánc kincséből merítenek produkcióikhoz.
- Egy rangos, magyar néptánc rendezvény folyamatos megszervezése Dél-Bánát területén.
- A kezdeményező ezzel kívánja ösztönözni a kis létszámú csoportokat és az alkotókat, magas színvonalú, új alkotások létrehozására, színpadi körülmények (fénytechnika, hangosítás, stb.) biztosítása nélkül is.

Sem a rendezvény helyszínének, sem elnevezésének megválasztása nem volt véletlen. Előbbivel a szervezők a Bukovinából származó al-dunai székelységre, még meglévő sajátosságaira kívánták ráirányítani a figyelmet, utóbbi pedig, már természetesen párosult a helyhez és az eseményhez. Néptáncos berkekben ugyan illeik tudni, az érdeklődő kívülálló számára viszont érdemes elmondani, hogy a silladri a bukovinai székelyek szabálytalan szerkezetű, tánckezdő férfi szólótánca, illetve forgós páros tánca. Mint utólag kiderült, a névválasztás igen szerencsés döntés volt: a vidékünkön élő székelységben belül néptáncal és népzenevel foglalkozó fiatalokban ugyanis sikerült felkelteni az érdeklődést őseik tánca és zenéje iránt, és máris biztató jele mutatkozik annak, hogy ez irányban a kutatás is megkezdődik.

Néhány szót szólnék a rendezvény előkészületeiről. A minősítő szabályzatot, a lebonyolítás formáját és menetét Kis Zselykó, Kovács Zsuzsanna és Nagy István dolgozta ki. A rendezvényre vonatkozó pályázati felhívást a júniusban Tornyoson megrendezett Gyöngyösbokréta Néptáncfesztiválon valamennyi résztvevő néptánc együttes megkapta (tehát bárki jelentkezhetett, nem meghívásos alapon vettek részt az együttesek).

Az eddigi hazai néptáncos rendezvényekhez képest a feltételek teljes egészében újszerűek: minden Vajdaságban működő magyar művelődési egyesület egy-egy kamaracsoportot nevezhetett be. A csoport létszáma maximum 8 fő, a produkció időtartama legfeljebb 5 perc lehetett, a kamaracsoport tagjainak átlagéletkora pedig nem haladhatta meg a 18 évet. Ezenkívül – amit a kezdeményező

ugyancsak igen fontosnak tartott – a szervezők színházi körülmények biztosítása nélkül, az együttesekre bízták a produkció bemutatása körülményeinek megválasztását, illetve biztosítását.

Az együttesek általános kedvezőtlen anyagi helyzete közismert. A fesztiválon ezért két egyösszegű díjat (pénzjutalmat) is kiosztottak: egyrészt a hivatásos szakemberekből álló kétfeltagú zsűri által legjobbnak ítélt produkciónak, másrészt a fesztiválon fellépő táncosok által legjobbnak minősített produkciónak (titkos szavazás alapján).

A rendezvény szakmai szempontjainak kidolgozása után a VMF képviselői felkeresték a társszervezőként előrelátott pancsovai Petőfi Sándor Művelődési Egyesület elnökét, illetve táncosait, zenészeit, s felvetették, hogy a fesztivált helyben rendezzék meg. Bár a felkérést Pancsován szívesen vették, akkor még talán maguk sem voltak tudatában annak, hogy mekkora összetartó erő lakozik bennük, melyet a néptánc és népzene felszínre képes hozni! A folyamatos megbeszélések egyre eredményesebbek voltak, s végül a hasonló rendezvények megszervezésében addig magukat tapasztalatlanoknak tartott helyi szervezők – a sikeres lebonyolításra vonatkozó tennivalókon túlmenően – székelyes ízű, tartalmas, kellemes napot varázsoltak valamennyi résztvevő számára.

A rendezvény előtt a házigazda múzeumlátogatást és városnéző programot szervezett. A Művelődési Egyesületben ragyogó tisztaság, újrafestett terem és parketta várta az érkezőket. A fellépés helyszínén pedig szedettes hímű felvetett ágygal berendezett szobabelső, valamint a közelmúltban megkezdett kutatás eredménye, az eddig összegyűjtött festékes gyapjúszőttesek bizonyították: őrzik még a kultúrájukat!

A fesztivál hivatalos része 17 órakor kezdődött. A versenyprogramra az alábbi hat kamaragyüttes nevezett be: Ropogó (Horgos), Császártó (Erzsébetlak), Padkaporos (Csóka), Rizgetős (Kishegyes), Maroknyi (Pancsova), és a Csüördögölő (Újvidék).

A kezdés nem volt zökkenőmentes. A kishegyési Rizgetős együttes – annak ellenére, hogy a benevezési díjat befizette, és távolmaradását nem jelezte – nem érkezett meg, a csókai Padkaporos kamaragyüttes pedig anyagi okokra hivatkozva mondta le a fellépést. Kiderült továbbá, hogy az igen kis létszámú erzsébetlaki együttes a kiírás szabályainak nem tesz eleget, ám a kívülálló érdeklődők és a fellépő táncosok alkotta közönség koszorújában (és nem a színpadon), végül megkezdődött az együttesek bemutatkozása. A megmérettetést vállaló együttesek közül elsőnek a horgosi Ropogó „Szivárványos az ég alja” című szatmári táncokat bemutató produkcióját láthatták a jelenlévők, hat fő előadásában. Ezt követően az erzsébetlaki Császártó együttes versenyen kívül, mint vendég mutatkozott be. Harmadikként a házigazda Pancsova Maroknyi kamaracsoportjának nyolc táncosa „Bukovina mit vétettem” cím-

mel adott ízelítőt a bukovinai székelység táncaiból. Végül pedig a „Magyarbódi táncok” című produkciót az újvidéki Csüördögölő együttes adta elő, nyolc fővel.

A versenyprogram után a zsűri – András Mihály néptáncpedagógus (Csíkszereda), a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes igazgatója, valamint Strack Orsolya (Budapest) néptáncpedagógus, néprajzos, a Magyar Állami Népi Együttes táncosa a Hagyományok Házából – egyeztetésre ült össze. (A szervező azt is fontos szempontnak tartotta, hogy a szakzsűri egyik tagja határon túli magyar, a másik pedig nő legyen.) Amíg folyt az értékelés, és a fellépő táncosok leadott szavazatait összeszámolták, addig az udvaron a virtuskodó legények karikás ostort pattogtattak, majd a Kolozsvárról érkezett Szarkaláb vendég néptáncgyüttes mutatkozott be nagy sikerrel, ezt követően pedig az eredményhirdetésre került sor.

A zsűri által legjobbnak tartott produkcióért járó jutalmat, a fesztivál fődíját az újvidéki Csüördögölő kamaracsoport, a rendezvényen fellépő táncosok szavazatai alapján a legjobbnak ítélt produkcióért járó jutalmat pedig a horgosi Ropogó táncgyüttes érdemelte ki. A díjakat oklevél és pénzjutalom képezte.

Elmondanám még, hogy az együttesek vezetőinek és tagjainak lehetőségük volt a bíráló bizottsággal való kötetlen beszélgetésre is (valamennyien éltek is velem!), ami a késő esti órákba nyúlt, párhuzamosan a szomszéd teremben hajnalig tartó hangulatos mulatozással. Az együttesek produkcióihoz, valamint a már felszabadult vigadozáshoz a Csalóka, a Juhász, és a Csörömpölő zenekar muzsikált.

De hogy senki se távozzék a vendégségből étlen-szomjan – amíg a muzsika és az ének szól, s akinek kedve volt, ropta a táncot hajnalig –, a székely leánykák édes és sós főtt kukoricát, zsíros kenyeret és mákos kalácsot, a legények ez alkalomra főzött szederpálinkát kínálgattak.

Mindent összegezve: a rendezvény a vidék magyar néptáncmozgalmában ténykedők, valamint magukat a mozgalomhoz tartozóknak valló fiatalok képzettségének, szakmai jártasságának, a mozgalom iránti elkötelezettségének és igényességének mutatója is volt.

A visszajelzésekből ítélve és a látottak alapján az I. Vajdasági Kamara Néptáncfesztivál eredményesnek és igen sikeresnek minősíthető, annak ellenére, hogy vidékünk nagy nevű együttesei nem vették a fáradságot egy hazai, éppen indulóban lévő, magyar, megmérettetés jellegű rendezvényen való megjelenéshez, amely a mozgalom hosszú távú ügyét hivatott szolgálni. Elképzelhető, hogy a fesztivál új szabályzata épp nekik okozott volna gondot, erejük vagy szakmai képességük nem volt elegendő ahhoz, hogy egy, a kiírás feltételeihez igazodni tudó kamaracsoporttal merjék vállalni a megmérettetést? A VMF és a pancsovai Petőfi Sándor Művelődési Egyesület szervezésében két év múlva ismét sorra kerülő rendezvényen bizonyára már a szakma színe-java is jelen lesz, és ha másként nem is, hát legalább erkölcsileg támogatják majd, a vidék magyar néptáncmozgalmának érdekében.

A helyi Petőfi Sándor Művelődési Egyesület viszont több szempontból is bizonyított! Először, mert egy vajdasági szintű rendezvény kivitelezését merete vállalni, és szervezte meg, mondhatni hibátlanul. Másodsor, mert az al-dunai székely közösség olyan összefogásról tett tanúbizonyságot, mely dicséretére válhat bármely szervezőnek. Harmadsor, mert az egyesület vezetősége és a fiatal nemzedék között látható a kiváló együttműködés, ami biztató jel a jövőbeli, hosszú távú, tartalmas tevékenységhez. Utoljára, de nem utolsó sorban pedig, mert minden szervező- és egyéb munka mellett, néptáncgyüttesük és zenekaruk is kiváló felkészültségről tett tanúbizonyságot.

Raj Rozália

„Kijátssza a nóta hímjét”

Gyimesi furulyások és énekesek

Gyimes a történelmi Csík megye legkeletibb, már a Kárpátok vízválasztóján túl fekvő vidéke. A Tatros folyó völgyében, a Sánccpataka torkolatánál ma is áll a naggyimesi „Rákóczi-vár” hatalmas földsánca és őrtornya, mely a köré települt várnéppel együtt hosszú évszázadokig őrizte Erdély keleti kapuját. A Tatros és a beléfutó patakok völgyeinek jelentősebb benépesedése azonban csak a XVIII. századtól mutatható ki. Ekkor kezdődött meg a csíki székelyek nagyobb arányú kitelepedése gyimesi erdő, kaszáló- és legelőterületeikre. Zömmel az ő utódaikból áll Gyimesfelsőlök, Gyimesközéplök, Hidegség, Bükkhavas, Barackos, Gyimesbükk, Naggyimes és a többi, patak völgyekben elhúzódó gyimesi település mai, magyar ajkú és öntudatú, római katolikus népe. A Tatros-völgynek a régi határhoz közelebb eső települése – például Gyimesbükkön, Palánkán és Naggyimesen, de a felső folyásnál levő Bükklokán is – rajtuk kívül még kettős, magyar-román anyanyelvű, eredetileg görög katolikus vallású népesség is él, akik vallásuk alapján románnak számítanak, de sokuk a legszívesebben csak „csángó”-ként határozza meg magát.

Gyimes magas hegyi vidékein a növénytermesztés csak másodlagos szerepet játszat, ezért a gazdálkodás elsősorban az állattartásra és a fakitermelésre épül. A gyimesi ember híresen ért a fához, remek ácsmester, mindent tud az állatokról, a pásztorkodásról, a pásztorok közt pedig mindig sok a jó furulyás. A gyimesi ember szeret mulatni, sok nótát ismer. Egész műveltségében – így zenéjében is – sok a régi, közép-ázsiai, vagy középkori elem. A gyimesi asszonyok festik a legrégebbi, legszebb húsvéti tojásokat, ők tudják, ki Babba Mária, a csíksomlyói búcsú legszebb keresztalja a viseletbe öltözött, a hegyeken át gyalogszerrel érkező gyimesieké. Archaikus imáikra, gazdag hiedelemvilágukra a néprajztudomány már régen felfigyelt, mégsem merítette ki mindmáig.

A gyimesi csángók zenéje és táncművészete felekezetre való tekintet nélkül egységes. Dallamviláguk zömét a csíki székelység zenei kultúrájának igen régies, egyéni ízű változatának tekinthetjük. „Ez csángó nóta” – mondják sokszor a felcsíkiek olyan régi dallamokra, amik náluk már nem számítanak divatosnak, a hagyományhűbb gyimesiek viszont még szeretik. Ezek a régi magyar énekes és hangszeres dallamok teszik ki dallamaik túlnyomó többségét, ezek kísérik régi páros táncaikat és szólisztikus férfitancaikat is – a lassú és sebes magyarost, a csárdást, a kettőst és sirülejét, a féloláhost és a verbunkot. Keservesekből Kallós Zoltán és Martin György könyve, a „Tegnap a Gyimesben jártam...” vonultat fel páratlan értékű válogatást.

A gyimesiek táncművészetét a lánctáncok (a „héjszák”) és a polgári eredetű páros táncok (az „aprók”) egészítik ki. Az előbbieket balkáni, román és kisebb részben magyar eredetű, az utóbbiakat németes vagy városias, műzenei eredetű dallamok kísérik. Alakoskodó lakodalmi táncuk a „medvés”.

Énekes és hangszeres zenéjük előadásmódját egyaránt rendkívül erős díszítő és variáló hajlam jellemzi. A gazdagon megformált hangszeres dallamot harmónia nem kíséri, csak a gardon kitarított hangon játszott, és szintén gazdagon variált ritmusai. A ritmus-hangszerként pálcával megszólaltatott húros hangszerről, a gardonról először az erdélyi fejedelemség idejéből maradt fent írott említés. (Ez természetesen nem a hangszer keletkezését, hanem lehetséges minimális életkorát határozza meg.) A dallamhangszer (legtöbbször hegedű) és gardon összjátékára épülő régi, a klasszikus vonószekerek elterjedését megelőző időkből származó zenei mód a század elején még egész Csíkban és Gyergyóban ál-

Tímár Viktor (Hidegségpataka) és Fábán Éva (Budapest)

talános volt, természetesen helyi dialektusokat képezve a hangszerjátékban is. Ma már a székely vidékeken erősen visszaszorult, Gyimesben azonban még elég sok kiváló gardonos működik. Ezek között az egyik kiemelkedő zenész a lemezen játszó Tímár János. A gyimesiek legfontosabb hagyományos hangszere a gardon mellett a hegedű, valamint a furulya két fajtája: a közönséges hatlyukú furulya, illetve az ún. „kétaknájú furulya”. Ez utóbbi olyan kettősfurulya, aminek egyik ága egy hatlyukú dallamjátzó hangszer, a másik pedig lyukak nélküli – ezen a felhangsornak megfelelő hangokon lehet a dallamot kíséreni, mintegy második szólamként. A hangszereket általában román furulyakészítőktől vásárolják, de régebben készítették maguk is. A gyimesiek egyaránt furulyáznak énekes és szöveg nélküli hangszeres táncdallamokat, keserveseket, a lakodalom rituális dallamait, a Rákóczi-indulót – gyakorlatilag a vidék minden dallama megszólalhat furulyán. Sokféle változatban játsszák a „juhok nótáját”, vagy más néven a „bába keservesét” is – a hozzá mondott történet szerint ezt akkor fújta a pásztor, amikor elveszett állatait kereste, majd a megtalálás öröme táncdallamra fordított. Jellegzetes, a magyar nyelvterületen máshol ritka műfajuk még a havasi fakürt, a „bucsin” utánzása furulyán. E színes hangszeres hagyományból – az énekesek mellett – két élvonalbeli gyimesi furulyás játékát mutatjuk be: a hidegségi Tímár Viktorét és a gyimesbükki Karácsony Lázárét.

Az énekes gyimesbükki testvérpár, Karácsony Éva és Kócsár Mária – vagy ahogy lánykorukban emlegették őket: a Kutas lányok – mindig híresen jó énekesek voltak. „A Kutas lányokat messziről meg lehetett hallani, ha az erdőn voltak, úgy fújták mindig” – ezt olyan komoly férfiektől hallotta e sorok írója 1998-ban, a bálványospataki Pika Bárban, akiknek annak idején biztosan nem volt közömbös a Kutas lányok erdőbeli útvonala és az arról hírt adó nótász... A gyimesi ember életében végtelen sok alkalom nyílik a nótázásra. Nótázhat magányosan az erdőt járva vagy a ház körüli munkát végezve, nótázhat a kocsmában, a fonóházban, a lakodalomban, bálban, keresztelőn, regrutavacsorán, disznótorban, nótázhat a szénásszekér tetején ülve hazatérőben, bánatában és örömeiben, félelmében és unalmában – a gyimesi ember életét, mint a hagyományban élő ember életét általában, átjárja a zene. A gyerekeket is úgy veszi körül a nótákból épülő nyelvi rendszer, mint a beszéd – állandóan hallják, és öntudatlanul tanulják meg, válik zenei anyanyelvükké. Közös éneklésükkel különösen jól érzékelhető, hogy mennyire azonos módon, könnyedén és természetesen értelmezik a díszítések, a ritmusok bonyolultnak tűnő rendszerét. Mindegy, hogy szimmetrikus csárdás-nótáról, sánta ritmusú lassú magyarosról vagy éppen kötetlen beszédrítmusú keservesről van-e szó.

A gyimesiek zenei életében – pontosabban szólva életükben általában – a furulya fontos szerepet játszott. Tímár Viktor a többi gyerekekhez hasonlóan, 5-6 éves korában már egész nyáron kint tartózkodott nagypapjával az esztenán – a hegyek közti nyári szálláson, ahol a gyimesiek tavasztól ősziig az állatokat tartják. Első furulyáját is ekkor kapta. Általános szokás volt, hogy amint a fiúgyerekek elérték az 5-6 éves kort, megkapták a furulyát, és az esztenára már mind furulyával mentek: „*A furulya mindig nálunk volt. Mikor mentünk fel, az örökké bé volt szúrva a nadrágszáj alá, s úgy mentünk az állatokkal, juhokkal, minden*” – mondta gyermekkoráról. Esténként, fejs után rendszerint nagypapja furulyálására aludt el: „*Az esztenánál mindennapos volt neki a játszás. Ha annyi ideje volt, avval foglalkozott. Fújta mindent: táncnótát, keservest, de leginkább keservest. Magányos volt, a felesége meg volt halva, aztán... avval vedődött.*” Így a munka, az élet szerkesztéséül, mintegy öntudatlanul szívták magukba, hangszeres zenei anyanyelvüként a furulyaszót a gyimesi kislányok még az 50-es, 60-as években is. Nem csoda, hogy sokukból vált jó furulyás – olyan, aki (Karácsony Lázár kifejezéseiével) a nótát „*kivirágozza*”, „*kijátssza a nóta hímjét is*”, „*láb alá játszik*”.

Akiből pedig tehetsége és szorgalma révén valóban kiváló furulyás lett, tudását már nemcsak az esztenák világában, hanem odahaza, a fonóházakban, keresztelőkön, disznótorokon, regrutavacsorákon is megmutathatta, már mint az összegyűlt közösség zenezőszolgáltató muzsikusa. 25-30 éve a fonalat, szövetet még saját maguk állították elő a gyimesiek. Ennek megfelelően a fonók szokása is viszonylag sokáig fennmaradt. Fonóba a legényeken, lányokon kívül jártak a házasok is, gyerekeikkel együtt. A szülők például itt tanították táncolni a kicsiket: apa a lányát, anya a fiát vitte el egy-egy párra. Fizetett zenészt a fonóba nem fogadtak, de mindig akadt a jelenlevők között olyan, aki tudott valamilyen hangszeren. A lemezen játszó zenészek legénykorukban sokat furulyáltak ilyen alkalmakkor, sőt Karácsony Lázár még lakodalmakban is volt felfogadott zenész furulyájával és egy gardonossal. A furulyaszót tehát magában is teljes, kiegészítésre nem szoruló zenének tekintik, de ha az alkalom úgy hozza, nem ritka két-három furulyás együttjátéka sem, gardonkísérettel vagy anélkül. A Tímár testvérek esetében az alkalom már a családi kapcsolat miatt is állandóan adott, ezért az ő kettősüket akár kikristályosodott együttesnek is tekinthetjük.

Tankó Dezső és Tímár János

Karácsony Lázár (Juhász Zoltán felvételei)

A lakodalomban, bálban rendszeresen játszó, pénzért megfogadott gyimesi zenekarok azonban nem furulyásokból, hanem hegedűsből és gardonosból állnak. A hegedűn játszó cigánymuzikusok jelenlétét a gyimesi lakodalomba már Orbán Balázs is említi, de a gyimesiek rendkívül gazdag, fonókból, fosztókból, „beszélgetők-ből”, „serketáncokból”, különféle „kaláka-táncokból” szerveződő közösségi- és táncéletét sohasem elégtették ki pusztán a hivatásos zenészek. A Tímár fivérek édesapja, maga is remek furulyás, muzsikás és gardonos, úgy emlékezett, hogy az ő fiatalkorában még egyáltalán nem volt hegedű Hidegsgén, csak furulya – még lakodalomban is.

Amint a fonó kapcsán már említettük, a pénzben mindig is szűkölködő gyimesiek igen gyakran maguk, ellenszolgáltatás nélkül oldották meg a hangszeres zene szolgáltatását. Ez a régi, zenei önellátásra épülő világ jelenik meg a ma is sokaktól hallható gazdag furulyajátékban, az alkalmilag, családi vagy baráti alapon könnyedén kialakuló együttesekben is. A Tímár fivérek, akik ma is aktív, félhivatásos, de nem cigány zenészek, ilyen minőségükben szintén inkább hegedű-gardon felállásban játszanak, bár az idősebbek időnként kéri még, hogy furulyáljanak is.

Milyen is hát az a világ, amelyben a lemezen hallható zene szól? Hogyan él hangszerével a gyimesi furulyás? Amint láttuk, a hagyományos kultúrájú közösségekben a zene az egész életet átövi, ezért van a furulyásnak is számtalan játékkalkalma, az esztana, a legelő magányától egészen a közös mulatás, a tánc zenezőszolgáltatójának szerepéig. Minderről, a zene szerepéről a gyimesi ember életében minden fejtegetésnél többet elmond Tímár Viktor története, akit emlékezetes furulyázásairól faggattam egyszer.

„*Ősszel mindig összegyűltünk, este az egyik kalibához, a másik este a másik kalibához, fiatalok, öregek, attól függ, hogy kik voltak az esztenánál. S akkor viccelődünk, beszélgettünk, furulyáztunk. Egy este Tímár Imrével ketten voltunk ott, akik furulyáztunk. Egy idősebb bácsi volt még ott, meg egy fiatalabb. Az öreg volt már fogságban, aztán ő elmagyarázta nekünk a fogságot – az volt az érdek, hogy hallgassuk, hogy hogy-mi volt. S akkor azt mondja: Fújjatok egyet! S akkor ketten furulyáztunk, de jó sokat. Többféle nótát fújunk el. S az öreg csak ült, ült ott egy ilyen csutakon, mert az esztenán szék nincsen, s csak ült, nem szólott semmit. S aztán, mikor leraktuk a furulyákat, azt mondja: Na, fiúk! Elgondoltam, hogy fogságban hol voltam, mit jártam, miket hallottam. Ilyen szépen még soha nem hangzott a furulyaszó, olyan szép volt, ahogy furulyáztatok, a lelkemre hatott. Nem tudom kimondani, hogy milyen érzésem van. Úgy elfutott a fogság, elfutott minden az eszemből, s hogy én még megértem, hogy hallottam itthon egy szép furulyaszót, a szülőfalumban. Az öreg ezt mondta nekünk.*”

Juhász Zoltán

ÜNNEP ÉS EMLÉKEZÉS

Erdélyi Prímások VII. Találkozója Csíkszeredában

Örökség jelen időben – ez volt a mottója a 2004. október 22–23-án a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes által hetedik alkalommal megszervezett Erdélyi Prímások Találkozásának. A rendezvény helyszíne ezúttal is a csíkszeredai Művelődési Ház színpada és táncterme volt. Az idei találkozó újra bebizonyította, hogy az erdélyi népzene kiváló prímásokkal, muzikusokkal büszkélkedhet.

A népzene kedvelők körében nagy sikernek örvendő rendezvényen idén újdonságszámba ment, hogy fiatal zenészek is színpadra léptek, bemutatkozott az új generáció. Pénteken, október 22-én nyolc zenekar adott koncertet a színpadon: a fiatal generációt a gyimesi Tücsök zenekar és a csíkszentdomokosi Népi gyerekzenekar képviselte. Kalotaszegről a türei fiatalok, Magyarosi Laci és zenekara, Székéről Pali Marci és zenekara, Udvarhelyszékről Pál Emil és a Keleti Szél Szabadcsapat, Sepsiszentgyörgyről Melkühn Róbert és barátai, Mezőségről Mácsingó Náci és zenekara érkezett. A házigazda Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes zenekara vajdaszentiványi muzsikával lépett a színpadra, a felcsiki muzsikát pedig – amely nagy tetszést aratott – Domokos László és Antal Tibor, a Hargita együttes volt zenészei, valamint a felcsiki Duduj Rozália húzták.

A jó hangulatot csupán az a szomorú tény árnyékolta be, hogy az erdélyi nagy prímásgeneráció egyik utolsó tagja, Fodor Neti Sándor 2004. október 20-án elhunyt.

A kalotaszegi népzene mesterét, éppen pénteken temették. Megható volt a néhai hegedűművésznek szentelt megemlékezés: amikor az égő gyertyákkal körberakott színpadon egy vetítövászon feltűnt a híres prímás és muzsikájába bekapcsolódtak a színpadon álló zenészek. A sikeres rendezvény méltónak bizonyult emlékéhez. A különböző erdélyi tájegységek muzsikájából izelítőt nyújtó színpadi fellépést reggelig tartó táncház követte, a muzsikára táncra perdült kicsi és nagy egyaránt, akinek meg nem jutott hely a táncteremben, a művelődési ház előcsarnokában ropta a táncot. A színpadi produkciók előtt idén is készültek stúdiófelvételek. Az együttes által rögzített hanganyag értéke felbecsülhetetlen, mennyisége pedig megközelíti a 200 órát. Ezek a hanganyagok a jövőnek készülnek, melyeket hozzáférhetővé kell tennünk a szakma és a népzene kedvelő közönség számára egyaránt.

A találkozó második napján nagy közönségsikert aratott a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes és a budapesti

Jánosi együttes közös műsora. Rendhagyó előadásban volt része a népzene kedvelő közönségnek, hiszen a zenészek és a táncosok Bartók Béla zeneszerzői pályáját ezúttal a népzene szemszögéből mutatták be. A Bartók nyomában c. előadáson Bartók művei mellett felcsendültek az azok forrásul szolgáló népi dallamok eredeti előadásmódjában. A műsort követő szombat esti táncbázból sem hiányzott a mulatókedv. Bartók szerint „... a néphagyomány nem töltötte be rendeltetését azzal, hogy a nép zeneéletét ellátta. Köze van még az élethez, mindnyájunk mai életéhez.” Ezt bizonyította az Erdélyi Prímások VII. Találkozója is. A nézőtér valamint a táncterem nagyszámú közönsége igazolta, hogy e rendezvény révén kis városunk a magyar népi kultúra védőjévé vált, ami csakis a javára, dicséretére válhat Csíkszereda lakóinak.

A rendezvény támogatói voltak: a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Communitas Alapítvány és az Illyés Közalapítvány.

Bodi Ildikó

Kultúránk hollandiai terjesztője

EDWIN VAN SCHIE

Néhány éve történt, hogy e-mailben felkérést kaptam Hollandiából egy cikk megírására egy számomra ismeretlen laptól, illetve annak általam nem ismert szerkesztőjétől. A lapot „Most Magyarul!”-nak hívják, szerkesztőjét pedig Edwin van Schienek. A levél olyan tökéletes magyarsággal íródott, hogy először valami kivándorolt magyarra gondoltam, de a név nem éppen magyar hangzású volt. Gondoltam, biztosan felkért valakit a szerkesztő a levél lefordítására. Aztán ahogy elkezdtünk levelezni, kiderült, hogy valódi hollandról van szó, aki beleszerelmesedett a magyar nyelvbe és kultúrába, s ezek népszerűsítésének szentelte életét hazájában. Azóta sem sikerült még személyesen találkozoznunk, de története a mozaikokból egyre jobban összeáll.

Egy angliai utazása során, még középiskolás korában akadt össze egy magyar fiúval, aki biztatta, hogy látogasson el országunkba. Mivel akkor még egy vasfüggöny mögötti egzotikus országnak számítottunk, a kíváncsisága hamarosan elhozta ide. Még azon a nyáron magyar barátja elvitte Erdélybe is, s meglepődött, hogy a térképen lévő, csupa román nyelvű helységekben mindenütt magyarul beszélnek. Kolozsváron, egy vendéglő teraszán kezdett magyar szavakat tanulni, s mindenki dicsérte, hogy milyen jó a kiejtése. Ez olyan önbizalmat adott neki, hogy az amszterdami egyetemen az angol szak végzése közben magyar órákra is kezdett járni. Az első regény, amit magyarul olvasott, az Egri csillagok volt. Mivel a színészet is érdekelt, átíratkozott dráma szakra, s ott a magyar drámairodalommal kezdett foglalkozni. Közben, hogy csiszolja nyelvtudását, fél évig Pesten tanult, kétszer pedig részt vett a Debreceni Nyári Egyetemen. A második alkalommal megismerkedett egy Szlovéniából érkezett lánnyal, s ebből hamarosan házasság lett. A szlovén anyanyelvű Erika a kétnyelvű Lendváról jött, ezért a magyart is jól akarta beszélni. Amszterdamtól 20 km-re, Haarlem városában telepedtek le, s ott született két gyermekük.

Edwin egy magyar iskola alapítására szánta el magát. Hogy diákjainak nyelvtudását fejlessze, először több magyar nyelvkönyvet írt, mert ilyenek nem voltak Hollandiában, majd – először csak sokszorosított formában – szerkesztett a tanulóknak egy újságot, amelyben magyar és holland nyelvű írások egyaránt helyet kaptak, sokszor ugyanaz a szöveg mindkét nyelven. Idővel egyre szebb lett az újság, színes borítót kapott, és az olvasóköre is bővült. Már nem csak diákjainak készítette a *Most Magyarul!*-t (aminek neve arra utal, hogy most tanuljunk,

Hamar Dániel, Éri Péter, Edwin van Schie

Koncert után a Téka együttessel

beszéljünk, olvassunk magyarul), hanem azoknak a hollandoknak is, akik csak érdeklődtek Magyarországról, de nehéz nyelvünket nem akarták megtanulni. Azok a Hollandiában élő magyarok is vásárolják a lapot, akik a holland nyelvet akarják elsajátítani vagy csak informálódni szeretnének a hollandiai magyar kulturális eseményekről, vagy éppen többet tudni irodalmunkról, történelmünkéről, zenénkéről. A lap azóta nem csak Hollandiában, de a belgiumi flamandok között is ismert lett, sőt Magyarországon is egyre többen tudnak róla, bár nálunk boltokban nem kapható, postai úton viszont megrendelhető!

Aki csak egyszer is belelapozott az újságba, érezheti szerkesztője széles körű érdeklődését, a magyar kultúra iránti szeretetét. Egy-egy szám az irodalomtól a numizmatikáig, a kulturális eseményekről szóló tudósításoktól a Kárpát-medence különböző magyarok lakta vidékeinek bemutatásáig, a sporttól a népmesékig rengeteg területet felölel.

Edwin láthatóan nagy hódolója a magyar népzene és néptáncnak. Ahogy a legfrissebb számban beszámol róla, a „Partra, magyar!” (Hongarije aan Zee) címet viselő kulturális évad nyitókoncertje után a következő szavakkal köszöntötte a Muzsikás együttest: „1979 szeptemberében kezdtem magyarul tanulni, és ugyanebben az évben hallottam először magyar népzene: a Muzsikás diemeni előadásán. Időközben magyartanár és a *Most Magyarul!* Hongarije Magazine kiadója lettem. Az idén, 2004-ben ünneplem a magyar nyelvvel való kapcsolatom 25. évfordulóját. Ennek alkalmából, 25 évvel az első Muzsikás koncertem után, az idei Muzsikás koncerten nagy örömmel adom át ezt a felvételt, amelyet negyed évszázada őrzök hangkazettán.”

A Muzsikás együttest a Tékával együtt adta a nagyszerű koncert a magyar kulturális évad megnyitójaként október 3-án. Ugyanebben a számban olvashatunk Zerkula Jánosról, a Magyarpalatkai Zenekarról és a Szigony együttesről, s már tudható, hogy a kéthavonta megjelenő lap következő, decemberi számában megemlékezések lesznek a nemrégiben elhunyt híres kalotaszegi prímásról, Fodor Sándor Netiről. Ugyanebben a kiadásban olvashatunk majd Közép-Szlovákia középkori bányavárosainak műemlékeiről is. Az azt követő számban készül megemlékezni a bukovinai székelyekről, kivándorlásuk 60. évfordulójának alkalmából, továbbá a zboraljai magyarokról – hogy csak néhány példával illusztráljuk, mennyi mindenre kiterjed figyelme a Kárpát-medence magyarságát illetően.

A www.hongaars.hu weboldalon a *Most Magyarul!* immár az interneten is elérhető.

Abkarovits Endre

Dudafej, dudabőr

A magyar duda és a hangszer európai fejlődése

A magyar népi hangszeres gyakorlatban használt dudatípus jellemzője a faragott állat-, ritkábban menyecske-, vagy legényfej. Az állatalakos dudafejek – a Székelyföld kivételével – az egész magyar nyelvterületen megtalálhatók, s csak ritka, kivételes esetben fordul elő helyettük egyszerű, esztergályozott hengerfej. Kimondhatjuk tehát, hogy a magyar dudák organológiai jellegzetessége a faragott dudafej.

Ha széttekintünk a szomszédok felé, a Kárpát-medencén túlra, kiderül, hogy a körülöttünk élő szláv népek tőlünk északra állatfejes dudákat használnak, délre viszont nem. A cseh és lengyel dudafejek rendsze-

tika. *A dallam- és bordósípot tartó dudafejek téglalap formára vannak faragva.)*

A fejlődés iránya eszerint az állatfejes dudáktól vezetett a fej nélküliek felé, ami megengedi azt a feltevést – amelyet egyébként más is alátámaszt –, hogy a nyugat-európai kultúrák a bőrdudát keletről kapták, és állatfejes formában ismerték meg.

A hangszeres részeit az emberi test mintájára szokták elnevezni; van kar, váll, test, sőt lélek is. Ezért érthető, ha a hangszer fejét emberi, vagy állati fejformára faragják. Lényeges azonban, hogy a díszítés ne legyen öncélú, és semmiképpen ne jelentsen akadályt a hangszer működésében. Ilyen esetben ugyanis meg kell szüntetni.

A faragott dudafejek megléte vagy hiánya nem pusztán ornamentikai probléma. A dudafej használatát elsősorban a tömlő típusa indokolhatja. Európa népeinél többféle tömlőtípussal találkozhatunk.

A legelső bőrduda a hólyagtömlős kettőssíp volt. Ilyeneket használnak még napjainkban is a Középső Volga-vidék népei. Itt a sípszár közvetlenül csatlakozik a hólyagba, így itt nincs szükség dudafejre.

Állatbőr tömlőt használnak a Kaukázus–Kis-Ázsia térség népei. A török *tulum*, és a grúz *guda* egyaránt jelenthet tömlőt és dudát is. *(A török tulum és a magyar tömlő szavak rokonságához nem fér kétség. A magyar*

eredetű szóban a töm ige az eszköz funkciójára utal, ti. a tömlőt teletömik vízzel, vagy levegővel. A tulum a tömlő alakváltozata: tömlő – tölöm – tulum. A guda gidát is jelent. Vízestömlőnek a kecskegida bőre alkalmas. Kifejlett állat bőréből túl nagy tömlő készülne, teletöltve meg sem lehetne mozdítani. A guda alakból jöhettek létre a balkáni-mediterrán gita, gaita, gajda, gajde alakok, és a magyar duda név is.) A sípszár az egyik mellső láb-részbe kötözik, a szemben lévőbe pedig a befúvócsövet. A fúvás itt, a hólyagdudához hasonlóan, közvetlenül a sípok felé irányul. Dudafejre itt sincs szükség.

Az adriai tengerpart népeinél – talán arab-islám hatásra – érdekes tömlőhasználattal találkozunk. A kettőssíp a bőr nyaki részébe van kötve. Ehhez esztergált dudafejet vagy a síp két szárát tartó fakorongot használnak. A mellső láb-részek le vannak zárva, így a fúvókát a mellkasi rész közepébe vágott nyílásba kötözik. A befújt levegő ezen a dudán is közvetlenül a sípok felé irányul. *(Az archaikus dudák jellegzetessége, hogy a tömlőbe befújt levegő egyenesen a sípok felé irányul – ezt mutatja az első ábra is. Ez az ősi hagyomány a szájból fújtt ősi kettőssípkra utal vissza.)*

Délkelet- és Közép-Európában a dudákat jobbra az állatról egyben lenyúzott tömlőkkel szerelik fel. Itt a sípszár egy fejen keresztül a bőr nyaki részébe van kötözve. Ez az átalakulás a Balkán térségben történetelt, ahol a kettőssípok (dudák) zenéjére hagyományosan a bordunkíséret volt jellemző. *(A bolgár-macedón dudatípus tulajdonképpen bordunkíséretes kettőssíp, az egyiptomi arghul rokona. A különbség abban áll, hogy az egyik tömlőbe van szerelve, míg a másikat szájból fújják.)* Mivel a bordósíp nem vesz részt a dallamjátékban, a két sípot

Dudás a XIV. századból (Francis Collinson: *The Bagpipe*. London, 1975, 79. o.)

rint kecskefejet mintáznak, ezért a kívül szőrös tömlővel felszerelt dudákat gyakran kecskének, illetve baknak is nevezik (*Böhmischer Bock, kozioł biały* stb.). A déli területek szláv népeinél viszont a faragott állatfejes duda ismeretlen.

Állatfejes dudákat Európa nyugati részén is találunk a XIV. századtól egyre nagyobb számban megjelenő ábrázolások között. Az idő előrehaladtával azonban ezek száma egyre kevesebb, sőt az újkortól már egyáltalán nem tudunk állatfejes dudákat adatolni. A XIX. századra a nyugat-európai dudatípusok végleg kialakultak, jellemzőjük a faragott állatfej hiánya. *(A flamand vidékeken használt dudák fejein néha megjelenik valamiféle állatarc-ábrázolás – pl. tigris –, ám ez csupán funkció nélküli ornamen-*

Török tulum díszes textilborítással (fotó: Kozák József)

Palóc dudafej gombos szarvakkal, fülbealóval és a homlokon napkoronával. (Kütvölgyi Mihály: Fénybojtár. Budapest, 2000, 106. o.)

nem kellett egymás mellett tartani, sőt jóval egyszerűbbé vált a két sípot külön-külön elkészíteni, akár kézi faragással, akár esztergálással. Itt a bőr nyaki részébe került a sípszár, az egyik mellő lábrészbe a bordó, a másikba pedig a fúvóka. *(Az átalakulás nem ment könnyen. Először a sípszárat tartották meg eredeti helyén, s a bordó került a nyaki részbe – ilyen „ösdudákat” Romániában találhatunk. Később a sípszár, mint a két síp közül a rangosabb, a „fő” helyre került.)* Az így felszerelt tömlőn a bőr valamennyi természetes nyílását felhasználták. Ez esetben már nem lehetett a befújt levegőt közvetlenül a sípok felé áramoltatni, hiszen a sípok szétkerültek a tömlő különböző részeire. Ez az átalakulás egy sok ezer éves hagyománynak vetett véget.

Újabb változást hozott, hogy a nyaki részbe egy dudafejen keresztül illesztették a sípszárat. Ha ez a dudafej csak egy egyszerű facső, akkor játék közben a merőlegesre fordított sípszár megtöri a bőrt. Belül szőrös tömlő esetén a levegő útja így el is záródhat. Ennek elkerülésére kétféle dudafej kialakítása jött szokásba:

- Az egyszerűbb dudafej szarutölcsérből készült. A szaru hegyes végét úgy vágták le, hogy a maradék tömör részbe a sípszár felső végének megfelelő méretű lyukat fúrtak. Az öblösebb felsőrészt pedig a tömlőbe kötötték. A szarutölcsér természetes görbülete gondoskodott arról, hogy a sípszár kézre álljon, és a bőr ne törjön meg (Balkán).
- A másik a faragott dudafej, melyben derékszögű furat van. A tömlőből egyenesen kifutó levegő a fejben megtörik, és a sípszár

felé irányul. Ezek a fafejek szinte megkínávják a megelevenítést, az állatalakos megjelölést (Kárpát-medence).

Állatbőr tömlőket víz vagy egyéb folyadék tárolására évezredek óta használ az emberiség. Ez a bőrdudák kialakulását jóval megelőzi, így érthető, hogy a dudához használt tömlőkhöz mindig az adott térségben használatos vizes- vagy borostömlő adta a mintát.

A kelet-európai sztyepei népek nagylattartók voltak, így náluk a ló vagy a szarvasmarha hólyagja volt alkalmas tömlőnek. Ezek a nagyméretű hólyagtömlők vezettek a bőrdudák kialakulásához. *(A ló vagy tehén hólyagja olyan nagy, hogy az alsó végébe kötött sípszárat csak nehézkesen éri el a zenész. Hogy ezen segítsenek, a sípszárat följebb, a tömlő közepébe vagy felső harmadába vágott nyílásba szerelték. Így amellet, hogy könnyebben elérhették a sípszárat, rájöttek arra is, hogy a hólyagot a két tenyér között szorítva biztosíthatják a folyamatos hangzást. Ez a felfedezés a cirkulációs fúvástechnikát fölöslegessé tette. Így alakult ki a dudaszzerű tömlőhasználat.)*

A kisállattartó népek a kecszegida egyben lenyúzott bőrből készítik tömlőiket.

Európa nyugati felén a középkorban már áttértek a szabott-varrott tömlőkre. Nyilván azért, hogy a szabványméretű tömlők hasz-

Kecskefejes dudu szabott tömlővel (Collinson id. m. 12. o.)

nálatával a borkereskedelmet jobban szabályozhassák. Ebben a világba érkezett Közép-Európa felől az állatfejes bőrduda.

Természetesen itt hamarosan megpróbálták a saját hagyományú, varrott tömlőket használni a természetes állatbőr helyett, ami persze nem ment simán. A varrott tömlők kiömlőnyílása nagyjából merőleges a tömlő hosszanti síkjára. Ha ebbe egy faragott

Kiegyenesített dudafej koronás emberarc ábrázolással (XV. század) (Collinson id. m. 11. o.)

dudafejet teszünk, akkor az újabb, derékszögű elhajlással a sípszár már szinte visszafordul a tömlő felé. Ezt jól megfigyelhetjük egy XV. századi ábrázoláson. Ez természetesen nehézkessé tette a játékot, látható a képen, hogy ügyetlenkedik a zenész.

A megoldást az jelenthette, hogy a szabott tömlők fején megszüntették a derékszögű törést, és gyakorlatilag egyenes tokmányfejet alakítottak ki. Egy ideig megpróbálták ezt az egyenes fejet is animálni, de ez az ornamentika nem hordozott valós funkciót, így hamarosan leszoktak róla. *(Ha a skót dudán kecskefejes volna, a dudást így hívnák: MacMek...)*

A középkorban a bőrduda – mint újdonság – robbanásszerűen elterjedt egész Európában. A legkorábbi ábrázolások a különböző típusok sokaságáról adnak bizonyosságot. Idővel a formák egyszerűsödtek és kialakultak a különböző térségekre vagy etnikumokra jellemző típusok, mint például a skót dudu, a németalföldi vagy a szicíliai dudák.

Az évezredek múltja faragott állatfejes dudák az európai körutazást követően visszahúzódtak a Kárpát-medence és Közép-Európa térségébe. Itt maradtak fenn napjainkig, ahol a réges-régen kialakított kecskedudákat a hagyománytisztelő pásztorok és más dudások az eredeti formájukban megőrizték.

Kozák József

A „8-as öltözőtől” a katedráig

Húsz éves a Boglya Népzenei Együttes

Idén, 2004-ben ünnepelte meg huszadik születésnapját a Szombathelyen működő Boglya együttes. A szép jubileumot szülinapi koncerttel, s egy „20 év a magyar táncházban – Míg a pendely lánggal ég” című új CD-vel tették emlékeztetéssé maguk és közönségük számára. Földesi Jánossal, a zenekar bögösével beszélgettem a Boglya múltjáról, jelenéről és jövőjéről...

– Mikor és hogyan kezdődött a Boglya élete?

– 1983-ban került a szombathelyi tanárképző főiskolára Baa Rózsa, aki korábban a nagykanizsai Bojtár együttes primása volt. A szerencsés véletlennek köszönhetően az ő csoportjában volt még két személy, akik foglalkoztak már népzenevel: Horváth Károly és Keszei Tivadar. Ők hárman nagyon jó barátok lettek, és gyakran muzsikáltak közösen. Meghallván a zenéjüket, hamarosan csatlakozott hozzájuk Temes Zsolt is.

Akkoriban Antal László népművelő szerda esténként táncházakat szervezett, melyre e négy fiatal főiskolást kérte fel muzsikusnak. Engem Temes Zsolt barátom hívott el egy ilyen táncházba. Itt ismerkedtem meg Rózsákkal, s talán itt kezdődött vonzalmam a magyar népzene iránt. 1984-ben nem volt bögöse a zenekarnak, ekkor álltam be közéjük.

1984 tavaszán, a Diáknapokon léptünk fel a Hídavatón. Kétszáz hallgató ropta a táncot Guszti bácsi borozója előtt. Az itt zenélő fiatalok – Baa Rózsa (hegedű), Keszei Tivadar (kontra, duda, klarinét), Horváth Károly (tekerőlant), Temes Zsolt (hegedű), Földesi János (bögő) – alakították meg Boglya néven az új zenekart. Majd ősszel csatlakozott még hozzánk Horváth Attila (kontra) is.

Az együttes tagjainak célja volt a magyar népzene hagyományhű elsajátítása és eljuttatása a közönséghez, mely a mai napig nem változott. Ez az, amihez mindig is következetesen ragaszkodtunk, semmilyen más műfajú zenét nem voltunk hajlandók játszani. Az autentikus népzene kimeríthetetlen forrás, melyből évezredek óta, s még évezredekig meríthetnek a zenészek. Szerencsésnek mondhatjuk magunkat, mert sohasem kellett „kenyérmuzsikát” játszaniunk, hiszen minden tagnak sikerült állást találni, ami mellett tudott zenélni. Sorsunk – véletlenül vagy tudatosan – megegyezett a falusi parasztbandák sorsával. Ezért is maradhattunk húsz évig hitelesek.

– Egy kicsit térjünk még vissza a főiskolás évekhez. Megalakulása után hogyan telt a Boglya első pár éve?

– Főiskolás éveink alatt – minden szabadidőnket a zenére fordítottuk. Hétköznaponként napi 5-6 órát töltöttünk együtt, nem túlzás azt mondani: valóban „egy ágyon, egy kenyéren.” A Megyei Művelődési Központ (MMIK) „8-as öltöző”-je népzenei központtá alakult. Táncos barátaink is jól tudták, hogy ha egy kis muzsikára vágnak, ott mindig megtalálnak bennünket. Rengeteget gyakoroltunk. Órákra pedig – épp emiatt – szinte alig jártunk. Volt olyan tanárunk, aki így kezdte az órát: „A Boglya itt van?”, s ha nem emelkedett fel azonnal az a hat ember, akkor már írta a hiányzást. De ha véletlen jelen voltunk, akkor nem foglalkozott a névsorral.

– Hogyan törekedtetek a hagyományhű hangzásra? Jártatok-e gyűjténi?

– Ekkor még nem. Önképzéssel, szakmai táborokban – Jászberényben –, „C” kategóriás tanfolyamokon sajátítottuk el a muzsikát. A sok munka eredménye 2 év után kezdett mutatkozni. 1986-

ban kaptunk először meghívást a Táncháztalálkozóra. Akkor még komoly szakmai zsűri döntötte el felvételek alapján, kik vehetnek részt ezen az országos rendezvényen. Fél órát játszhattunk az akkori „nagyok” között, óriási öröm volt ez számunkra.

Ekkoriban figyelt fel ránk Horváth János „Gedi”, az MMIK-ban működő Ungaresca Táncegyüttes vezetője, s egyre többször meghívott bennünket közreműködőként a műsorába. A folklórszámok zenei kíséretét ránk bízta, a többi számot pedig kitűnő cigányzenészek kísérték. Később együtt játszottunk velük, majd egyre több munkát átvállaltunk. Végül egy-két éven belül állandó kísérőzenekar lettünk.

Ebben az időszakban – 1984 és 1987 között – kísértük még a soproni Ürmös Táncegyüttest, amelyet Varga János vezetett, aki egyben táncházaink házigazdája is volt, valamint – a Kanizsa Táncegyüttes szétszakadása után – a nagykanizsai MÁV Dél-Zala Táncegyüttest, amely néhai Papp László vezetésével működött. Ezen idő alatt rengeteg külföldi utunk is volt, Európa szinte valamennyi országába eljutottunk.

A Magyarok Világszövetsége kérésére a zenekar megkezdte franciaországi fellépéssorozatait. Strasbourg volt az első állomásunk, a programban koncert és tánckíséret szerepelt, majd táncház egy jazz klubban. Felejthetetlen élmények! Életre szóló barátságok kötődtek. A magyar táncokat tanuló francia táncegyüttesek kézről kézre adtak bennünket, így jutottunk el a Jura hegységbe és lettünk a „Le Louviers” Táncegyüttes kísérőzenekara. Kapcsolatunk a mai napig tart.

1987. augusztus 20-án primásunk, Baa Rózsa eredményes kulturális munkájáért miniszteri dicséretet kapott. (A vele járó pénzjutalmat a zenekar tagjaival közösen költötte el.)

– *Úgy tudom, 1987 fordulópontot jelentett a zenekar életében.*

– Igen. Hmmm... Bárcsak sohasem értek volna véget a főiskolás évek! De bizony, csodával határos módon, ennyi zenélés mellett mindegyikünk megszerezte a tanári diplomát. A tagok állást kaptak, s ez gyakorlatilag az „ős Boglya” szétszóródását jelentette. Keszei Tivadar Keszthelyre került, jelenleg magán népzeneiskolát vezet. Horváth Károly, a Népművészet Ifjú Mestere Zalaegerszegen zeneiskola igazgató, Temes Zsolt a bécsi Operaház magánénekesé lett. 1988 őszén Horváth Attila is eltávozott, megalakította saját zenekarát. Helyére Németh Gyula érkezett, vele kezdődött el újra a munka, s egy új fejezet a zenekar történetében.

Az újjá alakult zenekar tagjai: Földesi Jánosné Baa Rózsa (hegedű), Németh Gyula (kontra), Földesi János (bögő), Burka János (cimbalom).

Folytatódta tovább a táncházak, a koncertek, a tánckíséret, az utazások. 1988 telén az első országos népzenei versenyünkön, melyet Lajtha László tiszteletére rendeztek, elnyertük Lajtháné különdíját, valamint a Magyar Rádió felkérését a Talpalávaló c. műsorában való közreműködésre. A következő év tavaszán fel is vették ezt a fél órás műsort.

1990-ben a Magyar Televízió élőben közvetített népzenei versenyén a középdöntőig jutottunk. Két hivatásos zenekar előzött meg minket, bejutva ezzel a döntőbe: a Méta és a Hegedős.

Ebben az évben csatlakoztak a zenekarhoz Dukai Éva hegedűs, valamint Leiner Csilla és Preczer Katalin, énekesek. E felállásban 1991-ben, a Bonyhádon megrendezett Országos Népzenei Versenyen második díjat nyertünk. Dévai János, aki a zsűri tagja volt, a verseny után 1992 tavaszára meghívott bennünket a Magyar Rádióba. Ígérését megtartotta, s egy teljes délutánra rendelkezésünkre bocsátotta a 22-es Stúdiót. A felvett anyagból közel egy órát archivált a rádió.

Az év legfontosabb eseménye februárban zajlott, amikor meghívást kaptunk Székre, hogy muzsikáljuk ki az „emberes bált”. Ez a házasság embere bálját jelenti. Életünk egyik legnagyobb sikerének érezzük ezt a bált. A szombathelyi televízió Sibinger Jánosnak köszönhetően filmet is készített róla. A háromnapos muzsikálásért Posta Mártonék étellel, itallal fizettek, pénzt nem fogadtunk el. Leírhatatlan érzés volt a táncházmozgalom bölcsőjében játszani. A sarokban, fenn a zenészpardon... Örök élmény! Felér egy vészszöddel a három zenész közt.

1992-ben egy másik fontos dolog is történt velünk, ami hatással volt a későbbi munkánkra is. Ebben az évben találkoztunk Kallós Zoltánnal egy velemi táncbörben, aki meghívott bennünket Szamosújvárra, ahol a magyarszováti banda muzsikálta a lakodalmat. Ezzel kezdődött Erdély-járásunk, gyűjtéseink sorozata.

A külföldön keresett pénzünkéből mindig félretettünk annyit, hogy fedezze gyűjtéseink költségeinek egy részét. Igyekeztünk minden, még élő nagy prímást és bandáját felkeresni, személyesen tanulni tőlük. Támogatókat kerestünk, hogy meg tudjuk őket mutatni azoknak is, akik addig csak tőlünk hallhattak élőben ilyen zenét. A magyarszováti lakodalom élményeivel tele azonnal nekiálltunk a mintegy hat órányi gyűjtött anyag válogatásának, megtanulásának. Ez olyan jól sikerült, hogy felkerültünk vele az 1993-as Táncház-lemezre. A gyűjtés azért volt nagyon fontos, mert rájöttünk arra, hogy a kézből tanult anyag más, mint a felvételről elsajátított. Meg kell nézni, látni, érezni kell, hogyan csinálja, milyen erővel, hangsúllyal, s így tovább. Itt tértünk rá arra az útra, amely minden magunkfajta zenésznek járható. A további gyűjtéseinket videóra vettük, így könnyebb volt a visszaemlékezés. A következő falvakból, tájegységekről vannak saját gyűjtéseink: Szék, Magyarszovát, Magyarpalatka, Kalotaszeg, Szászcsávás, Magyarbecse, Magyarborzás, Mezőkölpény, Szany, Sorokpolány, Ondód, Nagykunság, Zala, Órvidék.

Megnyílt a Néptáncosok kellékboltja

Cím:

Budapest, XIII. kerület, Radnóti Miklós utca 27.

Szeretettel várunk minden néptáncost, táncbörzást,
táncpedagógust, oktatót.

Karaktercipő, bakancs, szegedi papucs, kalap, fejkendő,
szalag, ruhazsák, harisnya, csat, kozmetikum, szakkönyv,
CD, gyöngy, táncpalack, keszkenő
és egyéb kiegészítők nagy választékban.

Folyamatosan bővülő kínálat. Postai szállítás.

Információ: 06-1/350-1216, 06-70/5925955
e-mail: fsharika@axelero.hu

1993 húsvétján egyórás élő műsort közvetített a Magyar Rádió Szombathelyről. A műsorban először Rónafalvi Zsuzsanna énekelt, aki Leiner Csillát váltotta a zenekarban. A főiskolát befejezve Dukai Éva hazakerült Kapuvárra – máig is van zenekara –, helyére Rimóczi Péter hegedűs érkezett, aki a tánckíséretet alkalmas helyettesítette a gyesen lévő Rózsát. Preczer Katát Bognár Szilvia énekes váltotta.

Még ebben az évben, december 10-én megkaptuk a Kiváló Művészeti Együttes címet, amihez 150 körüli fellépést számoltak össze egy évben.

1994-ben sikerült megrendezni a tíz éves Jubileumi koncertet az MMIK-ban, telt ház előtt. E koncert anyagából készítettük el a Szombathelyi Városi Televízió támogatásával 1995-ben „Túl a vízen” címmel első kazettánkat, melyről az „Elmegyek, elmegyek...” című dalunk az Új Élő Népzene 2. albumán is hallható.

1994. augusztus 20-án átvehettük a Népművészet Ifjú Mestere címet. Aznap este a koncert után egy rögtönzött, ámde annál emlékezetesebb táncbörzást tartottunk a kézművesek utcájában.

1995 őszén felkért bennünket a Gencsapáti Hagyományörző Táncegyüttes, hogy legyünk az állandó kísérezzenekara. Az Ungaresca mellett velük is együtt dolgozunk a mai napig. 1996-ban Bonyhádon, az Országos Népzenei Versenyen második helyezést értünk el.

– *Egyet már említettél, milyen egyéb összeállítások hallható még valamely Új Élő Népzene CD-n?*

– Új Élő Népzene 1.: Maros-Küküllő menti csárdás és szökő, Szászcsávás, 2.: Elmegyek, elmegyek, Mezőmadaras, 3.: Muzsikaszó hallatszok, Szék. S a Táncbörzástalálkozó-lemezekre is feljuttottunk: '97: Vasi ugrósok; '98: Erdélyország az én hazám, Méra; '99: Bög a bárány, Magyarbecse.

– *Mikor jutott eszetekbe, hogy a népzene ne csak műveljétek, bemutassátok a közönségnek, hanem tanítsátok is?*

– Erre valójában nem is mi gondoltunk először, hanem a körülöttünk megjelenő tanítványok, akik kezdetben táncos, zenész barátaink gyerekei voltak. Először 1994-ben szerveztük meg a Boglya tábort, ahol népzenevel, néptáncsal, népdalokkal, kézművességgel foglalkozhattak az érdeklődők. Itt alakult meg a tanítványainkból álló Baraboly Együttes. A tábor után ősszel megkerestek bennünket, hogy folytassuk. Először a saját lakásunkon, majd később az MMIK termeiben folyt az oktatás. Az első tanítványok tulajdonképpen nekünk is jó „pedagógiai kísérletek” voltak, akikkel kikísérletezhettük, hogy miként is lehet a magyar hangszeres népzene átadni a fiataloknak. Meglehető zorgalommal, nagy kedvvel jöttek hozzánk tanulni. Közöszen zenéltünk, zenekarokba állítottuk

őket. Valódi közösség jött létre, amelyért mindenki szorgalmasan készült, gyakorolt. Ez a varázs, a népzene, az együtt zenélés varázsa lett az összetartó erő. Mára azt hiszem, elmondhatom, hogy egy kis „Boglya család” alakult ki. Lelkes, örömmel muzsikáló tagokkal. Ahol az idősebbek éppoly szívesen játszanak kalotaszegi legényest, mint az apróbb növendékekkel közösen néhány egyszerűbb ugrós dallamot. Így a kisebbek az idősebbektől is tanulnak.

– 1994 óta rendszeresen működik a táborotok?

– Igen. Idén szerencsére már a tizedik alkalommal tudtuk megszervezni. Ezekben a táborokban a népzene mellett este tánctanítás is folyik, valamint anyagi lehetőségeink szerint, a pályázatoktól függően, adatközlő zenészeket és neves előadókat hívunk vendégül. Mintegy 30 fő az a létszám, amellyel jól lehet dolgozni, ezért csak a környező három megyében – Vas, Zala, Győr-Moson-Sopron – hirdetjük meg. De természetesen minden jelentkezőt szeretettel fogadunk. Akik voltak már Boglya táborban, maguk adják tovább a hírt, így a létszám folyamatosan növekszik.

– A népzeneoktatást mikor és hogyan sikerült intézményesíteni?

– 1996-ban a Szombathelyi Bartók Béla Zeneiskola igazgatónöje, Csorba Rózsa lehetővé tette a hivatalos népzeneoktatás beindítását tanfolyam jelleggel. 1997-ben pedig megalapítottuk a népzene tanszakot. Hegedű, brácsa, bőgő, cimbalom, citera, népi ének, ütőgardon, dob, furulya tanulására van lehetőség. Jelenleg 31 növendékkel működik.

– A „Vas megyében születtem” című koncerteket mikor indítottátok?

– 1999-ben a 15 éves jubileumi koncertünket CD-re rögzítettük. Innen jött az ötlet, és ettől az évtől kezdve indultak a „Vas megyében születtem” című koncertek. Az volt a lényege, hogy a megye legsikeresebb népzenei együttesei évente bemutatkozási lehetőséget kapjanak, s az MMIK-ban, rendeztünk egy nagy koncertet, amit CD-re rögzítettünk. Népdalkörök, citerazenekarok, nemzetiségiek, tánc házi zenekarok játszottak rajta. Ez ösztönözte a csoportokat arra, hogy minden évben új műsorszámokat készítsenek. Emellett minden csoport megkapta ajándékba a felvételt, hallhatta magát kitűnő minőségben. Műkedvelő együtteseknek sokat számított ez a lehetőség, hiszen saját erőből talán nem is tudtak vol-

na ilyen minőségű felvételt készíteni. 2000 és 2002 között megtörténtek a felvételek, ám támogatás hiányában utána ez már elmaradt. Az oka egyrészt az, hogy megszűnt az a népművelői állás az MMIK-ban, amely a népzenei mozgalommal is foglalkozott, másrészt pedig az a bizonyos „pénzhiány”, amivel ma Magyarországon a magyar népzene szférája küszködik. Pedig nagyon jó műsorszámokkal teli CD-k voltak ezek.

– A Boglya távoli múltjáról már sokat megtudhattunk. S mi a helyzet a jelenlét?

– A Boglyán belül 1999-ben történt az utolsó személycsere, amikor énekesünk Sebők Lívია lett. Azóta ugyanabban a felállásban játszik a zenekar: Földesi Jánosné Baa Rózsa (hegedű), Németh Gyula (kontra), Vajda András (cimbalom), Sebők Lívია (ének), Földesi János (bőgő).

Nemrégiben fejeztünk be egy 25 koncertből álló sorozatot. Célkitűzésünk az volt, hogy jusson el a népzene a falusi iskolákba is. Sajnos az ének-zene oktatás tudatos leépítése ugyanis azt eredményezte, hogy a gyerekek néhol még a hegedűt is alig ismerik fel. Korunknak köszönhetően élő zenével szinte nem is találkozunk. Hangszeres népzenevel meg pláne nem! Szóval, a NKÖM pályázatát felhasználva, 25 népzenei koncertet tartottunk, néptánc-illusztrációkkal, Vas megye kis falvainak művelődési házaiban. Mindenhol nagy örömmel és érdeklődéssel fogadtak bennünket.

Évek óta jó kapcsolatban vagyunk a Burgenlandi Magyarok Népfőiskolájával. A felsőöri, alsóöri, őriszigeti fiatalok a rendszer-változás után jelentősen nyitottak Magyarország felé. Gyökereiket keresve, a néptánc, népzene majd a tánc ház is részévé vált össze-
veteleiknek. Újjáalakultak a táncegyüttesek, a Kétnyelvű Gimnáziumban Őri Banda néven citeraegyüttes alakult. Tanfolyamokat, koncerteket, tánc házakat tartottunk és tartunk ma is. Felkértek bennünket egy lemez elkészítésére, melyen az ausztriai magyar falvak népzeneje szerepelne. Így készült el 2003-ban a „Pinkán innen, zsuppos házban” című CD-nk. Vikár Béla, Kertész Gyula, Barsi Ernő gyűjtései alapján, vasi stílusban készítettük el a lemezt. A cél az volt, hogy használni tudják akár tánc-, akár ének tanítása közben, az óvodától a tánc csoportokig. Most, a megjelenés után egy évvel elmondhatjuk, hogy ez működik. Sorra készülnek a koreográfiák a lemez alapján, tartjuk a lemezbemutató koncerteket. Ráadásul Bécsben is felfigyeltek e régióra. Alapos kutatás indult a nyáron. Néprajzosok burgenlandi magyar népzene után kutatnak. Például a Kertész Gyula gyűjtésében szereplő adatközlők közül még ma is élnek Őriszigeten.

– Pár szóban hallhatnánk még a jövőbeli terveitekről?

– 2003-ban „Tánc ház muzsikuspórtreál” címmel tánc ház-sorozat indítottunk el a Művészetek Háza támogatásával. Halmos Béla és Szomjas György filmjeinek vetítésével indul minden tánc ház, megismerkedhetünk egy kiszemelt tájegység adatközlő muzsikásával, majd ugyanabból az anyagból tánc tanítást tartunk, a végén pedig szabad tánc következik. Rendszeres vendégünk Halmos Béla is, akinek e filmeket köszönhetjük. E tánc házak a mai napig működnek, s jövőbeli terveink közt mindenképpen szerepel ezek folytatása. A tánc házainkról a www.boglyaegyuttes.hu oldalon tájékozódhatnak az érdeklődők.

Emellett tanítványainkkal készülünk a 2005-ös, Gödöllőn rendezendő Népzeneiskolák Országos Versenyére. A tanítást pedig folytatjuk, amíg csak igény lesz rá...

Molnár Nándor

Hanganyagok digitalizálása II.

ESZKÖZÖK

A hangdigitalizáláshoz először is szükség van a lehető legjobb minőségű analóg bemenőjelre. Bizonyos fajta zajokat később – bizonyos kompromisszumok árán – kiszűrhetünk, de ami már a kiindulási jelben sincs benne, azt később sem fogjuk tudni előhozni belőle. Nézzük meg a leggyakoribb analóg jelforrásokat!

Magnetofon

A magnetofon – amint neve is mutatja – mágneses elven működő analóg hangrögzítő eszköz. A levegő pillanatnyi nyomásával ez esetben a szalag pillanatnyi (tehát az éppen a fej előtt lévő részének) mágnesezettsége lesz analóg.

Ez persze nem ilyen egyszerű a gyakorlatban. Például a magas hangokat főleg kis sebességgel nehéz szalagra rögzíteni, mivel egymáshoz nagyon közel eső szalagrészeknek kell eltérő mágnesezettségűnek lennie. Ez idővel ki is egyenlítődik, ezért a régi szalagokon először a magas hangok tűnnek el (tompulnak). Ennek kivédésére felvételkor a magas hangokat felerősítik, lejátszáskor pedig ugyanilyen mértékben lehalkítják. Ez pontosan szabványosított értékek szerint történik, az értékek azonban eltérnek, szalagtípus (vasoxid, króm-dioxid, metál), illetve szalagsebesség szerint.

A magnó esetében nem az orsó fordulatszáma állandó, hanem a szalag sebessége. (Ebből következően az orsó fordulatszáma a fel- illetve letekeredő szalaggal arányosan változik.) Valójában a rendszer lelke a *hangtengely*, ami egy rendkívül precízen megmunkált, állandó fordulatszámú forgó tengely. (Bármilyen kicsi görbület, excentritás nyávigaszt okoz.) Ehhez szorítja a szalagot egy szintén precíziós kivitelű gumigörgő. Az orsók feladata, hogy egyenes szalagfeszítést biztosítsanak, tehát a szalag mindenhol feszes legyen, szépen csévélődjön le és fel, nehogy bárhol is hurkot alkosson, kellőképpen rásimuljon a fejre, de azért ne nyúljon meg. Ez nehéz feladat, mivel az orsók mérete, és a rajtuk levő szalag megnyírási sebessége különböző, és ráadásul folyton változik.

Legjobban akkor oldható meg, ha három motort alkalmazunk. Ez a *hárommotoros* rendszer. (Egy a tengelyt hajtja közvetlenül, átétel nélkül, kettő pedig a két orsót.) Ekkor mindenféle trükkös elektronikával megoldható, hogy a tengely fordulata is állandó legyen (különben a szalag nyávigogna), a két orsó nyomatékát pedig lehet egymástól függetlenül úgy szabályozni, hogy a feszítőerő mindig állandó maradjon. Csévéléskor az orsómotorok dolgoznak, de a tengely továbbra is forog, mintha mi sem történt volna. (Ezzel kiküszöbölhető a leállítás és a felgyorsítás idővesztése.)

Szerényebb kivitel a *kétmotoros*. Egyik továbbra is a tengelyt hajtja, mindenféle kvarcvezérelt fordulatszám-szabályzással. A másik motor csévé, a két orsót szíjak és görgők segítségével hajtja meg. (Ezek idővel elkopnak, megnyúlnak, stb.) A szalagfeszítést rugók, ellensúlyok, és egyéb szörnyűségek állítják be. Ezt a megoldást alkalmazzák a jobb kazettás deckeken. Ne tévesszen meg senkit, ha prospektusban hárommotorosként hirdetik: a harmadik motor általában a kazettaajtót nyitja-csukja. (Természetesen létezik kazettásból is valódi hárommotoros, de elég ritka és főleg drága.)

Az *egymotorosnál* értelemszerűen mindent egy motor old meg, vagy talán inkább semmit sem old meg rendesen.

Az orsós magnók szinte kivétel nélkül három fejeseek. Ez azt jelenti, hogy három különálló fej van bennük: *törlő*, *felvevő* és *lejátszó*. Ez a rendszer lehetővé teszi, hogy felvétel közben a már felvett anyagot hallgassuk vissza (némi késéssel természetesen). A kétféles felépítés a kazettás magnóknál terjedt el, a helyszűke és további

költségsökkentés miatt. Itt csak két fej van: törlő-, és kombinált fej. Utóbbi felvenni és lejátszani is tud (mindkettőt némi kompromisszum árán, természetesen, hiszen a két funkció némileg eltérő mechanikai felépítést kíván). Mivel egyszerre felvenni és lejátszani nyilvánvalóan nem lehet, ezért itt a felvett anyag „real-time” vizsgálhatóságáról le kell mondanunk. Bár általánosságban igaz, hogy a háromfejes magnók magasabb minőségi szintet képviselnek mint a kétféjesek, azért akadnak a kétféjesek közt is egészen kiváló darabok (pl. Nakamichi és Marantz néhány típusa), és azt sem szabad elfelejteni, hogy a kétféjeset lényegesen könnyebb beállítani, ami archiválás esetén komoly előny, hiszen gyakran egészen extrém módon felvett szalagokkal is találkozhatunk.

Szintén a kazettás magnóknál (persze csak a drágábbaknál) találkozhatunk a *dual-capstan* rendszerrel. Ekkor két tengelyt helyeznek el (két görgővel) a fej két oldalán. (Pontosabban előtte és mögötte). Ez sokkal pontosabb szalagvezetést biztosít, és azt is megoldja, hogy a szalag egyenletesen ráfeszüljön a fejre, ami a kazettás rendszer egyik gyenge pontja. Hátránya természetesen a bonyolultabb felépítés. Ez ugyanis nagyon pontos beállítást (rendszeres tisztítást) igényel, egész kis pontatlanság is a „visszajára fordítja” a dolgot: többet árt, mint használ.

Előfordul még „oda-vissza játszó” magnó is, ezt azonban nem nekünk találták ki: bonyolult, sok hibaforrást rejtő mechanika, nehezen beállítható fejek. Mivel ezzel a gyártók is tisztában vannak, s ezeket a gépeket – tisztelet az igen ritka kivételnek – eleve amatőr felhasználásra szánják, az áramköröket is csak ennek megfelelő színvonalon dolgozzák ki.

Professzionális stúdiómagnók – pl. STM

Tervezésükkor – a hangminőségen kívül – a strapabíróság és a javíthatóság volt a döntő szempont. Egyes stúdiók ma is használnak analóg magnókat, némelyikük 20 éves is megvan. (Nem számítva a Rádió 30 éves matuzsálemeit). S ez a húsz év napi 10-12 órás munkával telt. Közben persze néhány alkatrészt cserélni kell, de mivel erre már a tervezéskor gondoltak, és mindent jól hozzáférhetően, különállóan helyeztek el, ezek a cserék akár percek alatt elvégezhetők.

Félprofesszionális és HiFi – pl. Revox B77

A költségmegtakarításnak és árcsökkentésnek először a mechanikai felépítés esik áldozatul. Cserébe a könnyebb hordozhatóságért (egyáltalán hordozható!) és a jóval kisebb méretért ez gyakran vállalható kompromisszum.

Riporter magnók – pl. Uher

Fő szempont a hordozhatóság. Ennek érdekében a tervezők további kompromisszumokra kényszerülnek, mind a hangminőség, mind a mechanikai paraméterek terén.

„Háztartási” (*home-audio*) vagy „kereskedelmi” (*commerce*) – pl. Akai GX4000, Pioneer CT506, Technics RS-AZ7 stb.)

A leggyengébb láncszem általában nem a hangminőség, hanem a mechanikai felépítés. Egymotoros rendszer, drótból hajlított, lemezből sajtolt, műanyagból fröccsöntött mechanika, „egypaneles” elektronika. (A tervezők célja valószínűleg az, hogy ha valami elkopik benne, inkább vegyél újat...)

A sokszámos, profi stúdiógépeken 1 és 2” (1 inch = 2,54 cm), kisebb stúdiómagnókon, félprofi többszámos gépeken 1/2” szélességű magnószalagokat használnak, de ezek a gépek nem képezik jelen értekezésünk tárgyát. (A műszaki életben *inch* helyett gyakran a hasonló értékű *coll*-t használják a szélesség egységeként.)

Előző számunk 44. oldalán egy számérték tévesen jelent meg. A mondat helyesen: *A CD-szabvány 16 bites felbontást ír elő, tehát minden minta 2¹⁶, azaz 65536 féle értéket vehet fel.* Szerzőnk és olvasóink szíves elnézését kérjük.

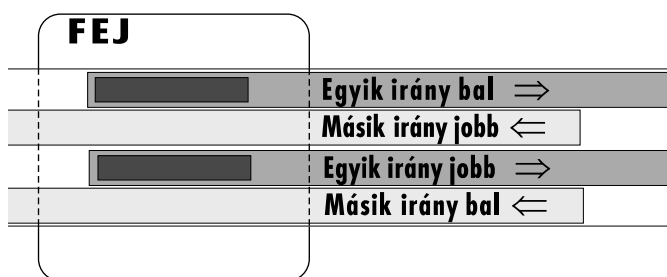
Az általánosan elterjedt orsós magnóknál az 1/4", a kazettás készülékeknél az 1/8" méretű szalag használatos, amelyeknél a gyakorlatban a következő *sávózással* találkozhatunk.

A *telisávós* ritkán, esetleg valami nagyon régi negyed collos szalagon fordul elő.

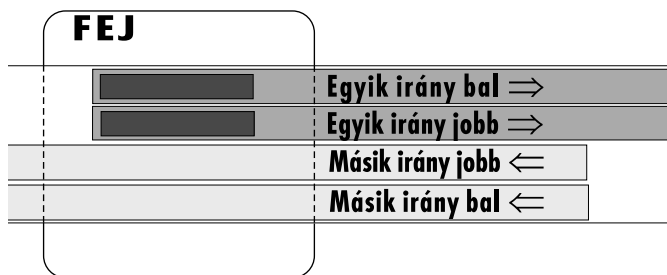
A *félsávós* szalagnál egy sáv a szalagszélesség felét teszi ki, tehát egy szalagon két sáv fér el. Ez lehet sztereó (ebben az esetben a szalag csak egyik irányban játszható le), vagy lehet monó. Általában a két monó sáv úgy helyezkedik el, hogy egyiket a szalag egyik végéről lehet lejátszani, másikat a másíkról. Persze általában megoldható, hogy ugyanabban az irányban vegyék fel a két anyagot a sztereófej bal, illetve jobb csatornájával.

A *negyedsávós* megoldásnál – értelemszerűen – négy sáv fér el a szalagon. Ebből általában kettő az egyik, kettő a másik irányból olvasható. Létezik azonban négysávós magnó is, amikor a négy sáv párhuzamosan, egy irányból (akár egyszerre) van felvéve (pl. négy különböző hangszer). Ehhez persze speciális fej is kell.

A sávok leggyakoribb elhelyezkedése negyedsávós, negyed collos szalag esetén:

A sávok leggyakoribb elhelyezkedése kazettás, nyolcad collos szalag esetén:

Egyébként kazettásból is létezik négysávós fej, amivel a négy sávot egyszerre, egy irányban lehet felvenni.

Általában használt szalagsebességek (cm/s):

- 76 – Amerikában használták előszeretettel
- 38 – általános európai stúdiószabvány
- 19 – kisebb igényű stúdiófelvételek (pl. riportok), HiFi
- 9,5 – HiFi, riportok, egyes különleges kazettás magnók
- 4,76 – kazettás magnók, „nagyon szalagtakarékos” riportok
- 2,4 – ritka, de sajnos előfordul...

Azt talán nem kell külön magyarázni, hogy minél gyorsabban halad el a szalag a fej előtt, annál jobb minőségű felvételt lehet készíteni. Annál távolabb esnek egymástól a különbözőképpen felmágneszendő részek, tehát adott szemcsészetű szalagra annál finomabban lehet a hanghullámot „rárájozni”. Eredmény: több magas hang, kisebb torzítás, kisebb zaj, nagyobb kivezérelhetőség. Viszont: több szalag fogy, gyorsabban kopik a fej.

Kiszámítható, hogy míg egy adott hosszúságú szalagra félsávós sztereóban, 38-as sebességgel 10 perc fér, addig negyedsávós monóban, 4,76-tal mintegy 5 óra, 20 perc vehető fel!

Jó eredményt természetesen akkor érhetünk el, ha a szalag működés közben rásimul a fejké fémfelületére. Egészen vékony szennyező réteg is komoly hangminőség-romlást okoz (természetesen először a magas hangok tűnnek el, a hang tehát tompa, a szöveg nehezen érthető lesz). A görgőre és a hangtengelyre rakódott szennyeződés nyávgóást okoz. Felvétel vagy lejátszás előtt tehát ellenőrizni kell az alkatrészek tisztaságát. A fejeknek tükörfényesnek, a gumigörgőnek mattnak kell lenni. A hangtengely egyes típusoknál fényes, másoknál kissé matt (így kevésbé csúszik), de mindenképpen „fémtisztá” kell hogy legyen. (A szennyeződés általában barna színű – mint maga a szalag.)

Ha szennyeződést tapasztalunk, alkoholos fülpiszkálással le kell tisztítani az alkatrészeket. Vigyázat! Semmilyen kemény tárggyal nem szabad sem a fejet, sem a görgőt érinteni.

Milyen gyakran kell ezt megtenni? Archiv szalagok esetén általában 1-2 naponként – biztos, ami biztos – akkor is célszerű, ha nincs feltűnő szennyeződés. Egyébként pedig szalagja válogatja. Van például egy hibás sorozat a nyolcvanas évekből (egyik nagy nyugati márka), melynek lejátszása közben 1-2 percenként kell a fejeket tisztítani! (A hibát állítólag a gyártó cég elismerte, talán kártérítést is fizetett, de addigra már a ZTI és különböző külső gyűjtők több tucat órányi anyagot vettek fel rá.)

Lemezjátészó

Mechanikus hangrögzítés. Természetesen a jelenleg még használt formájában csak a lemez vágása és letapogatása mechanikus, az összes többi folyamat elektronikus. A vágófejet elektronikus áramkörök vezérlik, sőt a lemez vágása általában „mesterszalagról” (Master) történik, ami vagy analóg magnószalag, vagy akár DAT is lehet. (Tehát a boltba kerülő lemezek már tartalmazzák egy másik hangrögzítő rendszer, egy másik médium hiányosságait is. Ez alól csak a „direkt vágású” lemezek kivételek, amikor is a zenekar játékát rögtön élőben lemezre vágják. Ekkor semmilyen javítási lehetőség sincs, még a szünetek hosszát sem lehet módosítani. Ezt természetesen csak nagyon drága audiofil kiadványoknál lehet megtenni, és persze nem is minden műfajban.)

Nagyon röviden érdemes felvázolni a folyamatot. A kész mesterszalagról lejátszott jelet a vágógépre vezetik. Ez tulajdonképpen ugyanolyan, mint a lemezjátészó, csak „fordítva működik”. Tányérján forog a lakklemez (lakkal bevont fémlemez), amelynek felületére a vágótű belevágja a barázdát. Erről a lakklemezzel – bonyolult vegyi eljárásokkal – fém nyomómatricát készítenek, és ezzel „nyomják” (sajtolják) a lemezeket. A lemez anyaga egyébként vinil, a közhiedelemmel ellentétben bakelitből valójában sohasem készítettek hanglemezt. (Legfeljebb „nyáklemezt” a nyomtatott áramkörökhöz.)

A mikrofon és a vágótű működési elvéből adódóan a pillanatnyi hangnyomásnak a vágótű pillanatnyi sebessége felel meg („Analogia!”). Ez azért fontos, mert ebből – a részletes levezetés mellőzésével – az következik, hogy azonos erősségű mély hangokhoz sokkal nagyobb barázda-kitérés tartozik, mint a magasakhoz. Ez viszont nem jó nekünk, mert a túl széles kitérések nehezen is vágható lemezre (például előfordulhat, hogy a szomszédos menetek összeérnek, illetve ez csak úgy kerülhető el, ha növeljük a távolságot a menetek közt, amitől csökken a lemezre vágható műsor hossza.) A nagy kitéréseket lejátszani is nehéz, torzítás léphet fel, sőt egyszerűen kiugorhat a tű a barázdából. A túl kis kitérésekkel megint baj van: a túlságosan finom hullámokat még a jó állapotban lévő tű is pár lejátszás alatt „lecsiszolná” a lemezzel. Arról nem is beszélve, hogy maga a vinil anyag sem tökéletesen sima, hát még, ha akármilyen kis mértékben, poros is. Ezen úgy segítenek, hogy egy nagyon pontosan szabványosított görbe szerint „vágják” a mély

hangokat, és „emelik” a magasakat. Lejátszáskor ennek a görbének a „tükörképével” emelik a mélyeket, és vágják a magasakat. Ez a szabványosított görbe a RIAA görbe. Ennek megfelelő áramkör – „RIAA korrektor” – van beépítve az összes lemezjátszó-előerősítőbe, minden lemezjátszó-bemenettel ellátott erősítőbe, rádióba, keverőpultba.

Mivel a lemezjátszó mechanikus jeleket alakít hanggá, minden más műsorforrásnál kényesebb a mechanikus zavarokra. Nem mindegy hová helyezzük, milyen anyagból készült az állvány, vagy polc, sőt a padló, vagy a fal, amelyen áll. (vagy függ). Megszállott hifisták és audiofilek meg is próbálkoznak mindennel a balsafától a különleges homokkal töltött vascsöveken keresztül a betonig és a márványig. (Ugyanez érvényes a hangfalak elhelyezésére is.) Hogy melyik a jó megoldás, az persze nem utolsó sorban ízlés dolga is, egy-két fontos szabályt azonban meg lehet határozni:

Általában az a jó, ha olyan felületre tesszük, amely elég merev, nincs saját rezonanciája (ilyen persze nincs, de olyan van, aminek nem esik a hallható tartományba), és védve van a „mechanikus zavarforrásoktól”. Biztosan nem jó: közös polcra (asztalra, állványra) tenni hangfallal, magnóval, videóval, CD-lejátszóval, számítógéppel (vekkerórától és turmixgépről már nem is beszélve). Többek közt ezért is érdemes fenntartással fogadni a „music center” (egybeépített magnó-rádió-lemezjátszó-erősítő-CD) hangminőségét. Ha a polc vékony falon van, számíthatunk rá, hogy az ajtócsukások rajta lesznek a felvételen. Ha állványt használunk, és úsztatott padlónk van, akkor a lépéseket fogjuk digitalizálni. (Nem úsztatott padló esetén – igaz, jóval halkabban – az összes szomszéd lépéseit, nem is beszélve a villamosról a ház előtt). Gyakorlati szempontból megfelelő, (és nem tűnik túlságosan „életlőt elrugaskodottnak”) ha egy vastagabb pozdorja v. keményfa polcot, merev konzolok segítségével vastag téglafalra szerelünk. (Nálam legalábbis bevált, bár mifelénk nem jár villamos).

A lemezjátszók alapvetően két részből állnak: futóműből és hangszedőből. Szokás harmadik egységként említeni a hangkart, de most az egyszerűség kedvéért tekintsük ezt is a futómű részének, már csak azért is, mert az egészen drága típusoktól eltekintve nem is lehet őket külön megvásárolni, míg hangszedőt már a legalsó kategóriában is lehetett külön kapni (amíg egyáltalán gyártottak ilyet).

A futómű a felfüggesztés alapján lehet *merev* vagy *rugalmas*, hajtás alapján *szíjhajtásos* és *közvetlen hajtású*.

A felfüggesztés módjából még nem feltétlen következik a színvonal, mindkét megoldással találkozhatunk olcsó és drága készülékeknél is. Az viszont biztos, hogy rugalmas felfüggesztés esetén kevesebb gondunk lesz az előző fejezetben leírt külső zavarokkal.

Nagyjából ez igaz a hajtásra is. Szíjhajtással találkozunk a „gagyi” kategóriában, a HiFi és a „High End” készülékek között egyaránt; direkt hajtással a HiFi és a professzionális kategóriában (utóbbiba tartoznak a rádiósok és a DJ-k munkaeszközei). Ez a felhasználót leginkább annyiban érdekelheti, hogy a szíjhajtású készülékeknél a szíj hibaforrássá válhat, amit rendszeres karbantartással (tisztítás, csere) kerülhetünk el.

A hangszedők két nagy csoportba sorolhatók: a „kiterésérzékeny” és a „sebességérzékeny” hangszedőkre. Az előbbiekre tartoznak a keramikusk és a piezók hangszedők, utóbbiba a mozgó mágneses (MM), és a mozgó tekercses (MC; „Moving Coil”) típusok.

A kiterésérzékeny megoldás csak egészen gyenge készülékekben fordul elő (például a plázákban kapható műanyag „music center”). Ennél az elektromos jel egy piezókristály (vagy kerámialapka) deformációja révén jön létre. Ebből következik két fő hátránya is. (Egyetlen „előnye” egyébként az olcsósága). Egyrészt ez a működési elv egészen más, mint a „sebességérzékeny”, amit lemez-

vágáskor alkalmaznak. Épp ezért elméletileg is lehetetlen, hogy a kimenetén ugyanazt a jelet kapjuk vissza, mint amit a vágófejbe bevezettünk. Másik, még ennél is súlyosabb hiba, hogy a kerámia- vagy piezólap deformálásához nagy erő szükséges. Másképp fogalmazva, a tű elég merev, és csak nagy erővel kényszeríthető a barázda követésére. Tehát a kerámia- és piezóhangszedők rongálják a lemezt! Emellett hangjuk is csúnya, torzításuk nagy, zenehallgatásra sem alkalmasak, archiválásra pláne nem! És akkor még nem is beszéltünk arról, hogy ezeket a silány hangszedőket egyébként is silány hangkarokba és futóművekbe szokták beépíteni.

Kicsit is igényes készülék csak sebességérzékeny (mágneses) hangszedővel képzelhető el. Működési elve azonos a vágófejével, a lemezt is kíméli (a szükséges „tűnyomás” 1-2 gramm, szemben a keramikuskok 10-15 grammjával). Mindkét alfaja elektromágneses elven működik, egy mágnes és egy tekercs egymáshoz képest való elmozdulása a tekercsben áramot indukál. A különbség csak az, hogy a tekercs és a mágnes közül melyik van a házba fixen beépítve, és melyik a türe szerelve. (Az elnevezések – MM, MC – önmagukért beszélnek). Bár az MC-típusok általában jobbak (drágábbak is), van két hátrányuk: jóval kényesebbek, mint az MM hangszedők (ezért használnak egyes profi készülékekben is MM hangszedőket), és sokkal kisebb jelet adnak ki. Használatukhoz tehát kell még egy áramkör (zajforrás!), vagy egy transzformátor (újabb súlyos tízezrek). High-end kategóriában kizárólagos az MC.

A lemezek porosak. Ez alól az az elméleti eset volna kivétel, ha egy steril, csíramentes környezetben sajtolt lemezt még a gyárban hermetikusan lezárt csomagolásba tennének, és szintén steril, csíramentes laboratóriumban játszanák le. Az is nyilvánvaló, hogy a tű minden porszemet „lejátsszik”, tehát a lemez sosem lesz teljesen zajtalan. Nagyjából háromféle szennyeződés szokott előfordulni (extrém esetektől, pl. málnaszörp vagy kávé ráömlésétől most tekintsünk el, nem tévesztve szem elől, hogy egy gyűjtő ilyenekkel is találkozhat). A *nagyobb porszemek* pattogást okoznak. Az *apró porszemek*, gyakran a barázda aljába beszorulva, folyamatosan sercegnek. Végül van a barázdába lerakódott „sár”, ami egészen kis méretű porszemekből áll össze nedvesség hatására. (Különösen lemeztisztító folyadékok és impregnált törölkendők „játékony” használata következtében.)

A nagy porszemekkel könnyű elbánni, kefével, vagy kendővel le kell őket söpörni. Persze a kefének szénszálasnak kell lenni (itt ott kapható), műanyag, vagy sörté ugyanis sztatikusan feltölti a lemezt, ami egyrészt hajlamos lejátszás közben pattogva kisülni (nejlonpulóver-effektus), másrészt további porszemeket vonz magához. Ugyanezért kell a törölkendőt impregnálni, azonban nem mindegy, milyen anyaggal, ugyanis van olyan, amely zsíros felületet hagy maga után, ami a fentebb említett sár képződését segíti.

Az apró szemű por, és a sár ellen egy orvosság van: a nagynyomású tisztítás, speciális folyadékkal. Ehhez speciális gép is kell, azonban több lemezantikvárium is van Budapesten – nyilván más-hol is akad –, ahol tartanak ilyen gépet, és vállalják hozott lemezek tisztítását is. Érdemes az archiválásra szánt lemezeket először letisztítani, óriási a különbség. Aki nem hiszi, digitalizáljon egy látszólag nem túl poros lemezt szimplán letörölgetve, azután lemosatva, majd hasonlítsa össze az eredményt!

Másik jó módszer a mostanában már ritkán kapható „lemezőr” nevű folyadék. Ezt a mézhez hasonló állagú anyagot rákenjük a lemezre, majd megvárjuk, míg teljesen rászárad. Ekkor vékony film formájában a porral együtt lehúzzhatjuk a felületről.

Időnként a tűt is tisztítani kell finom ecsettel, főleg, ha a lemez nem csak poros volt, hanem valamilyen ragacsos anyag is került rá, amitől a por a tűn galacsinok formájában összeáll.

ifj. Vitányi Iván

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 3 Széki Soós János' tale this time is about foggy, cold Szék in late November, the old carpenter who made the coffins, a funeral on the edge of the village and young couples on the way home from a wedding that were taken into a cellar by the secret police and forced to sign statements saying they'd been singing anti-Romanian songs at the wedding...

Page 4 Kóka Rozália's collection trips to Moldavia – final part
Late Dec., 1977 – a trip to collect Bethlehem (christmas pageant plays) customs in Moldavia; in the village of Lészped, Kóka and her hosts were arrested, spent a night in jail and then escorted out of town. She was fortunately taken in by a family in the village of Klésze – alive with people going from house to house greeting neighbors and friends for the New Year. Later her Lészped hosts had to pay hefty fines for hosting foreign guests. Upon return to the village to reimburse the family, the people were afraid to speak to her. She was followed by Romanian detectives at home in Hungary, 'fear moved into (her) life' – she didn't return to Moldavia for many years.

Page 7 Announcing release of a new CD-Hodorog András – Traditional flute player from Hungarian Moldavia. CD release party and christmas celebration to be held at Marczibányi Square in Budapest on December 18, 2004. Article includes English summary. By Bolya Mátyás

Page 10 In memorium – Vavrinecz Béla – d. 2004 November 8.
Composer, conductor, ethnomusicologist – a summary of his life work – which covered all areas of classical music, scores for films and ballet, arrangements of traditional music. 'We hope that the heritage – the work he has left behind – will serve to inspire a next generation in their work, just as he was inspired to continue the work of his grandfather – music director of the St. Mátyás Church. Olsvai Imre

Page 11 The Godfather/mother program makes it possible to sponsor Csángó Hungarian youngsters from Moldavia through school. 30, 000 HUF will support a Hungarian child in Moldavia for a school year in a local school. 120,000 HUF will support a Moldavian Csángó student for a year of study at Hungarian secondary school in Transylvania. See article in Hungarian for contact info.
Róka Szilvia – Moldavian Hungarian Csángó Association

Page 12 Budai László – traditional dancer
This fall Budai László was awarded the title of

Master of Folk Arts by Hungary's minister of National Cultural Heritage.

Budai, a Hungarian from the town of Jókai (Jelka) in Western Slovakia – born in the neighboring village of Újhelyjókai (Nova Jelka) – where the local dances include: Bertóké verbunk, Bársony verbunk, foursome, padegat, bagpipe csárdás, broom-, bottle-, and stork-dance, couple csárdás-es, bőgőtemetés (double bass funeral) and so on. Congratulation by dance researcher, Takács András.

Page 14 Somoska (Somuşca) village week
Every year during the first week of August the village of Somoska in Hungarian Moldavia hosts guests from Hungary for several days' of immersion in local culture – with emphasis on the traditional music, dance and crafts. Participants live with local families, the events of the week are organized to include the local people as much as possible – both adults and children alike. Report by Bolya Mátyás

Page 16 30 years of the Vujicsics Ensemble
Interview with director, Eredics Gábor
Everything about the Vujicsics Ensemble, their history, repertoire, their name, their families, various ethnic groups of southern slavs, their recordings and their plans.
Abkarovits Endre

Page 22 Kása Béla – photographer
Born in Pécs, Hungary, 1952. At age 13 he moved with his family to West Germany. In 1979 he earned a diploma from Köln School of the Arts – ever since he's been photographing in Transylvania, Hungary, Budapest, Romania, other parts of Eastern Europe, India, China. A recurring theme in his work: traditional village musicians

Page 27 In memory of Fodor Neti Sándor (b. 1922 – died Oct. 2004) – prímás – traditional fiddler from Kalotaszeg, Transylvania.
„Sanyi bácsi brought us not only music, but a hint of it's cradle too... Sanyi Bácsi brought the secret to us – but he couldn't bring us everything from the villages of Szucság, Bodonkút, Méra where he learned his craft... anyone who wants the whole experience, must go there himself. Life is lived differently there, there are more threads connecting the people to one another... what could be brought over, he brought indeed... May he rest in peace.”
Molnár Miklós

Page 28 Halmos Béla's memories of Ádám István „Icsán” – prímás fiddler from Szék (part III.)
Musicologists and researchers had found indications that the 'Shepherd looking for his Sheep' genre had existed at one time in Szék in a stick

dance form. By the time Halmos was collecting from Icsán, the custom was no longer practiced in Szék. Halmos asked Icsán on many occasions if he remembered anything like that. Answer was always no – until once it came to his mind and he began to play a lament in the key of C minor – not a key generally used in Szék. On this occasion both of Icsán's sons were home and playing with him – his favorite band – which may have helped for a tune long forgotten to come to mind.

Transcribed by K. Tóth László

Page 34 Traditional flute players and singers of Gyimes

Text from a radio program: full of information about the music, personalities, dance and music events – from Juhász Zoltán's many, many years of personal experience, collection work, study of this isolated culture residing at the alpine eastern border of Transylvania

Page 38 Bagpipe head, bagpipe skin
A study on bagpipes – in Hungary and the entire Hungarian language area bagpipes characteristically have carved animal heads....
Kozák József

Sue Foy

folkMAGazin

2004/6., XI. évfolyam, 6. szám
Megjelenik évente hat alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felelős szerkesztő: K. Tóth László
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:

Bakonyi Erika, Gósi Anett,
Kőrösi Katalin, Tóth Andrea

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levél cím: 1255 Budapest, Pf. 153.
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Tücsi Nyomdaipari és Szolgáltató BT.
Tel./fax: 27/336-809
Porszinter Nyomda, tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Bankszámla szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány
B.I.C. OTPVHUBH 11701004-20171625

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alapprogram
Népművészeti és Közművelődési Kollégiuma

Hátsó borító: Timár János „Jánoska”, Hidegségpataka, 1993. - Kása Béla felvétele

Halmágyi Gizella gardonos, Gyimesközéplak, 1975.

Kása Béla

